



לאומי | דין וחשבון של הדירקטוריון וההנהלה

2019

בנק לאומי לישראל בע"מ וחברות מוחזקות שלו
דוח כספי שנתי 2019
תוכן העניינים

עמוד

5

דבר יו"ר הדירקטוריון

דין וחשבון של הדירקטוריון והנהלה

א. סקירה כללית, יעדים ואסטרטגיה

7

תיאור עסקי קבוצת לאומי

8

היעדים והאסטרטגיה העסקית

9

מגמות מרכזיות בסביבת הפעילות

11

מידע כספי תמציתי ומדדי ביצוע עיקריים

13

מידע צופה פני עתיד בדוח הדירקטוריון והנהלה

13

סיכונים עיקריים הגלומים בפעילות הבנק

ב. הסבר וניתוח לתוצאות ולמצב העסקי

14

מגמות, תופעות, התפתחויות ושינויים מהותיים

16

סיכונים מובילים ומתפתחים בסביבת הפעילות

17

שינויים עיקריים בשנה החולפת

19

שינויים מהותיים בסעיפים בדוחות הכספיים

20

התפתחויות מהותיות בהכנסות, בהוצאות וברוח כולל אחר

26

המבנה וההתפתחות של הנכסים, ההתחייבויות, ההון והלימות ההון

41

מגזרי פעילות - גישת הנהלה

44

מגזרי פעילות פיקוחיים

47

חברות מוחזקות עיקריות

ג. סקירת הסיכונים

51

החשיפה לסיכונים ודרכי ניהולם

53

סיכוני אשראי

73

סיכוני שוק

79

סיכון נזילות ומימון

83

סיכונים תפעוליים

85

סיכונים אחרים

ד. מדיניות ואומדנים חשבונאיים קריטיים, בקרות ונהלים

92

מדיניות חשבונאית ואומדנים בנושאים קריטיים

96

בקרות ונהלים לגבי הגילוי בדוח הכספי

97

דירקטוריון

98	Certification הצהרה
101	דוח הדירקטוריון והנהלה בדבר בקרה פנימית על דיווח כספי
102	דוח רואי החשבון המבקרים המשותפים - לבעלי המניות בדבר הבקרה הפנימית על דיווח כספי
דוחות כספיים	
103	דוח רואי החשבון המבקרים המשותפים לבעלי המניות - דוחות כספיים שנתיים
105	דוח רווח והפסד מאוחד
106	דוח מאוחד על הרווח הכולל
107	מאזן מאוחד
108	דוח על השינויים בהון מאוחד
110	דוח על תזרימי מזומנים מאוחד
113	פירוט הביאורים
ממשל תאגידי, פרטים נוספים ונספחים	
א. ממשל תאגידי	
286	חברי דירקטוריון הבנק
288	שינויים בדירקטוריון
290	חברי הנהלת הבנק ותפקידיהם
291	מבקרת פנימית
294	שכר רואי חשבון המבקרים
295	מדיניות תגמול נושאי משרה
296	שכר נושאי משרה בכירה
ב. פרטים נוספים	
300	תרשים חברות מוחזקות עיקריות והשקעות של הבנק
301	השליטה בבנק
303	רכוש קבוע ומתקנים
304	נכסים לא מוחשיים
305	משאבי אנוש
308	מבנה ארגוני
310	הליכים משפטיים
310	הסכמים מהותיים
311	חקיקה ורגולציה הנוגעת למערכת הבנקאית
318	דירוג האשראי
319	מגזרי פעילות עיקריים לפי גישת הנהלה - פרטים נוספים
ג. נספחים	
324	שיעורי הכנסות והוצאות וניתוח השינויים בהכנסות והוצאות ריבית
328	דוח רווח והפסד מאוחד לרבעון - מידע רב רבעוני
331	מאזן מאוחד לסוף רבעון - מידע רב רבעוני
332	דוח רווח והפסד מאוחד - מידע רב שנתי
333	מאזן מאוחד - מידע רב שנתי
334	מילון מונחים
344	אינדקס

דבר יו"ר הדירקטוריון

בשם דירקטוריון והנהלת הבנק אני גאה להביא בפניכם את הדוח הכספי המסכם את ביצועי קבוצת לאומי לשנת 2019. דוח זה משקף את היישום המוצלח של אסטרטגיית קבוצת לאומי, כפי שהתווה הדירקטוריון, על ידי הנהלת הבנק ועובדיו.

ביום 30 ביוני, 2019, בחר בי דירקטוריון בנק לאומי ליושב ראש הדירקטוריון לאחר שכיחתי לחבר דירקטוריון החל מספטמבר 2014. דבר היושב ראש מהווה עבורי הזדמנות נוספת להודות לחברי הדירקטוריון על הזכות והאחריות שהופקדו בידיי, ולהודות למר דוד ברודט ולגברת רקפת רוסק עמינח על הובלתם את הדירקטוריון והנהלת הבנק במקצועיות ובהצלחה רבה אל מול אתגרים ותמורות רבים שעברה המערכת הבנקאית. כמו כן, ברצוני לאחל למר חנן פרידמן הצלחה רבה בהמשך מיצוב הבנק כמוביל במערכת הבנקאית בארץ, בחדשנות העסקית והדיגיטלית, ובמחויבות החברתית והתאגידית לכלל מחזיקי העניין, לרבות המשקיעים, הלקוחות, העובדים, והקהילה בקרבה אנו פועלים.

תפקיד יושב ראש דירקטוריון לאומי מהווה עבורי הגשמה של פסגה מקצועית ואישית נוספת. אני חש גאווה גדולה וכבוד רב לעמוד בראש לאומי, וכן אחריות לוודא כי ערכי הבנק יישמרו וימשיכו לבוא לידי ביטוי על כל צעד ושעל בעשייתו של הבנק. ברצוני להדגיש את מחויבותי להצלחת הבנק כמכלול, וכן להצלחת העובדים ויכולת הגשתם העצמית והמקצועית כאינדיבידואלים.

הייחודיות של לאומי טמונה במספר רבדים, אשר כמכלול הופכים אותו לאבן יסוד בכלכלה, במשק, ובתרבות הישראלית. ראשית, הבנק התברך בעובדים מוכשרים, חרוצים ונאמנים אשר עשייתם המאומצת והבלתי מתפשרת מאפשרת להנהלת הבנק להשיג את היעדים המתגרים שעומדים לפתחו. המשאב האנושי הוא הנכס המשמעותי של לאומי. עובדי הבנק מהווים פסיפס אנושי המשקף את האוכלוסייה הישראלית שהינה כור היתוך המאפשר מגוון תרבויות, אמונות, ודתות. שנית, הנהלת הבנק מתאפיינת בתרבות ייחודית המורכבת מחתירה מתמדת למצוינות עסקית לצד הוגנות ואחריות חברתית לקהילה. שילוב זה מאפשר להנהלה ליישם חזון ומדיניות פורצי דרך עסקית לטובת לקוחותיה לצד חיזוק ותרומה לכלל האוכלוסיות בחברה. שלישית, לאומי מתאפיין בפתיחות מחשבתית, סובלנות, הכלה, ובחינה של מגוון דעות בבנק.

קבוצת לאומי מסכמת את שנת 2019 ברווח נקי של 3,522 מיליון ש"ח, המשקף תשואה על ההון של 9.8%. עיקר ההכנסות והרווחיות נובעות מפעילות בעסקי הליבה. לאומי המשיך גם השנה לחלק דיבידנד לבעלי מניותיו, כאשר השנה חולק דיבידנד בגובה של 40% מהרווח הנקי ואשר הסתכם בכ-1.4 מיליארד ש"ח. בנוסף בוצעה במהלך השנה רכישה עצמית של מניות בהיקף של 700 מיליון ש"ח, כך שהיקף ההחזר למשקיעים בצורת דיבידנד ורכישה עצמית הסתכם לכ-2.1 מיליארד ש"ח. תוצאות אלו הושגו ברקע אתגרים ושינויים במערכת הבנקאית, מבית ומחוץ, רגולטוריים וטכנולוגיים, עסקיים וצרכניים המצריכים נחישות ודבקות במטרה, לצד פתיחות מחשבתית ודינמיות לגבי דרכי הפעולה בהם יש לנקוט להשגת היעדים. שינויים אלו צפויים להמשיך ולהתרחש בעתיד, ואנו בלאומי פועלים בהתמדה להתאמת המודל העסקי למציאות המשתנה.

בשנים האחרונות ישנה התעצמות במגמה של פתרונות בנקאיים מבוססי טכנולוגיה (כגון BigTech ו-FinTech) אשר מאפשרים הזדמנויות לשיתופי פעולה מגוונים וחדשניים ומגבירים תחרות לטובת הצרכן. חלק מפתרונות אלו מפותחים על ידי רגולטורים שונים, ברמת אדיקות שונה, ויש לקיים דיון יסודי ובצורה מושכלת בין כלל מחזיקי העניין, מתוך שותפות ואחריות משותפת ליציבותה וחוסנה של המערכת הבנקאית והשפעתה על כלל המשק וציבור הלקוחות.

במהלך שנת 2019 קבוצת לאומי המשיכה להנהיג בנקאות יוזמת וחדשנית עבור לקוחותינו וברצוני להדגיש חלק מההישגים והאירועים בתקופה זו.

העמקת טיב הקשר ושיפור מתמיד ברמת השירות לו זוכים לקוחותינו, הן באופן דיגיטלי והן בעת ההגעה לסניפים, עומדים בראש סדר העדיפויות שלנו ומהווים נר לרגלינו ביישום חזון לאומי להנהיג בנקאות יוזמת וחדשנית עבור הלקוחות. במהלך השנה שדרגנו והשקנו את האפליקציות לאומי טרייד למסחר בניירות ערך בארץ ובעולם, Invest למסחר במניות בארה"ב, PAY לשימוש בבתי העסק, וגודיז להטבות המותאמות להעדפותיהם של הלקוחות. כמו כן, אפשרנו ללקוחות ליטול משכנתא וכן להזמין תור בסניף, וזאת באמצעים דיגיטליים לנוחותם. במקביל לתהליכים הדיגיטליים שאנו נוקטים לשם שיפור השירות, אנו ממשיכים להיות מחויבים במתן שירות יעיל ומסור ללקוחותינו אשר מעדיפים שירות בסניפים המפוזרים ברחבי הארץ או באמצעות מענה טלפוני.

במסגרת חיזוק השירות ללקוחות העסקיים, החטיבה העסקית השלימה בתחילת שנת 2020 את פרויקט "עוצמה לעסקים", אשר מטרתו לשפר את השירות ללקוח ולאפשר מענה מהיר ומותאם לצרכיו.

במהלך שנת 2019 הושקה חטיבת תפעול המרכזת את הפעילות התפעולית של הבנק מתוך מטרה לשפר את חוויית השירות, לקצר את סגירת מעגל הטיפול ולהבטיח מקצועיות מרבית עבור הלקוחות. מרכז התפעול מאפשר לקווי העסקים להתמקד בפיתוח הקשר והתאמת פתרונות ללקוחות, מפחית עלויות תפעוליות, ומצמצם סיכונים תפעוליים. פעילות חטיבה זו מאופיינת בשילוב כלים טכנולוגיים מתקדמים לצד יכולות המשאב האנושי.

חטיבת תפעול הועברה בסוף 2019 למתחם קש"ב בעיר לוד כחלק מהעברת כלל מטה הבנק למתחם זה שיושלם בשנים הקרובות. כמו כן, כחלק ממעבר זה, החל משנת 2020 מתקיימות חלק מישיבות הדירקטוריון במתחם קש"ב. עבורנו מדובר בזכות גדולה להיות שותפים להצעת העיר לוד קדימה עסקית וחברתית.

קבוצת לאומי גאה מאוד על הנפקת כתבי התחייבות נדחים שמוכרים כ-Tier 2 (אג"ח CoCo) בתחילת שנת 2020 בסכום כולל של כ-750 מיליון דולר. מהלך זה מעיד, הלכה למעשה, על האמון, הביטחון, והמוניטין הרב שלו זוכים לאומי והנהלתו בשווקים הבינלאומיים. מהלך ראשוני זה למערכת הפיננסית בישראל משקף את חוזקה של כלכלת ישראל.

המשק הישראלי המשיך להפגין עוצמה במהלך 2019, כך למשל התל"ג צמח בשיעור ריאלי של כ-3.3% והשקל התחזק ב-7.8% ביחס לדולר, ב-3.9% ביחס לליש"ט, וב-9.5% ביחס לאירו, בעוד ריבית בנק ישראל נותרה על כנה בשיעור של 0.25%. במגמה העולמית, הבנק המרכזי של ארה"ב הוריד במחצית השנייה של השנה את הריבית 3 פעמים לטווח של 1.75%-1.50%. עתיד הצמיחה בפעילות התעשייתית בעולם שהתרחשה במהלך 2019 נמצא באי ודאות לאור התפשטות וירוס הקורונה, השפעת ה-BREXIT, ומלחמת הסחר העולמית.

קבוצה פיננסית בעלת השפעה על התרבות העסקית והציבורית בישראל, אנו רואים במחויבותנו לקהילה עוגן חברתי וערכי שנמשיך לטפחו כפי שנעשה בלאומי מאז היווסדו. במסגרת זו, אנו פועלים לחיזוק החינוך, הצעת "דור המחר", וקידום הגיל השלישי תוך שותפות אסטרטגית עם עמותות חברתיות רבות (כגון "אחריו", "לתת", "פעמונים", "אמץ לחם", ועוד). השקעת לאומי בקהילה בשנת 2019 הסתכמה בכ-48 מיליון ש"ח ומעל לכ-4,400 מעובדי לאומי התנדבו במהלך השנה החולפת בהיקף של כ-40,000 שעות פעילות במגוון רחב של פעילויות בקהילות שונות.

ברצוני להוקיר את המסירות והמקצועיות של חברי הדירקטוריון, ההנהלה, ועובדי הקבוצה בהשגת היעדים, אשר יבטיחו את המשך מיצוב לאומי כגוף המוביל במערכת הבנקאית, המעניק את שירותי הבנקאות הטובים, החדשניים, המקצועיים והדיגיטליים ביותר עבור לקוחותינו.

זוהי הזדמנות מצוינת עבור הדירקטוריון, ההנהלה והעובדים בלאומי להביע את תודותינו העמוקות לקהל לקוחותינו הרחב והמסור, המשקף את כלל האוכלוסייה בישראל, על האמון הרב שהם ממשיכים להעניק לנו. כמו כן, ברצוננו להודות למשקיעים של לאומי על האמון המתמשך שהם מביעים בעשייתנו ובדרכנו.



ד"ר סאמר חאג' יחיא
יו"ר הדירקטוריון

26 בפברואר 2020

דין וחשבון של הדירקטוריון והנהלה סקירה כללית, יעדים ואסטרטגיה תיאור עסקי קבוצת לאומי

בנק לאומי וחברות הבנות שלו מהווים את אחת הקבוצות הבנקאיות הגדולות בישראל, ומנהלים פעילות שהחלה לפני 118 שנים. קודמתו של הבנק, חברת אנגליא פלשתניה, הוקמה בלונדון בשנת 1902 על ידי אוצר ההתיישבות היהודים, ג'ואיש קולוניאל טרסט לימיטד, קודמתה של אוצר התיישבות היהודים בע"מ¹.

הבנק מוגדר כתאגיד בנקאי על פי חוק הבנקאות (רישוי), התשמ"א-1981, והוא בעל רישיון בנק על פי החוק האמור. כ"בנק" וכ"תאגיד בנקאי" מודרכת ותחומה פעילותו של הבנק במערכת של חוקים, צווים ותקנות, בהם בין היתר, פקודת הבנקאות, חוק בנק ישראל, חוק הבנקאות (רישוי) וחוק הבנקאות (שירות ללקוח), וכמו כן בהוראות, כללים, הנחיות והבעות עמדה של המפקח על הבנקים.

קבוצה בנקאית מובילה בישראל, ובמטרה להשיג רווחיות נאותה לאורך זמן, לאומי בוחן כל העת את המגמות והשינויים בסביבה העסקית בה הוא פועל, ומגבש אסטרטגיה המתמודדת עם שינויים אלו.

למימוש האסטרטגיה, הבנק מאורגן בשלושה קווי עסקים מרכזיים הממוקדים בפלחי שוק שונים, כאשר כל קו עסקים מתמחה במתן שירותים בנקאיים ופיננסיים למגזר לקוחות מסוים, זאת לצד פעילות חברות הבנות בחו"ל ובישראל:

- 1. הבנקאות הקמעונאית** מתמקדת במתן שירותים בנקאיים בעיקר למשקי בית (כולל משכנתאות), ללקוחות עתירי נכסים (Private Banking) ולעסקים קטנים. הבנקאות הקמעונאית בנויה באופן שמאפשרת התאמה אישית לצרכי הלקוחות על ידי מתן חוויית לקוח רב ערוצית אינטגרטיבית, בערוץ הסניפי ובערוצים הישירים (סלולר, אינטרנט, לאומי CALL, מסופים, עמדות מידע וכספומטים).
- 2. הבנקאות העסקית** מתמקדת במתן שירותים לתאגידים ישראליים ובינלאומיים בהיקפי פעילות שונים ובמגוון תחומי עיסוק. מטרת הבנקאות העסקית הינן לשרת את מגוון הלקוחות במכלול השירותים הפיננסיים והבנקאיים הנדרשים להם, תוך ייזום מעורבות של היחידות השונות בקבוצת לאומי בארץ ובחו"ל, כאמצעי להגדלת מגוון המוצרים והשירותים המוצעים ללקוחות.
- 3. בנקאות שוקי הון וניהול פיננסי** עוסקת בניהול הנוסטרו של הבנק ובנוסף בהפעלת כלל חדרי העסקאות בבנק במטרה לתת שרות ללקוחות הפועלים בשוקי ההון והכספים, לרבות הלקוחות המוסדיים. ניהול ההשקעות הריאליות מתבצע בעיקר באמצעות חברת לאומי פרטנרס.

בנוסף לקווי העסקים המנוהלים בבנק, לאומי פועל באמצעות חברות הבנות בארץ ובחו"ל:

פעילות חברות הבנות בארץ - כללה בשנת 2019 פעילות השקעות ריאליות, חיתום ובנקאות השקעות המבוצעת באמצעות לאומי פרטנרס. בהתאם לחוק להגברת התחרות ולצמצום הריכוזיות בשוק הבנקאות בישראל, מכר לאומי בחודש פברואר 2019 את אחזקותיו בלאומי קארד.

למידע בנוגע להסכם המכירה האמור, ראה פרק [חברות מוחזקות עיקריות, לאומי קארד כדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2018](#).

פעילות חברות הבנות בחו"ל - מבוצעת באמצעות חברות הבנות לאומי ארה"ב ולאומי בריטניה, אשר הפעילות העיקרית שלהן הינה הענקת אשראי ללקוחות עסקיים, מסחריים ועסקים קטנים. בתקופת הדוח נעשתה הפעילות גם באמצעות לאומי רומניה, אשר הבנק השלים את מכירתה ביום 10 ביולי 2019. לפרטים ראה פרק [חברות מוחזקות עיקריות, בנק לאומי רומניה](#) להלן. בנוסף, הבנק מפעיל נציגות בסין.

קבוצת לאומי מתמודדת בשוק תחרותי בכל מגזרי הפעילות. המתחרים העיקריים הנם בנקים ישראליים אחרים, אולם במגזרי פעילות מסויימים קיימים ומתווספים כל העת מתחרים נוספים. כגון: בנקים זרים, מתחרים חוץ בנקאיים, גופים מוסדיים אחרים ופתרונות מבוססי טכנולוגיה (חברות Fintech).

משרד רואי החשבון סומך חייקין (KPMG) וקוסט פורר גבאי את קסירר (EY) משמשים כרואה החשבון המבקרים המשותפים של הבנק החל משנת 1950 ושנת 2003 בהתאמה.

¹ אוצר התיישבות היהודים בע"מ הייתה בעלת השליטה בבנק לפני השוואת זכויות ההצבעה בבנק בשנת 1991. בשנת 1993, רוב המניות בבנק הועברו לבעלות המדינה בהתאם לחוק המניות הבנקאיות שבהסדר (הוראת שעה), התשנ"ד-1993. ביום 3 בספטמבר 2007, חדלה החברה מלהיות בעלת עניין בבנק.

היעדים והאסטרטגיה העסקית

החזון של לאומי

“להנהיג בנקאות יוזמת וחדשנית עבור הלקוח”

בבסיס החזון עומדת השאיפה לעצב מערכת עסקית דינמית, המשלבת את ערכי הבנק עם חדשנות מוצרית וטכנולוגית. מערכת שתהיה עבור לקוחותינו מקום בו יוכלו למצוא את המענה הטוב והמתאים ביותר לצרכיהם הפיננסיים. זאת תוך חתירה לרווחיות נאותה, שמירה על יציבות הבנק ויצירת איזון עם צרכי העובדים וציפיות בעלי המניות. כקבוצה פיננסית בעלת השפעה מרכזית על התרבות העסקית והציבורית בישראל, לאומי רואה במחויבותו לקהילה עוגן חברתי וערכי שאותו ימשיך לטפח.

האסטרטגיה של לאומי

לאור המגמות והשינויים המשמעותיים בסביבת הפעילות, אימץ לאומי שני כיווני פעולה מרכזיים שהשילוב ביניהם נמצא בליבת האסטרטגיה של הקבוצה. מצד אחד התאמה של מודל הבנקאות המסורתית, תוך שימת דגש על המשך מתן שירות מקצועי ואיכותי לכל סוגי הלקוחות בהתאם לצרכיהם, העדפותיהם וקצב אימוץ החדשנות הדיגיטלית שלהם, ומצד שני בנייה של “הבנקאות החדשה”, המבוססת על הדיגיטל והחדשנות הטכנולוגית. שני כיווני פעולה אלו תלויים ומשולבים עם ההכרח להתייעל ולמקסם את ניצול ההון תוך כדי עמידה ביעדי הלימות ההון.

התאמת מודל “הבנקאות המסורתית”

לאומי פועל כבר מזה מספר שנים להתאמת מודל הפעילות של הבנק. כחלק מתהליך זה לאומי הקים את חטיבת תפעול אשר מרכזת את הפעילות התפעולית של הבנק מתוך מטרה לשפר את השירות והמקצועיות עבור הלקוחות, לצד הגמשת המודל, ביטול כפילויות ושיפור הבקורות. הקבוצה ממשיכה ביישום תכנית רב-שנתית של התאמת מודל השירות עבור הלקוחות בראייה רב-ערוצית.

במסגרת אסטרטגית צמצום פעילות הבנקאות הפרטית הבינלאומית, השלים לאומי את סגירת שלוחותיו הבינלאומיות הממוקדות בתחום זה.

כיום פעילות לאומי בחו"ל מתמקדת בעיקר באשראי מסחרי-עסקי ואשראי לעסקים קטנים באמצעות חברות הבנות בארה"ב ובבריטניה. בתקופת הדוח נעשתה הפעילות גם באמצעות לאומי רומניה, אשר הבנק השלים את מכירתה ביום 10 ביולי 2019. לפרטים ראה פרק [חברות מוחזקות עיקריות, בנק לאומי רומניה](#) להלן. בנוסף, לבנק נציגות בסין.

בתקופת הדוח הבנק שם דגש על שיפור השירות ללקוחות, לרבות האוכלוסייה המבוגרת, בין היתר, על ידי מתן אפשרות לקבלת שרות בכל אחד מסניפי הבנק, לפי קו העסקים הרלוונטי ללקוח, אפשרות להזמנת פגישה לבנקאי בסניף וקבלת שרות לפי המועד שנקבע ללא המתנה בתור, חיזוק מרכז הבנקאות הטלפוני ועוד.

העמקת בנייתו של מודל “הבנקאות החדשה”

לצורך התאמת המודל העסקי של הבנק לבנקאות החדשה, לאומי המשיך והעמיק בתקופת הדוח את פעילותו בתחום הבנקאות הדיגיטלית, זאת, בין היתר, באמצעות הרחבת סל השירותים ושדרוג מתמיד של השירותים הדיגיטליים הניתנים באפליקציית ובאתר לאומי.

בנוסף, לאומי השיק בשנת 2017 את אפליקציית הבנקאות PEPPER ואת אפליקציית התשלומים החינמית Pay; אלו אבני דרך מרכזיות בכינונה של בנקאות דיגיטלית שתנוהל דרך המובייל.

Pepper מהווה פלטפורמת בנקאות דיגיטלית ראשונה מסוגה בישראל ובין הראשונות בעולם, המנוהלת כולה דרך המובייל, החל משלב פתיחת החשבון ועד ביצוע כל הפעולות הבנקאיות השכיחות, לרבות הזמנת כרטיס אשראי ופנקסי שיקים, העברות כספים, לקיחת הלוואה, הפקדה לחיסכון, הפקדת שיקים ועוד.

חווית המשתמש של Pepper דומה לזו של ה-feed שבפייסבוק, בו ניתן לקבל תוכן מותאם אישית, תובנות צרכניות, השוואות לאנשים שדומים לך, סיכומי הוצאות, ניתוחי הוצאות על בסיס שבוטי וחודשי, עדכונים בלייב, טיפים צרכניים, ועוד - הכל בשפה פשוטה וידידותית.

בנוסף, בשנת 2018 קבוצת לאומי הקימה את חברת VIDEA שהנהה חברה לניהול תיקים דיגיטלי. מדובר במהלך פורץ דרך בשוק הישראלי. VIDEA מנהלת את כספי הלקוחות באמצעות אלגוריתם חדשני. מדובר בניהול תיקים דיגיטלי, שקוף ופשוט עבור הלקוח. זאת בדומה לנעשה בחברות מובילות כמו Wealthfront ובנקים מובילים בעולם. בצעד זה שוב מוכיחה קבוצת לאומי את המובילות שלה בתחום הדיגיטלי.

בספטמבר 2019 הושקה אפליקציית Pepper Invest, המאפשרת מסחר בניירות ערך זרים.

מדובר באפליקציית השקעות המאפשרת מסחר במניות המובילות של חברות גדולות בשוק האמריקאי ומבוססת על מודל עמלות פשוט ונוח, המאפשר שקיפות מלאה ללקוחות.

האפליקציה זמינה ללקוחות PEPPER בלבד, שהינם מעל גיל 18, ומאפשרת להשקיע בסכום מינימום של 50 ש"ח ולרכוש שברי מניות.

האפליקציות האמורות מאפשרות למשתמשים ליהנות מחוויית לקוח פרסונלית, איכותית ומתקדמת, כזו המושתתת על מענה לצרכיהם, באופן ידידותי, הוגן ומותאם אישית, "בכל זמן ומכל מקום".

מימוש האסטרטגיה של הקבוצה, מבוצע בהתאמה לתיאבון הסיכון, אשר אושר על ידי הדירקטוריון, תוך שימוש בתהליכים וכלים מתקדמים לניהול סוגים שונים של סיכונים והשלמת ההערכות לדרישות רגולטוריות.

ראוי לציין כי, בתכנון אסטרטגי קיימת מידה לא מעטה של אי וודאות, כאשר הגשמת תכניות אסטרטגיות ארוכות טווח תלויה בגורמים משתנים רבים, ובהם: מצב השווקים בישראל ובחו"ל, המצב הביטחוני, וכן השפעות מתמשכות של השינויים הרגולטוריים, אשר עדיין לא ניתן לומר בוודאות מה יהיה היקפם ומיקודם בטווח של שנים.

המידע המובא בפרק זה הינו "מידע צופה פני עתיד". למשמעות מושג זה ראה פרק [מידע צופה פני עתיד](#).

מגמות מרכזיות בסביבת הפעילות

הסביבה העסקית והתחרותית בה פועל הבנק מורכבת ומושפעת מגורמים אקסוגניים מגוונים.

למידע בנוגע לסביבה המאקרו כלכלית בארץ ובעולם ראה פרק [התפתחויות עיקריות כמשק](#).

התגברות הרגולציה

השפעת הרגולציה על ענף הבנקאות ממשיכה להתעצם. ריבוי הרגולציה ומורכבותה מגביל את מקורות ההכנסה, מביא לגידול בהוצאות הנדרשות לשם עמידה בהוראות הרגולציה ומחייב שיפור מתמיד ברמת השירות והחדשנות. השינויים הרגולטוריים, משנים וצפויים להמשיך ולשנות בשנים הקרובות את פני הבנקאות.

הבנק מתמודד עם דרישות רגולציה שונות, בינלאומיות ומקומיות, ובכלל זה בנקאות פתוחה, הקמת מאגר נתוני אשראי, הפרדת חברות כרטיסי האשראי מהבנקים הגדולים, רפורמת מעבר בין בנקים, ועם דרישות ציות כגון FATCA, CRS, עבירת מס כעבירת מקור ועוד.

הרגולציה הינה, אם כן, נושא המשפיע באופן מיידי על שורה של החלטות עסקיות ואסטרטגיות של הבנק, לרבות לעניין תחומי הפעילות השונים של הבנק.

למידע נוסף בנוגע לסביבה הרגולטורית והשלכות היוזמות המרכזיות ראה פרק [חקיקה ורגולציה הנוגעת למערכת הבנקאית](#).

סביבת הצרכן

שינויים כלכליים, חברתיים וטכנולוגיים, עם דגש על השימוש הגובר במובייל, השיתוף הרב של מידע ברשתות חברתיות והשיפור המתמיד בחוויית הלקוח שמספקות חברות הייטק ורשתות קמעונאיות, תוך דגש על נוחות וזמינות "בכל מקום ובכל זמן", פשטות, התאמה אישית והוגנות ושקיפות, ממשיכים להגביר את המודעות הצרכנית ולשנות את הרגלי הצריכה באופן מהותי.

גורמים שאינם בנקים, ובראשם חברות הזנק חדשניות ("פינטק"), ממשיכים לייצר פתרונות (מוצרים) חדשניים בעיקר בתחום הקמעונאות אך גם בתחומים אחרים. פתרונות אלה מצביעים רף חדש בחוויית הלקוח ותחרות ישירה אל מול הבנקים בתחומים שונים. יותר ויותר בנקים בעולם פועלים בדרכים שונות לשתף פעולה עם אותן חברות פינטק.

בנוסף, בשנים האחרונות ישנה התעצמות של מגמה שמובילות חברות הטכנולוגיה המובילות (Google, Amazon, Facebook) ו-GAFA (Apple) אשר נכנסות לתחומי פעילות פיננסים ישירות מול הלקוחות, בעיקר בנושאים הקשורים לתשלומים אך גם לתחומים אחרים. זהו איום מתגבר שהרגולטורים השונים בוחנים כיצד להגיב אליו ולכן מוקדם מידי לקבוע כיצד יתפתח.

סביבת התחרות

בנקים מקומיים

התחרות בין הבנקים המקומיים ממשיכה להתמקד במשקי הבית ובמגזרי העסקים הקטנים והבינוניים. הבנקים מפרסמים ומשקיעים הצעות ערך המתבססות על חדשנות טכנולוגית ודיגיטלית, מועדוני לקוחות ומוצרים מובילים (משכנתאות, ייעוץ בהשקעות ועוד).

הלחץ התחרותי והטכנולוגיה המתפתחת מובילים את הבנקים להשקיע עשרות ואף מאות מיליוני ש"ח בחדשנות, השקעה שהופכת את השירות הבנקאי לזמין ונוח הרבה יותר ללקוחות. לדוגמה, הבנקים הגדולים (לאומי, הפועלים ודיסקונט) השיקו בשנת 2017 אפליקציות תשלומים, אשר מאפשרת לכל אדם לבצע העברת כספים ברגע. בחינם, באמצעות הטלפון הנייד, לאדם אחר, ללא פרטים של מספר החשבון שלו ופרטים נוספים, מלבד מספר הטלפון של המוטב. דוגמה נוספת היא מוצר המשכנתא הדיגיטלית שפיתח לאומי - עבור לקוחות כל הבנקים.

מתחרים חוץ בנקאיים

הלוואות על ידי גופים מוסדיים - בשנים האחרונות ניכרת מגמה ברורה של גידול באשראי שניתן על ידי גופים מוסדיים למגזר העסקי, לרבות מתן מימון לפרויקטים תשתיתיים וכן לנכסים מניבים ואף בליווי ההקמה של פרויקטים למגורים.

בנוסף, בעידוד השינויים הרגולטוריים מהתקופה האחרונה, המעודדת פעילות בתחום האשראי הצרכני והמסחרי על ידי גופים פיננסיים שאינם בנקים, גדלה באופן עקבי הפעילות של אותם גופים חוץ בנקאיים, שבחלק מהם הגופים המוסדיים השקיעו ומשקיעים וחלקם נהנים ממימון שמקורו גם בגופים מוסדיים. ראוי לציין כי האשראי העסקי הניתן על ידי הבנקים בישראל מהווה כיום פחות ממחצית מסך האשראי העסקי במשק.

פתרונות מבוססי טכנולוגיה (BigTech ו-FinTech) שמהווים תחרות אל מול תחומי פעילות בנקאיים ספציפיים - בשנים האחרונות, עם התרחבות השימוש בטכנולוגיה מתקדמת (בעיקר במכשירי סמארטפון וטאבלט) על ידי הצרכנים, הולכים ומתרחבים היצע ואיכות המיזמים/פיתוחים חדשניים שמציעים שירותים פיננסיים מבוססי טכנולוגיה מתקדמת. המיזמים הללו מאיצים את אימוץ החדשנות בקרב התעשייה הפיננסית, ובעוד שמרביתם אינם מהווים תחרות כוללת אל מול הבנקים המסורתיים, הם בהחלט מאיימים לנגוס בחלקם של הבנקים בתחומי פעילות מסוימים.

ענקיות הטכנולוגיה (BigTech) כמו אמזון, גוגל, פייסבוק, עליבאבא, מיקרוסופט, אפל, פייפאל, אינטואיט ודומיהן עלולות להוות סיכון גדול למודלים של בנקאות מסורתית. חברות אלו מציעות שירותים בנקאיים (כמו תשלומים) בלי להגדיר את עצמן כבנק ובלי להיות מפקחות כמו בנקים.

ישנם יוזמת הבנקאות הפתוחה עשוי להאיץ מגמות אלה של קידום ועידוד הסביבה התחרותית למערכת הבנקאית, לרבות על ידי הגורמים החוץ בנקאיים הנזכרים לעיל.

מידע כספי תמציתי ומדדי ביצוע עיקריים

להלן מדדי ביצוע עיקריים (ב-%)

ליום 31 בדצמבר				
2015	2016	2017	2018	2019
מדדי ביצוע עיקריים:				
10.3	9.3	9.8	9.5	9.8
תשואה להון				
0.7	0.6	0.7	0.7	0.8
תשואה לנכסים ממוצעים ^(ד)				
9.58	11.15	11.43	11.07	11.88
יחס הון עצמי רובד 1				
6.27	6.77	6.94	7.05	7.34
יחס מינוף ^(ה)				
105	132	122	121	123
יחס כיסוי נזילות ^(ה)				
3.29	2.97	3.05	3.05	3.02
יחס הכנסות ^(ב) לנכסים ממוצעים ^(ד)				
65.9	66.1	62.9	60.6	56.8
יחס יעילות				
1.75	1.74	1.84	1.97	1.92
יחס הכנסות ריבית, נטו לנכסים ממוצעים ^(ד)				
1.00	0.90	0.92	0.91	0.70
יחס עמלות לנכסים ממוצעים ^(ד)				
מדדי ביצוע נוספים:				
13.74	15.21	14.99	14.54	15.67
ההון הכולל לרכיבי סיכון ^(א)				
6.9	7.1	7.4	7.7	7.5
הון (לא כולל זכויות שאינן מקנות שליטה) למאזן				
38.6	38.3	35.2	33.0	33.9
שיעור הפרשה למס מהרווח לפני מיסים				
0.08	(0.05)	0.06	0.19	0.22
הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי מתוך היתרה הממוצעת של האשראי לציבור ^(ג)				
0.18	0.19	0.20	0.26	0.20
מזה: הוצאות בגין הפרשה קבוצתית מתוך היתרה הממוצעת של האשראי לציבור ^(ג)				
2.00	1.95	2.05	2.19	2.14
הכנסות ריבית נטו, ליתרה ממוצעת של נכסים נושאי ריבית (NIM)				
1.10	1.02	0.94	0.96	0.86
סך כל ההכנסות לסך כל הנכסים בניהול הקבוצה ^(ב,ג)				
0.73	0.67	0.59	0.58	0.49
סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות לסך כל הנכסים בניהול הקבוצה ^(ג)				
מדדי איכות אשראי עיקריים:				
1.57	1.49	1.36	1.41	1.30
שיעורי יתרת הפרשה להפסדי אשראי בגין האשראי לציבור מיתרת האשראי לציבור ^(ה)				
1.83	1.75	1.60	1.34	1.24
שיעור אשראי לציבור פגום או בפיגור של 90 ימים או יותר מיתרת האשראי לציבור ^(ה)				
(0.20)	(0.03)	(0.15)	(0.09)	(0.24)
שיעור מחיקות חשבונאיות נטו מאשראי ממוצע לציבור ^(ה)				

(א) הון - בתוספת זכויות שאינן מקנות שליטה והתאמות שונות

(ב) סך כל ההכנסות - הכנסות ריבית נטו והכנסות שאינן מריבית.

(ג) כולל פעילות חוץ מאזנית.

(ד) הנכסים הממוצעים הינם סך הנכסים המאזניים המניבים והאחרים.

(ה) למידע נוסף בנוגע ליחס המינוף ראה פרק המבנה וההתפתחות של הנכסים, ההתחייבויות, ההון והלימון ההון, סעיף [ההון והלימות ההון](#), ולמידע נוסף בנוגע ליחס כיסוי נזילות ראה פרק [חשיפה לסיכונים ודרכי ניהולם](#).

(ו) כולל יתרות שסווגו כנכסים והתחייבויות מוחזקים למכירה. למידע נוסף בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה ראה פרק [שינויים עיקריים בשנה](#)

[החולפת וביאור 36. בדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2018.](#)

להלן נתונים עיקריים מדוח רווח והפסד לשנת הדיווח

2015	2016	2017	2018	2019	
במיליוני ש"ח					
2,835	2,791	3,172	3,257	3,522	רווח נקי המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי
7,118	7,526	8,046	8,890	8,841	הכנסות ריבית, נטו
199	(125)	172	519	609	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי
6,297	5,328	5,342	4,871	5,081	הכנסות שאינן מריבית
4,092	3,887	4,052	4,121	3,225	מזה: עמלות
8,836	8,500	8,415	8,337	7,908	סך כל הוצאות התפעוליות והאחרות
4,938	4,778	4,591	4,544	4,325	מזה: משכורות והוצאות נלוות
רווח נקי למניה המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי (בש"ח):					
1.92	1.85	2.08	2.15	2.37	רווח נקי בסיסי
1.92	1.84	2.08	2.15	2.37	רווח נקי מדולל

להלן נתונים עיקריים מהמאזן, לסוף שנת הדיווח

2015	2016	2017	2018	2019	
במיליוני ש"ח					
416,499	438,603	450,916	460,780	469,134	סך כל הנכסים
60,455	74,757	81,333	80,113	76,213	מזה: מזומנים ופיקדונות בבנקים
69,475	77,201	77,299	74,571	84,949	ניירות ערך
261,399	261,957	268,764	272,602	282,478	אשראי לציבור, נטו ^(א)
387,392	406,889	417,363	424,619	433,260	סך כל ההתחייבויות
328,693	346,854	362,854	364,714	373,644	מזה: פיקדונות הציבור
3,859	3,394	4,858	5,210	6,176	פיקדונות מבנקים
21,308	22,640	15,577	17,798	19,958	אגרות חוב, שטרי התחייבות וכתבי התחייבות נדחים
28,767	31,347	33,167	35,305	35,406	הון עצמי המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי
נתונים נוספים:					
13.5	15.9	21.0	22.6	25.1	מחיר למניה (בש"ח)
-	-	63,594	86,609	95,339	דיבידנד למניה (באגורות) ^(ב)
13,059	12,257	11,623	11,208	9,719	מספר משרות ממוצע ^(ג)

(א) לרבות האשראי של לאומי קארד אשר החל מהמאזן ליום 31 במרס 2018 מסווג כנכס מוחזק למכירה. למידע נוסף בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה ראה פרק שיניים עיקריים בשנה החולפת וביאור 136. בדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2018.

(ב) הדיבידנד למניה הוא בגין רווח של כל שנת דיווח.

(ג) לרבות מספר משרות ממוצע בלאומי קארד.

מידע צופה פני עתיד בדוח הדיקטוריון וההנהלה

דוח הדיקטוריון וההנהלה כולל, בנוסף לנתונים המתייחסים לעבר, גם מידע והערכות המתייחסים לעתיד, המוגדרים בחוק ניירות ערך, התשכ"ח-1968 (להלן - החוק) כ"מידע צופה פני עתיד". מידע צופה פני עתיד מתייחס לאירוע או לעניין עתידיים שהתממשותם אינה ודאית ואינה בשליטתו של הבנק בלבד.

מידע צופה פני עתיד מנוסח בדרך כלל באמצעות מילים או ביטויים כגון "הבנק מאמין", "הבנק צופה", "הבנק מצפה", "הבנק מתכוון", "הבנק מתכנן", "הבנק מעריך", "מדיניות הבנק", "תכניות הבנק", "תחזית הבנק", "צפוי", "אסטרטגיה", "יעדים", "עלול להשפיע" וביטויים נוספים המעידים על כך שמדובר בתחזית לעתיד ולא בעובדות עבר.

מידע צופה פני עתיד הנכלל בדוח הדיקטוריון וההנהלה ונסמך, בין השאר, על תחזיות לעתיד בנושאים שונים הקשורים להתפתחות הכלכלית בארץ ובעולם ובמיוחד לשוקי המטבע ושוקי ההון, לחקיקה, להוראות גורמי פיקוח, להתנהגות המתחרים, להתפתחויות טכנולוגיות ולנושאי כח אדם.

כתוצאה מאי היכולת לחזות בוודאות שאמנם תחזיות אלה תתממשנה ומכך שבפועל האירועים יכולים להיות שונים מאלו שנחזו, קוראי הדוח צריכים להתייחס בזהירות למידע המוגדר כ"צופה פני עתיד", שכן הסתמכות על מידע כאמור כרוכה בסיכונים ובאי ודאות והתוצאות הכספיות והעסקיות העתידיות של קבוצת לאומי עשויות להיות שונות באופן מהותי.

הבנק אינו מתחייב לפרסם עדכון למידע צופה פני עתיד הכלול בדוחות אלה. האמור אינו גורע מחובות הדיווח של הבנק על פי כל דין.

סיכונים עיקריים הגלומים בפעילות הבנק

סיכון האשראי - הינו סיכון של הבנק להפסד כתוצאה מהאפשרות שצד נגדי לא יעמוד בהתחייבויותיו כלפי התאגיד הבנקאי, כפי שסוכמו.

סיכון זה גלום בעסקי הליבה של הקבוצה ובא לידי ביטוי בפעילות מול לקוחות עסקיים, מסחריים וקמעונאיים וגם בפעילות הנוסטרן. הבנק מיישם מדיניות כוללת לניהול סיכון האשראי, בהתאם לנדרש בהוראת ניהול בנקאי תקין 311.

למידע נוסף בנוגע לסיכון האשראי וניהולו ראה פרק [סיכוני אשראי](#).

סיכון השוק, לרבות סיכונים נזילות - סיכון שוק הינו הסיכון להפסד הנובע משינוי בשווי הנכסים וההתחייבויות בשל שינוי ברמת מחירים בשווקים, שינוי בשיעורי הריבית, שער חליפין, אינפלציה ומחירי מניות. סיכון הנזילות הינו הסיכון הנוצר בשל אי הוודאות ביחס לאפשרות לגיוס מקורות ו/או למימוש נכסים, באופן בלתי צפוי ותוך פרק זמן קצר, מבלי שיהיה הפסד מהותי. הניהול השוטף של סיכונים השוק נועד לתמוך בהשגת היעדים העסקיים, תוך הערכת הרווח החזוי לצד הנזקים העלולים לנבוע מהחשיפה לסיכונים אלה. החשיפות לסיכונים שוק מנוהלות באופן דינאמי במסגרת מערכת מגבלות שנקבעה על ידי הדיקטוריון וועדות הסיכונים ברמות השונות, אשר תוחמת את השפעת חשיפות השוק על השווי הכלכלי, הרווח החשבוני, קרן ההון ומצב הנזילות.

למידע נוסף בנוגע לסיכון השוק וניהולו ראה פרק [סיכוני שוק](#). למידע נוסף בנוגע לסיכון הנזילות וניהולו ראה פרק [סיכון נזילות](#).

בפעילות הבנק כמתווך פיננסי קיימים סיכונים תפעוליים הכוללים, בין היתר, סיכונים אבטחת מידע וסייבר, סיכונים טכנולוגיה וחדשנות, סיכונים מעילות והונאות, סיכונים המשכיות עסקית, סיכונים משפטיים וסיכונים ציות.

סיכון תפעולי - הינו הסיכון להפסד כתוצאה מאי נאותות או מכשל של תהליכים פנימיים, אנשים ומערכות, או כתוצאה מאירועים חיצוניים כולל אירועי סייבר.

ניהול הסיכונים התפעוליים מתבצע לפי סטנדרטים מקובלים (Best Practice) בכל חלקי הקבוצה וככל שסביבת הסיכון משתנה הבנק מעדכן את הכלים לניהול סיכונים אלה. בשנים האחרונות, בעקבות ההתפתחות המהירה בטכנולוגיה בכלל ובתוך כך בבנקאות, ובעקבות שינויים חיצוניים לבנק, עלו סיכונים אבטחת מידע וסייבר, סיכונים טכנולוגיה וחדשנות וסיכונים מעילות והונאות. הבנק פעל וממשיך לפעול לחזק את ניהול הסיכונים בתחום זה.

למידע נוסף בנוגע לסיכון התפעולי וניהולו ראה פרק [סיכונים תפעוליים](#).

מגמות, תופעות, התפתחויות ושינויים מהותיים התפתחויות עיקריות במשק¹

בשנת 2019 צמח המשק הישראלי בשיעור ריאלי של כ-3.5% בהשוואה לקצב צמיחה של כ-3.4% בשנת 2018. תרומה עיקרית הייתה להתרחבות מהירה יחסית של הצריכה הפרטית והציבורית (3.9% ו-3.5%, בהתאמה) לעומת גידול של כ-1.3% בהשקעות בנכסים קבועים.

המשק העולמי

ב-20 בינואר 2020, עדכנה קרן המטבע הבינלאומית (IMF), את אומדניה להתפתחות הצמיחה בעולם בשנת 2019 ואת תחזיתה לשנת 2020. התחזיות המעודכנות, מצביעה על התמתנות של 0.1% בתחזית הנוכחית (ביחס לקודמתה מחודש אוקטובר 2019), לצמיחה עולמית בשיעור של כ-3.3% בשנת 2020, בהשוואה לאומדן של 2.9% לשנת 2019. הצמיחה האיטית בשנת 2019 הושפעה לשלילה, בין השאר, ממלחמת הסחר בין ארה"ב לסין והשלכותיה העולמיות, וממשבר ה-BREXIT המתמשך בבריטניה. עם זאת, בחודשים האחרונים ישנם סימנים להתייצבות בפעילות התעשייתית בעולם ובסחר העולמי. בנוסף, המדיניות המוניטרית המרחיבה במדינות רבות, חתימת השלכ הראשון בהסכם סחר בין ארה"ב לסין והפחתת החששות מיציאת בריטניה ללא הסכם מול האיחוד האירופאי לאחר הבחירות שנערכו לאחרונה - כל אלה הפחיתו את הסיכון בהשוואה למצב בראשית הרבעון הרביעי של השנה שחלפה. למרות האמור לעיל, עלו הסיכונים הגיאופוליטיים, בעיקר בין ארה"ב לאיראן, העלולים להשפיע על האזור כולו (לעת עתה, מחירי הנפט, למשל, לא הושפעו באופן משמעותי מהתפתחות זו) וגבר אי השקט החברתי במדינות רבות.

צמיחה עולמית/שיעור שינוי ריאלי

מקור: IMF - World economic outlook / January 2020

2020	2019	
3.3%	2.9%	עולם
2.0%	2.3%	ארה"ב
1.3%	1.2%	אזור האירו
0.7%	1.0%	יפן
1.4%	1.3%	בריטניה
6.0%	6.1%	סין
5.8%	4.8%	הודו

ההאטה בצמיחה הכלכלית בשנה האחרונה, הביאה את הבנקים המרכזיים הגדולים בעולם ליישם מדיניות מוניטרית מרחיבה מאוד, אשר אלמלא פעלה, קצב הצמיחה העולמית ב-2019 ו-2020, על פי הערכות ה-IMF, היה נמוך בכ-0.5 נקודת האחוז. (על המדיניות המוניטרית בישראל בהקשר של "הכוונה קדימה" (forward guidance) - ראה בפסקה על [אינפלציה ומדיניות מוניטרית](#) בהמשך סקירה זו). הבנק המרכזי של ארה"ב, לדוגמה, הוריד במחצית השנייה של השנה את הריבית 3 פעמים (לטווח של 1.75%-1.50%) וקעת נראה שהוא ב"עמדת המתנה". הריבית לטווח ארוך בארה"ב (10 שנים) עלתה במהלך הרבעון האחרון של 2019 לאחר נקודת שפל בה הייתה ברבעון השלישי של 2019 כאשר ברקע הדברים הסימנים אשר תוארו בראשית הדברים להתייצבות הפעילות בעולם וירידה מסוימת בסיכונים, המצמצמים את הביקוש לאג"ח האמריקאי כ"נכס בטוח" בעידן של סיכון גובר. מנגד, נראה שפחת המשקל שניתן למצב התקציב בארה"ב על התשואות לפדיון.

תקציב המדינה ומימון

בשנת 2019, הסתכם הגירעון בתקציב המדינה בכ-52.2 מיליארד ש"ח (כ-3.7% תוצר) לעומת גירעון בהיקף של כ-38.7 מיליארד ש"ח (כ-2.9% תוצר) בשנת 2018. יעד הגירעון לשנת 2019 כולה הסתכם בכ-40.2 מיליארד ש"ח שהם כ-2.9% מהתוצר. הפער בין התכנון לבין ביצוע התקציב בפועל נבע מהכנסות נמוכות מהחזוי בהיקף של כ-9.2 מיליארד ש"ח והוצאות גבוהות מהמתוכנן בהיקף של כ-2.8 מיליארד ש"ח.

בחודש ינואר 2019, הגיש שר האוצר לממשלה עדכון של תחזיות ההכנסות וההוצאות הצפויות לשנת 2019 אשר הביאו לתחזית לגירעון בהיקף של 3.6% תוצר (כ-50 מיליארד ש"ח). משמעות הדבר הייתה חריגה של 0.7% תוצר ביחס לתקרת הגרעון המותרת בחוק, כאשר משרד האוצר העריך באותה עת כי ככל שתתממש התחזית במהלך השנה, יהיה צורך בהתאמות שונות לצורך הקטנת הגירעון ושמידה על היציבות הפיסקלית.

¹ מקורות הנתונים: פרסומי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, בנק ישראל, משרד האוצר, הבורסה לניירות ערך, IMF.

על רקע החריגה מהגירעון בתקציב לשנת 2019 ואי-אישור התקציב לשנת 2020 כאשר ברקע הדברים הבחירות לכנסת הצפויות להתקיים ב-2 במרס, 2020, העריך נגיד בנק ישראל ב-9 בינואר, 2020, כי "למדיניות הפיסקלית צפויה להיות השפעה משמעותית על הפעילות בחודשים הקרובים: במחצית הראשונה של 2020 התקציב המשכי צפוי להיות מצמצם, וגורמים במגזר העסקי המספקים שירותים לממשלה עשויים להיות מושפעים מכך. כמו כן, קיימת אי ודאות לגבי המדיניות שתשרור אחרי הבחירות, שעשויה להיות מצמצמת אף היא במידה וינקטו הצעדים המתחייבים כדי להתמודד עם הגירעון המאמיר. כל עוד אי הוודאות הפוליטית והפיסקלית נמשכת, היא מחדדת את הצורך להותיר את המדיניות המוניטרית מרחיבה כדי לתמוך בצמיחה."

סחר חוץ ותנועות הון

הגירעון המסחרי של ישראל הסתכם בשנת 2019, בכ-23.7 מיליארד דולר, בהשוואה לגירעון של כ-21.5 מיליארד דולר שהיה בשנת 2018. העלייה בגירעון המסחרי מקורה ביציבות ביבוא הסחורות תוך ירידה ביבוא הסחורות. בניגוד לגירעון הקיים בחשבון הסחורות הרי שבחשבון השירותים קיים עודף מתמשך. על פי נתונים ל-9 החודשים הראשונים של השנה (טרם פורסמו נתונים לשנה כולה) גדל עודף זה מכ-13.1 מיליארד דולר בחודשים ינואר-ספטמבר 2018 לכ-17.1 בחודשים ינואר-ספטמבר 2019, גידול משמעותי של כ-4 מיליארד דולר.

באחד עשר החודשים הראשונים של השנה שחלפה, הסתכמו ההשקעות הישירות בישראל של תושבי חוץ, דרך המערכת הבנקאית, בכ-8.9 מיליארד דולר ואילו ההשקעות הפיננסיות בניירות ערך סחירים של תושבי חוץ בישראל הסתכמו בהיקף של כ-0.4 מיליארד דולר. לעומת זאת, היקף ההשקעות של תושבי ישראל בחו"ל (ההשקעות הישירות באמצעות הבנקים בישראל וההשקעות הפיננסיות בניירות ערך סחירים) הסתכם בכ-8.8 מיליארד דולר, כך שהיקף ההשקעות הנכנסות לישראל היה מעט גבוה מהיקף ההשקעות היוצאות במט"ח. כך, התמונה הכוללת, למרות שאינה מלאה בהיעדר נתונים מלאים על שנת 2019 כולה, הינה של תזרימי מט"ח נכנסים לישראל, הן מהחשבון השוטף והן מהחשבון הפיננסי (נטו).

שער החליפין ויתרות המט"ח

בשנת 2019, יוסיף השקל ביחס לדולר בשיעור של כ-7.8% וביחס לאירו הוא יוסיף בשיעור של כ-9.6%. בבחינת השפעות הגורמים המאקרו-כלכליים, נראה שחלק מן ההסבר לייסוף משמעותי זה, נובע מגידול בעודף בחשבון השוטף של מאזן התשלומים של ישראל. על פי אומדני הלמ"ס מ-31 בדצמבר 2019 החשבון השוטף של מאזן התשלומים, הכולל את חשבון הסחורות והשירותים (כולל יבוא בטחוני), חשבון ההכנסות מהשקעות ומעבודה וחשבון ההעברות השוטפות עם חו"ל, הסתכם בעודף של 14.8 מיליארד דולר בשנת 2019 (כ-3.7% תוצר), לאחר עודף של 9.5 מיליארד דולר (כ-2.6% תוצר) בשנה הקודמת.

יתרות מטבע החוץ בבנק ישראל עמדו בסוף חודש דצמבר 2019, על כ-126.0 מיליארד דולר, בהשוואה לכ-115.3 מיליארד דולר בסוף חודש דצמבר 2018.

בשנה האחרונה, רכש בנק ישראל מט"ח בהיקף של כ-3.9 מיליארד דולר, כאשר מרבית הסכום (כ-3.8 מיליארד דולר) נרכש ברבעון האחרון של השנה, לאחר ההודעה על השינוי בשימוש בכלי המדיניות ומעבר מכלי רוחבי של ריבית לכלי ממוקד יותר של רכישות מט"ח.

אינפלציה ומדיניות מוניטרית

מדד המחירים לצרכן (המדד "בגין") עלה בשנת 2019 ב-0.6%, שיעור המצוי מתחת לגבול התחתון של יעד יציבות המחירים (3%-1%) אותו קבעה הממשלה. תרומה עיקרית לעליית המדד הייתה לסעיף הדיור אשר עלה בכ-2.1% ותרם כ-0.5 נקודות האחוז לעליית המדד.

מדד המחירים לצרכן ("הידוע") עלה בשנה שחלפה ב-0.3%.

במהלך השנה שחלפה לא חל שינוי בריבית בנק ישראל והיא עומדת על 0.25%. עם זאת, בהחלטת הריבית של הוועדה המוניטרית מה-9 בינואר 2020, חל שינוי במלל של ההודעה, בהשוואה להודעה קודמת, בהקשר של "הכוונה קדימה" (forward guidance). כעת נאמר כי "הוועדה מעריכה שלאור סביבת האינפלציה בישראל, המדיניות המוניטרית של הבנקים המרכזיים העיקריים, ההתפתחויות בכלכלה העולמית והסיכונים למשק המקומי, וההתפתחויות בשער החליפין, יהיה צורך להותיר את הריבית ברמתה למשך זמן ממושך או להפחיתה על מנת לתמוך בתהליך שבסופו האינפלציה תתייצב בסביבת מרכז תחום היעד, ושהמשק ימשיך לצמוח בקצב נאה. כמו כן, הוועדה נוקטת על פי הצורך באמצעים נוספים על מנת להרחיב עוד יותר את המדיניות המוניטרית."

שוק ההון הישראלי

מדד המניות וניירות הערך הניתנים להמרה עלה בשנת 2019 בכ-17.8% לאחר ירידות שערים של כ-3.9% בשנת 2018. זאת, על רקע מגמות דומות שהיו בבורסות בעולם ובפרט, בארה"ב.

מחזור המסחר היומי הממוצע של המניות וניירות הערך הניתנים להמרה בשנת 2019 ירד בשיעור של כ-18.4% בהשוואה לממוצע 2018 והסתכם בכ-1.300 מיליארד ש"ח.

שוק אגרות החוב הממשלתיות התאפיין בשנת 2019 בעליות שערים חדות, על רקע הציפיה להמשך המדיניות המוניטרית המרחיבה בארץ ובעולם. מדד אגרות החוב הממשלתיות צמודות המדד עלה בשיעור של כ-10.3% ואילו מדד אגרות החוב הממשלתיות הלא-צמודות עלה בשיעור של כ-8.3%.

במדד אגרות החוב הלא-ממשלתיות (אג"ח חברות) צמודות המדד, נרשמו עליות שערים של כ-7.9% בשנת 2019, לאחר ירידות שערים של כ-0.8% בשנת 2018.

הנכסים הכספיים שבידי הציבור

שווי תיק הנכסים הכספיים שבידי הציבור הסתכם בסוף חודש נובמבר 2019 בכ-4,045 מיליארד ש"ח, עלייה של כ-10.1% בהשוואה לחודש דצמבר 2018. משקל המניות (בארץ ובחו"ל) בתיק הנכסים הכספיים של הציבור הישראלי הגיע בסוף חודש נובמבר 2019 לכ-24.7% לעומת כ-22.6% בסוף חודש דצמבר 2018, בעיקר בשל העלייה הניכרת בשערי המניות.

סיכונים מובילים ומתפתחים בסביבת הפעילות

סיכונים מובילים ומתפתחים נגזרים מסביבת הפעילות של הבנק המושפעת מאד בשנים האחרונות מסיכונים הקשורים לרגולציה ולחקיקה, לסביבה מאקרו-כלכלית תנודתית, לשינויים החלים במודל העסקי, ובכלל זה המעבר ל"בנקאות החדשה" המבוססת על הדיגיטל ולמגמות חברתיות וצרכניות. בשנים האחרונות, לנוכח שינויים בסביבה התחרותית, בסביבת הצרכן, בסביבה הרגולטורית ובסביבה הטכנולוגית, ניכרת מגמת התפתחות בסיכונים שאינם פיננסיים.

להלן הסיכונים המובילים והמתפתחים המהותיים ביותר:

- סיכון אסטרטגי.
- סיכון אבטחת מידע וסייבר.
- סיכון טכנולוגיה וחדשנות.
- סיכון רגולציה.
- סיכון הבנקאות ההוגנת (Conduct).
- סיכון מאקרו-כלכלי.

לפירוט על סיכונים אלו ראה בפרק סקירת הסיכונים, [החשיפה לסיכונים ודרכי ניהולם](#).

שינויים עיקריים בשנה החולפת

לאומי קארד¹

בהתאם להוראות החוק להגברת התחרות ולצמצום הריכוזיות בשוק הבנקאות בישראל ולאחר בחינת החלופות השונות, ובתום תהליך למכירת החזקות הבנק בחברה, נחתם הסכם בין הבנק ועזריאלי לבין Warburg Pincus Financial Holdings (Israel) LTD., תאגיד בשליטת קרן ההשקעות Warburg Pincus, למכירת מלוא החזקות המוכרים בלאומי קארד. ביום 25 בפברואר 2019, הושלמה עסקת המכירה, לאחר שהתקיימו התנאים המתלים לעסקה.

להלן דוח רווח והפסד נתוני פרופורמה מאוחד ללא השפעת לאומי קארד^(א)

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
2017	2018	2019
במיליוני ש"ח		
9,842	11,030	11,437
הכנסות ריבית		
2,021	2,447	2,596
הוצאות ריבית		
7,821	8,583	8,841
הכנסות ריבית, נטו		
103	403	609
הוצאות בגין הפסדי אשראי		
7,718	8,180	8,232
הכנסות ריבית, נטו לאחר הוצאות בגין הפסדי אשראי		
הכנסות שאינן מריבית		
915	684	1,686 ^(ב)
הכנסות מימון שאינן מריבית		
3,258	3,304	3,225
עמלות		
370	68	170
הכנסות אחרות		
4,543	4,056	5,081
סך כל ההכנסות שאינן מריבית		
הוצאות תפעוליות ואחרות		
4,256	4,245	4,325
משכורות והוצאות נלוות		
1,508	1,495	1,521
אחזקה ופחת בניינים וציוד		
1,897	1,904	2,062
הוצאות אחרות		
7,661	7,644	7,908
סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות		
4,600	4,592	5,405
רווח לפני מיסים		
1,626	1,504	1,830
הפרשה למיסים על הרווח		
2,974	3,088	3,575
רווח לאחר מיסים		
85	30	(15)
חלקו של התאגיד הבנקאי ברווחים (הפסדים) של חברות כלולות לאחר השפעת המס		
3,059	3,118	3,560
לפני ייחוס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה		
-	(19)	(38)
המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה		
113	158	-
חלקו של התאגיד הבנקאי בתוצאות לאומי קארד		
3,172	3,257	3,522
המיוחס לבעלי מניות הבנק		

(א) לא כולל קיזוז עסקאות בינחברתיות בין הבנק ללאומי קארד.

(ב) כולל רווח ממכירת לאומי קארד בסך 314 מיליון ש"ח (לפני השפעת מס).

הערה: בשנת 2019 התשוואה להון בנטרול השפעת לאומי קארד עמדה על שיעור של כ-9.2% ו-9.0% בשנת 2018. התשוואה להון ברבעון הרביעי של שנת 2018 ללא השפעת לאומי קארד עמדה על שיעור של כ-7.9%.
בשנת 2019 יחס היעילות בנטרול השפעת לאומי קארד עמד על שיעור של כ-58.1% ו-60.5% בשנת 2018. יחס היעילות ברבעון הרביעי של שנת 2018 ללא השפעת לאומי קארד עמד על שיעור של כ-63.3%.

למידע נוסף בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה במספרי השוואה ראה פרק [שינויים עיקריים בשנה החולפת וביאור 136](#). בדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2018.

¹ כיום מקס איט פיננסים בע"מ (להלן: לאומי קארד").

תכנית פרישה מרצון

במסגרת ההכנות הנוגעות להסכם הקיבוצי שנחתם ביום 29 ביולי 2019 הודיע הבנק כי בכוונתו להתייעל ב-700 משרות עד סוף שנת 2020. לשם עמידה בתכנית זו אישר דירקטוריון הבנק תכנית פרישה מרצון במסגרתה פרשו בסוף שנת 2019 כ-400 עובדים. למידע נוסף בנושא ראה [ביאור 23א](#), ודיווח מיידני מיום 25 ביוני 2019.

הנפקה של כתבי התחייבות נדחים למשקיעים מוסדיים מחוץ לישראל

ביום 29 בינואר 2020, הנפיק הבנק לראשונה במערכת הבנקאית למשקיעים מוסדיים מחוץ לישראל סך של 750 מיליון דולר ארה"ב ערך נקוב כתבי התחייבות נדחים סדרה לאומי \$ 2031. הסדרה נרשמה למסחר ברצף מוסדיים בבורסה בתל-אביב. למידע נוסף בנושא ראה פרק [תשקיף מדף והנפקת אגרות חוב](#) ודיווח מיידני מיום 29 בינואר 2020.

שינויים מהותיים בסעיפים בדוחות הכספיים

הרווח הנקי המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי (להלן "הרווח הנקי") בשנת 2019 הסתכם לסך של כ-3,522 מיליון ש"ח בהשוואה לסך של כ-3,257 מיליון ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד, גידול בשיעור של 8.1%.

התשואה להון בשנת 2019 עמדה על שיעור של כ-9.8%. התשואה בשנת 2018 עמדה על שיעור של כ-9.5%. בנטרול השפעות לאומי קארד, התשואה להון בתקופה המדווחת עמדה על שיעור של כ-9.2%, לעומת כ-9.0% בתקופה המקבילה אשתקד.

השיפור בתשואה להון הינו על אף ששיעור עליית המדד בשנת 2019 עמד על שיעור של 0.3% בהשוואה לשיעור של 1.2% בשנת 2018.

יחס הון עצמי רובד 1 לרכיבי סיכון עמד ליום 31 בדצמבר 2019 על שיעור של 11.88% יחס הון הכולל ליום 31 בדצמבר 2019 עמד על שיעור של 15.67% לפרטים נוספים ראה [ביאור 25](#).

ביום 26 בפברואר 2020 אישר דירקטוריון הבנק חלוקת דיבידנד בגובה של 40% מהרווח הנקי של הרבעון הרביעי של שנת 2019. סכום הדיבידנד שאושר לרבעון הסתכם לסך של כ-297 מיליון ש"ח. הדיבידנד המצטבר לשנת 2019 הסתכם בכ-1,409 מיליון ש"ח. תכנית הרכישה העצמית של מניות הבנק שאושרה בחודש מאי 2019, הסתיימה ביום 21 בנובמבר 2019, במסגרתה נרכשו מניות בהיקף של 700 מיליון ש"ח. בנוסף, אישר דירקטוריון הבנק תכנית נוספת לרכישה עצמית של מניות הבנק בהיקף שלא יעלה על 700 מיליון ש"ח. לפרטים ראה פרק [הון והלימות הון](#) להלן.

הכנסות הריבית נטו עלו בשנת 2019 בכ-258 מיליון ש"ח, גידול בשיעור של כ-3.0%, וזאת בהתייחס לנתוני פרופורמה ללא לאומי קארד בתקופה המקבילה אשתקד. הגידול בהכנסות הריבית נטו נובע בעיקר מגידול ביתרה הממוצעת של האשראי לציבור.

ההוצאות בגין הפסדי אשראי בשנת 2019 משקפות שיעור הוצאה של כ-0.22% מהיתרה הממוצעת של האשראי לציבור לעומת שיעור הוצאה של 0.15% בתקופה המקבילה אשתקד בהתייחס לנתוני הפרופורמה ללא לאומי קארד. הגידול בשיעור ההוצאה נובע בעיקר מגידול בהיקפי הפעילות, ירידה בגביות ושינויי סיווג.

הכנסות מימון שאינן מריבית הסתכמו לסך של כ-1,686 מיליון ש"ח בהשוואה לסך 682 מיליון ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. ההכנסות בשנת 2019 הושפעו ממכירת לאומי קארד בסך של 314 מיליון ש"ח, מהשפעת מכירת סופר פארם בסך של כ-71 מיליון ש"ח, מהשפעת מכירת שב"א ושיערוך בסך של כ-52 מיליון ש"ח, משוק ההון ומהשפעת נגזרים והפרשי שער. ההכנסות בתקופה המקבילה אשתקד כללו רווח ממכירת אבגול תעשיות בסך של כ-121 מיליון ש"ח, רווח ממכירת מימון ישיר בסך של 96 מיליון ש"ח ורווח ממכירת הבורסה לניירות ערך בסך של כ-47 מיליון ש"ח.

העמלות התפעוליות והאחרות ירדו בשנת 2019 בכ-79 מיליון ש"ח בהתייחס לנתוני פרופורמה ללא לאומי קארד בתקופה המקבילה אשתקד. עיקר הירידה נובעת מעמלות הפצת מוצרים פיננסיים, ומעמלות ניהול חשבון.

ההכנסות האחרות הסתכמו לסך של כ-170 מיליון ש"ח בהשוואה לסך של כ-68 מיליון ש"ח אשתקד. עיקר הגידול מקורו ברווח ממכירת מבנים.

ההוצאות התפעוליות עלו בשנת 2019 בהתייחס לנתוני פרופורמה ללא לאומי קארד בתקופה המקבילה אשתקד בסך של כ-264 מיליון ש"ח, גידול בשיעור של 3.5%.

הוצאות השכר והנלוות עלו ב-80 מיליון ש"ח בעיקר על רקע הפרשות לבנוס גבוהות יותר, הכוללות גם את המענק החד פעמי שניתן במועד החתימה על הסכם השכר הקיבוצי. ההוצאות התפעוליות האחרות עלו ב-158 מיליון ש"ח בעיקר על רקע הפסד חשבונאי בסך של כ-54 מיליון ש"ח שנרשם בגין החלפת סדרות אגרות חוב כמפורט בפרק [הון והלימות הון](#). גידול בהוצאות הפנסיה וגידול בהוצאות הפרסום.

יחס היעילות לשנת 2019 עמד על שיעור של 56.8%. בנטרול השפעת הרווח ממכירת לאומי קארד עמד יחס היעילות על שיעור של 58.1%, בהשוואה לשיעור של 60.5% בהתייחס לנתוני פרופורמה ללא לאומי קארד בתקופה המקבילה אשתקד.

הרווח הבסיסי הנקי למניה המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי בשנת 2019 הסתכם לכ-2.37 ש"ח לעומת 2.15 ש"ח בשנת 2018.

למידע בנוגע לתוצאות לפי רבעונים ראה נספח [דוח רווח והפסד מאוחד לרבעון - מידע רב רבעוני](#).

התפתחויות מהותיות בהכנסות, בהוצאות וברווח כולל אחר¹

הכנסות ריבית, נטו

הכנסות ריבית, נטו של קבוצת לאומי, בהתייחס לנתוני הפרופורמה ללא לאומי קארד, עלו בשנת 2019 בכ-258 מיליון ש"ח בהשוואה לשנת 2018, גידול בשיעור של כ-3%. הגידול בהכנסות בסכום האמור הינו למרות שהשפעת המדד על הכנסות הרבית בשנת 2019 עמדה על סך של 55 מיליון ש"ח לעומת 258 מיליון ש"ח אשתקד. הגידול בהכנסות הריבית נובע בעיקר מגידול ביתרה הממוצעת של האשראי לציבור ומעלייה בתשואה על נכסים נושאי ריבית במגזר השקלי הלא צמוד.

היחס של הכנסות ריבית, נטו לבין היתרה הממוצעת של נכסים נושאי ריבית (התשואה נטו על נכסים נושאי ריבית) הינו 2.14% לעומת 2.13% בתקופה המקבילה אשתקד בהתייחס לנתוני הפרופורמה ללא לאומי קארד. היחס בתקופה המקבילה אשתקד כולל לאומי קארד הינו 2.19%.

פער הריבית הכולל בשנת 2019 הוא 1.91% לעומת פער של 1.87% בתקופה המקבילה אשתקד, בהתייחס לנתוני הפרופורמה ללא לאומי קארד. היחס בתקופה המקבילה אשתקד כולל לאומי קארד הינו 1.93%.

להלן נתונים על פערי הריבית בחלוקה למגזרים, בהתייחס לנתוני הפרופורמה ללא לאומי קארד:

במגזר השקלי הלא צמוד, פער הריבית בשנת 2019 עמד על שיעור של 2.22% לעומת 2.11% בתקופה המקבילה אשתקד. במגזר המט"ח פער הריבית 0.79% לעומת 0.79% בתקופה המקבילה אשתקד. במגזר המדדי פער הריבית 0.94% לעומת 1.06% בתקופה המקבילה אשתקד.

למידע נוסף בנוגע להכנסות והוצאות ריבית ראה נספח 1 - [שיעורי הכנסות והוצאות וניתוח השינויים בהכנסות והוצאות ריבית](#).

הוצאות בגין הפסדי אשראי

		לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
		2018	2019	
		השינוי		במיליוני ש"ח
באחוזים				
הוצאה (הכנסה) פרטנית בגין הפסדי אשראי	59	(191)	250	+
הוצאה קבוצתית בגין הפסדי אשראי	550	710	(160)	(22.5)
סך כל הוצאה בגין הפסדי אשראי	609	519	90	17.3
מזה:				
הוצאות להפסדי אשראי בגין סיכון אשראי מסחרי	454	247	207	83.8
הוצאות להפסדי אשראי בגין סיכון אשראי לדיור	22	32	(10)	(31.3)
הוצאות להפסדי אשראי בגין סיכון אשראי פרטי אחר	134	240	(106)	(44.2)
הכנסות להפסדי אשראי בגין סיכון אשראי לבנקים וממשלות	(1)	-	(1)	-
סך כל הוצאה בגין הפסדי אשראי	609	519	90	17.3
יחסים באחוזים^(א):				
שיעור ההוצאה (הכנסה) הפרטנית בגין הפסדי אשראי מהיתרה הממוצעת של האשראי לציבור	0.02	(0.06)		
שיעור ההוצאה בגין הפסדי אשראי מהיתרה הממוצעת של האשראי לציבור	0.22	0.19		
שיעור המחיקות נטו בגין אשראי לציבור מהיתרה הממוצעת של האשראי לציבור	(0.24)	(0.09)		
שיעור המחיקות נטו בגין אשראי לציבור מיתרת הפרשה להפסדי אשראי בגין אשראי לציבור	(17.95)	(6.43)		

(א) נתוני שנת 2018 ללא השפעת לאומי קארד הינם: שיעור ההכנסה הפרטנית בגין הפסדי אשראי מהיתרה הממוצעת של האשראי לציבור - (0.05), שיעור ההוצאה להפסדי אשראי ברוטו מהיתרה הרשומה הממוצעת של האשראי לציבור - 0.15, שיעור המחיקות נטו בגין אשראי לציבור מהיתרה הממוצעת של האשראי לציבור - (0.07), שיעור המחיקות נטו בגין אשראי לציבור מיתרת הפרשה להפסדי אשראי בגין אשראי לציבור - (4.90).

למידע נוסף בנוגע להוצאות הפסדי אשראי ראה פרק סיכומי אשראי, סעיף [גילוי הערכה, סיווג וכללי הפרשה להפסדי אשראי, ביאור 13 וביאור 30](#).

¹ הדוחות הכספיים נערכו בערכים מדווחים. מדד המחירים לצרכן הידוע, עלה בשנת 2019 בכ-0.3%. השקל פוחת נומינלית לעומת הדולר האמריקאי בכ-7.8% ולעומת האירו בכ-9.6%. השער היציג של הדולר כ-31 בדצמבר 2019 היה 3.456 ש"ח. למידע נוסף ראה [ביאור 1.1](#).

הכנסות שאינן מריבית

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
	2019	2018	השינוי
הכנסות מימון שאינן מריבית	1,686	682	1,004
עמלות	3,225	4,121	(896)
הכנסות אחרות	170	68	102
סך הכל	5,081	4,871	210

להלן פירוט הכנסות מימון שאינן מריבית

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
	2019	2018	השינוי
הכנסות נטו בגין מכשירים נגזרים והפרשי שער, נטו בגין פעילויות שאינן למטרות מסחר	709	92	617
רווחים (הפסדים) ממכירת אג"ח זמינות למכירה, נטו	191	(10)	201
רווחים ודיבדנד ממניות שאינן למסחר ^(ג,ד)	185	171	14
רווחים ממניות של חברות מוחזקות ^(ב)	287	223	64
רווחים נטו בגין הלוואות שנמכרו	15	-	15
הכנסות נטו בגין מכשירים נגזרים בגין פעילויות למטרות מסחר	148	146	2
רווחים שמומשו ושטרם מומשו מהתאמות לשווי הוגן של אג"ח ומניות למסחר, נטו ^(א)	151	60	91
סך הכל	1,686	682	1,004

- (א) רווחים שמומשו ושטרם מומשו מהתאמות לשווי הוגן של אג"ח ומניות למסחר, נטו כוללים בעיקר השפעת הפרשי שער.
 (ב) בשנת 2019 כולל רווח ממכירת לאומי קארד בסך של 314 מיליון ש"ח (לפני השפעת המס) ורווח ממכירת סופר פארם בסך של 71 מיליון ש"ח (לפני השפעת המס). בקיזוז הפסד ממכירת השלוחה ברומניה בסך 99 מיליון ש"ח.
 (ג) בשנת 2019 כולל רווח ממכירת מניות שב"א ושיערוך בסך של כ-52 מיליון ש"ח (לפני השפעת המס).
 (ד) עד ליום 31 בדצמבר 2018 הוצגו כמניות זמינות למכירה.

להלן פירוט העמלות

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
	השינוי	2018	2019
באחוזים			במיליוני ש"ח
ניהול חשבון	(3.6)	716	690
פעילות בניירות ערך ובמכשירים נגזרים מסוימים	(0.2)	638	637
כרטיסי אשראי	(72.5)	1,129	310
טיפול באשראי	5.9	186	197
עמלות הפצת מוצרים פיננסיים	(6.3)	316	296
הפרשי המרה	-	361	361
עמלות מעסקי מימון	(5.1)	454	431
עמלות אחרות	(5.6)	321	303
סך כל העמלות	(21.7)	4,121	3,225
סך כל העמלות בנטרול השפעת לאומי קארד	(2.4)	3,304	3,225

הקיטון בעמלות בשנת 2019 בהתייחס לנתוני הפרופורמה ללא לאומי קארד, בשיעור של כ-2.4% בהשוואה לשנת 2018, נובע בעיקר מעמלות ניהול חשבון על רקע המעבר לערוצים דיגיטליים ורגולציה, ומעמלות הפצת מוצרים פיננסיים. ההכנסות מעמלות מהוות כ-40.8% מההוצאות התפעוליות והאחרות בהשוואה ל-43.2% בתקופה המקבילה אשתקד.

להלן פירוט ההכנסות האחרות

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
	השינוי	2018	2019
באחוזים			במיליוני ש"ח
רווחים מיעודה לפיצויים	+	8	22
הכנסות אחרות כולל מכירת בניינים וציוד	+	60	148
סך הכל	+	68	170

הגידול בהכנסות אחרות נובע בעיקר ממכירת סניפים במהלך 2019.

הוצאות תפעוליות ואחרות

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
	2019	2018	השינוי
	במיליוני ש"ח		
משכורות והוצאות נלוות	4,325	4,544	(219)
פחת והפחתות	600	571	29
הוצאות אחזקת בניינים וציוד	921	998	(77)
הוצאות אחרות	2,062	2,224	(162)
סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות	7,908	8,337	(429)
סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות ללא השפעת לאומי קארד	7,908	7,644	264
			3.5

סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות של קבוצת לאומי הסתכמו בשנת 2019 ב-7,908 מיליון ש"ח, גידול בשיעור של 3.5%. ההוצאות התפעוליות מהוות 56.8% מסך כל ההכנסות לעומת 60.6% בתקופה המקבילה אשתקד. בנטרול השפעת לאומי קארד ובהתייחס לנתוני הפרופורמה יחס היעילות בשנת 2019 הוא 58.1% לעומת 60.5% בתקופה המקבילה אשתקד. סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות מהוות 1.69% מסך המאזן, לעומת 1.81% בתקופה המקבילה אשתקד. בנטרול השפעת לאומי קארד ובהתייחס לנתוני הפרופורמה סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות בשנת 2018 מהוות 1.66% מסך המאזן.

הוצאות שכר

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
	2019	2018	השינוי
	במיליוני ש"ח		
שכר ונלוות	3,969	4,196	(227)
הוצאות פנסיה, פיצויים ופרישה	356	348	8
סך הכל הוצאות שכר	4,325	4,544	(219)
סך הכל הוצאות שכר בנטרול לאומי קארד	4,325	4,245	80
			1.9

הוצאות שכר ונלוות מהוות כ-54.7% מסך כל ההוצאות התפעוליות, לעומת 54.5% בתקופה המקבילה אשתקד. בנטרול השפעת לאומי קארד ובהתייחס לנתוני הפרופורמה הוצאות שכר ונלוות מהוות 55.5% מסך כל ההוצאות התפעוליות. הגידול בהוצאות השכר בהתייחס לנתוני הפרופורמה ללא לאומי קארד הינו בעיקר על רקע הפרשות לבנוס גבוהות יותר, הכוללות גם את המענק החד פעמי שניתן במועד החתימה על הסכם השכר הקיבוצי.

הוצאות תפעוליות ואחרות (למעט שכר)

בנוסף להוצאות השכר כמפורט מעלה, הוצאות הפחת, אחזקת בניינים ואחרות הסתכמו בתקופה המדווחת בסך של 3,583 מיליון ש"ח לעומת 3,793 מיליון ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד, קיטון בשיעור של 5.5%. ההוצאות התפעוליות ואחרות עלו בהשוואה לאשתקד בעיקר על רקע הפסד חשבונאי בסך של כ-54 מיליון ש"ח שנרשם בנין החלפת סדרות אגרות חוב, גידול בהוצאות הפנסיה וגידול בהוצאות הפרסום.

הוצאות מס

ההפרשה למס על הרווח של קבוצת לאומי הסתכמה בשנת 2019 ב-1,830 מיליון ש"ח, בהשוואה ל-1,619 מיליון ש"ח בשנת 2018. שיעור ההפרשה בשנת 2019 היה כ-33.9% מהרווח לפני מס לעומת 33.0% בשנת 2018, גידול של כ-0.9 נקודות האחוז.

הוצאות והשקעות בגין מערך טכנולוגיית המידע

להלן הוצאות והשקעות בגין מערך טכנולוגיית המידע

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2019			
במיליוני ש"ח			
סך הכל	אחר	חומרה ^(א)	תוכנה
הוצאות בגין מערך טכנולוגיית המידע, כפי שנכללו בדוח רווח והפסד:			
440	-	3	437
הוצאות בגין שכר עבודה ונלוות			
217	28	26	163
הוצאות בגין רכישות או רישיונות שימוש שלא הונו לנכסים			
90	4	39	47
הוצאות בגין מיקור חוץ			
498	9	94	395
הוצאות בגין פחת			
68	2	22	44
הוצאות אחרות			
1,313	43	184	1,086
סך הכל הוצאות			
תוספות לנכסים בגין מערך טכנולוגיית המידע שלא נזקפו כהוצאה:			
300	-	-	300
עלויות בגין שכר עבודה ונלוות			
179	-	-	179
עלויות בגין מיקור חוץ			
234	-	80	154
עלויות רכישה או רישיונות שימוש ^(ב,ג)			
5	5	-	-
עלויות ציוד, בניינים ומקרקעין			
718	5	80	633
סך הכל עלויות			
יתרות נכסים בגין מערך טכנולוגיית המידע			
1,390	313	197	880
סך הכל עלות מופחתת			
לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2018			
במיליוני ש"ח			
סך הכל	אחר	חומרה ^(א)	תוכנה
הוצאות בגין מערך טכנולוגיית המידע, כפי שנכללו בדוח רווח והפסד:			
511	-	25	486
הוצאות בגין שכר עבודה ונלוות			
235	31	31	173
הוצאות בגין רכישות או רישיונות שימוש שלא הונו לנכסים			
111	4	31	76
הוצאות בגין מיקור חוץ			
463	9	91	363
הוצאות בגין פחת			
84	7	28	49
הוצאות אחרות			
1,404	51	206	1,147
סך הכל הוצאות			
תוספות לנכסים בגין מערך טכנולוגיית המידע שלא נזקפו כהוצאה:			
256	-	-	256
עלויות בגין שכר עבודה ונלוות			
167	-	-	167
עלויות בגין מיקור חוץ			
270	-	124	146
עלויות רכישה או רישיונות שימוש ^(ב,ג)			
9	9	-	-
עלויות ציוד, בניינים ומקרקעין			
(98)	-	(25)	(73)
בניכוי עלויות של נכסים מוחזקים למכירה			
604	9	99	496
סך הכל עלויות			
יתרות נכסים בגין מערך טכנולוגיית המידע			
1,557	343	270	944
סך הכל עלות מופחתת			
(255)	(2)	(48)	(205)
בניכוי עלות מופחתת של נכסים מוחזקים למכירה ^(ד)			
1,302	341	222	739
סך הכל עלות מופחתת			

(א) לרבות תשתיות תקשורת.

(ב) עלויות רכישה או רישיונות שימוש בגין מערך טכנולוגיית המידע אשר לא סווגו בדוחות הכספיים כרכוש קבוע (עלויות ציוד, בניינים ומקרקעין) אלא כהוצאה מראש.

(ג) לרבות רכישות ורישיונות שימוש של תוכנה וחומרה לכלל החטיבות בתאגיד הבנקאי.

(ד) למידע נוסף ראה [ביאור 36. בדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2018](#).

להלן תמצית דוח על הרווח הכולל

רווח (הפסד) כולל אחר לפני ייחוס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה							
רווח (הפסד) כולל אחר	רווח המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	סך הכל	התאמות בגין הטבות לעובדים ⁽¹⁾	השוי המאזני	גידורי תזרים מזומנים	נטו בגין (הפסדים) רווחים	התאמות מתרגום ^(א) נטו לאחר השפעת גידורים ^(ב)
רווח (הפסד) כולל אחר	רווח המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	סך הכל	התאמות בגין הטבות לעובדים ⁽¹⁾	השוי המאזני	גידורי תזרים מזומנים	נטו בגין (הפסדים) רווחים	התאמות מתרגום ^(א) נטו לאחר השפעת גידורים ^(ב)
(2,312)	(4)	(2,316)	(2,169)	(33)	-	(54)	(60)
(739)	-	(739)	(781)	(6)	-	(116)	164
(3,051)	(4)	(3,055)	(2,950)	(39)	-	(170)	104
888	18	906	1,187	30	-	110	(421) ^(ג)
31	(44)	(13)	-	-	-	(13)	-
(2,132)	(30)	(2,162)	(1,763)	(9)	-	(73)	(317)
(1,355)	(17)	(1,372)	(2,208)	(4)	(2)	(126)	968
19	4	23	23	-	-	-	-
(27)	-	(27)	-	-	-	-	(27)
(3,495)	(43)	(3,538)	(3,948)	(13)	(2)	(199)	624

(א) התאמות מתרגום דוחות כספיים של פעילויות חוץ שמתבצע הפעילות שלהן שונה ממתבצע הפעילות של הבנק.

(ב) רווחים (הפסדים) נטו בגין גידור השקעה נטו במטבע חוץ.

(ג) כולל יתרות שסווגו כנכסים מוחזקים למכירה. למידע נוסף, ראה [ביאור 136 בדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2018](#).

(ד) ההתאמות בגין הטבות לעובדים הינן נטו מההתאמות בגין נכסי תכנית, לרבות השפעת המעבר לקופה משלמת בגין פורשים.

(ה) השפעה מצטברת בגין יישום לראשונה של כללי החשבונאות המקובלים בארה"ב^(ה)

העדכונים המתייחסים אליהם. ראה [ביאור 1.כד](#).

המבנה וההתפתחות של הנכסים, ההתחייבויות, ההון והלימות ההון

המאזן של קבוצת לאומי הסתכם ב-31 בדצמבר 2019 ב-469.1 מיליארד ש"ח בהשוואה ל-460.8 מיליארד ש"ח בסוף 2018 - גידול של 1.8%, מאזן הבנק הסתכם ב-31 בדצמבר 2019 ב-449.3 מיליארד ש"ח לעומת 433.5 מיליארד ש"ח בסוף 2018, גידול של 3.7%.

ערך הנכסים הנקובים במטבע חוץ והצמודים למטבע חוץ מסך מאזן הקבוצה הינו כ-101.1 מיליארד ש"ח, כ-21.6% מסך הנכסים. ב-2019 יוסף השקל ביחס לדולר של ארה"ב ב-7.8%, יוסף ביחס לאירו ב-9.6% ויוסף ביחס לליש"ט ב-4.9%. השינוי בשערי החליפין של השקל מול כלל מטבעות החוץ תרם לירידה בשיעור של כ-1.6% בסך כל המאזן של הקבוצה.

סך כל הנכסים בניהול הקבוצה - סך כל המאזן וכן תיקי ניירות ערך של הלקוחות וקופות גמל וקרנות השתלמות לגביהם ניתנים שירותי ניהול תפעולי וניהול פיקדון, מסתכמים בכ-1,621 מיליארד ש"ח, לעומת 1,434 מיליארד ש"ח בסוף 2018, גידול של כ-13.0%.

1. להלן ההתפתחות בסעיפי המאזן העיקריים

מאוחד			
31 בדצמבר			
	2019	2018	השינוי
במיליוני ש"ח	באחוזים		
סך כל המאזן	469,134	460,780	8,354
מזומנים ופיקדונות בבנקים	76,213	80,113	(3,900)
ניירות ערך	84,949	74,571	10,378
אשראי לציבור, נטו ^(א)	282,478	272,602	9,876
בניינים וציוד	3,043	2,853	190
פיקדונות הציבור	373,644	364,714	8,930
פיקדונות מבנקים	6,176	5,210	966
אגרות חוב, שטרי התחייבות וכתבי התחייבות נדחים	19,958	17,798	2,160
הון המיוחס לבעלי המניות של הבנק	35,406	35,305	101

(א) לרבות האשראי של לאומי קארד אשר בשנת 2018 סווג כנכס מוחזק למכירה. למידע נוסף בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה ראה פרק [שינויים עיקריים בשנה החולפת וביאור 136](#). בדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2018.

2. להלן ההתפתחות בסעיפים חוץ מאזניים עיקריים

מאוחד			
31 בדצמבר			
	2019	2018	השינוי
במיליוני ש"ח	באחוזים		
אשראי תעודות, נטו	727	1,359	(632)
ערבויות להבטחת אשראי, נטו	5,219	5,143	76
ערבויות לרוכשי דירות, נטו	21,230	18,655	2,575
ערבויות והתחייבויות אחרות, נטו	16,099	16,231	(132)
מכשירים נגזרים ^(א)	763,365	737,779	25,586
אופציות מכל הסוגים	218,622	208,519	10,103
נכסים כספיים חוץ מאזניים של לקוחות	1,152,027	972,855	179,172

(א) כולל עסקאות "פורוורד", חוזי החלפות פיננסיות, swaps, futures ונגזרי אשראי.

למידע נוסף ראה [ביאור 28](#) ו-[28](#).

האשראי לציבור, נטו

האשראי לציבור נטו בקבוצת לאומי, הסתכם בסוף 2019 ב-282.5 מיליארד ש"ח, בהשוואה ל-272.6 מיליארד ש"ח בסוף 2018, גידול בשיעור של כ-3.6%. בניטרול השפעת השינוי בשערי החליפין של השקל מול כלל מטבעות החוץ, גדל האשראי ליום 31 בדצמבר 2019 בשיעור של 4.8% בהשוואה לסוף שנת 2018.

האשראי לציבור נטו, מהווה 60.2% מסך כל המאזן לעומת 59.2% בסוף 2018.

בנוסף לאשראי לציבור משקיעה הקבוצה בניירות ערך של חברות המסתכמים בסוף 2019 ב-18,141 מיליון ש"ח בהשוואה ל-20,487 מיליון ש"ח בסוף 2018, והמגלמים גם כן סיכונים אשראי.

סך כל האשראי לציבור בפעילות הקבוצה בארץ הסתכם בסוף 2019 בכ-259.5 מיליארד ש"ח לעומת 247.2 מיליארד ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.

האשראי לציבור נטו בשקלים לא צמודים מהווה ליום 31 בדצמבר 2019 כ-70.1% מסך האשראי, וכ-68.6% בתקופה המקבילה אשתקד. האשראי הצמוד מהווה ליום 31 בדצמבר 2019 15.5% מסך האשראי, בהשוואה לכ-15.4% ביום 31 בדצמבר 2018.

להלן התפתחות האשראי לציבור, לאחר הפרשה להפסדי אשראי לפי ענפי משק עיקריים^(א)

	31 בדצמבר		
	השינוי	2018	2019
	במיליוני ש"ח		
אנשים פרטיים - הלוואות לדיור	4.4	80,412	83,954
אנשים פרטיים - אחר	(0.1)	27,412	27,398
בינוי ונדל"ן	6.0	58,676	62,187
מסחרי	(1.6)	28,673	28,212
תעשייה	3.0	19,540	20,134
אחר	4.7	57,889	60,593
סך הכל	3.6	272,602	282,478

(א) הנתונים ליום 31 בדצמבר 2018 הינם ללא האשראי של לאומי קארד אשר בשנת 2018 סווג כנכס מוחזק למכירה. למידע נוסף בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה ראה פרק [שינויים עיקריים בשנה החולפת וביאור 36](#). בדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2018.

למידע נוסף בנוגע להתפתחות האשראי וסיכונים אשראי לפי ענפי משק ראה פרק [סיכונים אשראי](#).

סיכון אשראי בעייתי

להלן סיכון אשראי בעייתי לאחר הפרשות פרטניות וקבוצתיות

	31 בדצמבר					
	2018			2019		
	סך הכל	חוץ מאזני	מאזני	סך הכל	חוץ מאזני	מאזני
	במיליוני ש"ח					
סיכון אשראי פגום, נטו	2,267	86	2,181	2,250	253	1,997
סיכון אשראי נחות, נטו	342	45	297	441	108	333
סיכון אשראי בהשגחה מיוחדת, נטו	3,880	743	3,137	2,377	271	2,106
בניכוי סיכון אשראי בעייתי של יתרות שסווגו כנכסים המוחזקים למכירה ^(א)	(297)	(4)	(293)	-	-	-
סך הכל	6,192	870	5,322	5,068	632	4,436

(א) למידע נוסף בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה ראה פרק [שינויים עיקריים בשנה החולפת וביאור 36](#). בדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2018.

31 בדצמבר		
2018	2019	
במיליוני ש"ח		
6,168	4,920	סיכון אשראי בעייתי מסחרי
1,889	1,460	סיכון אשראי בעייתי קמעונאי
(372)	-	בניכוי סיכון אשראי בעייתי של יתרות שסווגו כנכסים המוחזקים למכירה ^(א)
7,685	6,380	סך הכל
1,568	1,312	יתרת הפרשה להפסדי אשראי
(75)	-	בניכוי יתרת הפרשה להפסדי אשראי של יתרות שסווגו כנכסים המוחזקים למכירה ^(א)
6,192	5,068	סיכון אשראי בעייתי לאחר הפרשה להפסדי אשראי

(א) למידע נוסף בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה ראה פרק [שינויים עיקריים בשנה החולפת וכיאר 136](#). בדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2018. למידע נוסף בנוגע לאשראי בעייתי ראה פרק [סיכוני אשראי](#).

ניירות ערך

מדיניות ניהול ההשקעות בניירות ערך (הנוסטרו)

מדיניות ניהול ההשקעות בניירות ערך (הנוסטרו) של הקבוצה מוגדרת במסגרת תכנית העבודה השנתית והרב-שנתית של הקבוצה. המדיניות מגדירה את תיאבון הסיכון המאושר להשגת היעדים העסקיים. תיאבון הסיכון כולל עקרונות ומגבלות כמותיות להפסדים שהקבוצה מוכנה לספוג בתרחישים ברמות שונות של חומרה. המגבלות העיקריות מתייחסות לסכומי ההשקעה, רמות סיכון (דירוגי אשראי, מח"מ הריבית, וכו'), חשיפה למנפיק, חשיפה למנהל השקעות/למנהל קרן, חשיפה גיאוגרפית, וכו'. כל ההשקעות מבוצעות מתוך רשימה של מכשירי השקעה מותרים להשקעה.

תיקי הנוסטרו מנוהלים מתוך ראייה כוללת ברמת הבנק והקבוצה בהיותם מרכיב מרכזי בניהול סיכוני הנזילות וסיכוני השוק.

הראייה הכוללת משתקפת בעקרון העדפת השקעות בעלות מתאם חלקי/נמוך עם יתר פעילות הבנק והקבוצה. בהתאם לכך, מובא בחשבון היתרון הגלום בהשקעות הנוסטרו במט"ח בניירות ערך שהונפקו בחו"ל, התורמות לפיזור סיכונים מחוץ למשק הישראלי.

פיזור הסיכונים בתיק הנוסטרו רב מימדי: פיזור גיאוגרפי, בין ענפי משק, בין מנפיקים, בין מנהלי השקעות, בין מכשירי השקעה וכד'.

ההשקעות מבוצעות על בסיס שיקולי רווחיות מתואמת סיכון תוך התחשבות בדרישות ההון המתאימות.

בשיקולי ההשקעה מיוחס דגש מיוחד להימנעות מהפסדים משמעותיים (Tail Risk).

פעילות הנוסטרו מתמקדת בעיקרה בשווקים מרכזיים, המתפקדים בסביבה פיקוחית מפותחת ואפקטיבית.

אישור המכשירים המותרים להשקעה מביא בחשבון היבטים שונים כגון שקיפות וקלות גישה למקור בלתי תלוי ואמין לשערוך/תמחור השווי, ומזעור המורכבות והסיכונים התפעוליים והמשפטיים.

ההשקעות הקבוצה בניירות ערך ב-31 בדצמבר 2019 הסתכמו ב-84.9 מיליארד ש"ח, בהשוואה ל-74.6 מיליארד ש"ח ב-2018, גידול של 13.9%.

ניירות הערך בקבוצה מסווגים לארבע קטגוריות: ניירות ערך למסחר, מניות שאינן למסחר (2018 - מניות זמינות למכירה), אגרות חוב זמינות למכירה ואגרות חוב מוחזקות לפדיון.

סיווג נייר ערך הנרכש על ידי הבנק לתיק ניירות ערך למסחר, לאגרות חוב זמינות למכירה, למניות שאינן למסחר (2018 - מניות זמינות למכירה) או לתיק אגרות חוב מוחזקות לפדיון מתבצע במועד רכישתו ונעשה בהתאם לכוונת הבנק לשימוש בנייר. ניירות שנרכשים לצורכי מסחר (או במטרה לגדר רכיבים אחרים של התיק למסחר), לצורכי עשיית שוק או במסגרת חדר עסקאות, מסווגים לתיק ניירות ערך למסחר. ניירות הנרכשים במסגרת ניהול הנכסים וההתחייבויות של הבנק מסווגים בתיק הזמין למכירה או כמניות שאינן למסחר (החל מיום 1 בינואר 2019). אגרות חוב הנרכשות על מנת להחזיקן עד לפדיונם מסווגים בתיק המוחזק לפדיון.

ניירות ערך למסחר מוצגים במאזן לפי שווי הוגן, וההפרש בין השווי ההוגן לעלות המופחתת נזקף לדוח רווח והפסד. אגרות חוב זמינות למכירה מוצגות במאזן לפי שווי הוגן, וההפרש בין השווי ההוגן לעלות המופחתת מוצג בסעיף נפרד בהון ברווח כולל אחר שנקרא "התאמות בגין הצגת ניירות ערך זמינים למכירה לפי שווי הוגן" בניכוי המס המתייחס. החל מיום 1 בינואר 2019 מניות שאינן למסחר שיש להן שווי הוגן זמין מוצגות במאזן לפי שווי הוגן וההפרש בין השווי ההוגן לעלות המופחתת מוצג בסעיף נפרד במסגרת הכנסות מימון שאינן מריבית ברווח והפסד ונקרא "רווחים" (הפסדים) נטו שטרם מומשו ממניות שאינן למסחר. בכל מקרה שבו קיימת ירידת ערך שהינה בעלת אופי אחר מזמני ההפרש נזקף לרווח והפסד. אגרות חוב מוחזקות לפדיון מוצגים במאזן לפי עלות מופחתת.

אופן חישוב השווי ההוגן

השווי ההוגן של ניירות ערך ישראליים מתבסס בעיקרו על מחירים מצוטטים מהבורסה לניירות ערך בתל-אביב ובניירות ערך זרים על מחירים המתקבלים ממקורות חיצוניים.

אגרות החוב בישראל הנקובות בשקלים ואינן סחירות משוערכות באמצעות מודל, מכיוון שאין שוק פעיל לאגרות החוב הללו.

במסגרת אימוץ עדכון לתקינה חשבונאית, סיווגה חברת הבת בארה"ב אגרות חוב מהתיק המוחזק לפדיון לתיק הזמין למכירה בסך של 216 מיליון דולר. למועד המעבר נזקפה יתרה בסך 8 מיליון דולר לרווח כולל אחר.

להלן סיווג סעיף ניירות הערך במאזן המאוחד

31 בדצמבר								
2018				2019				
ניירות ערך מוחזקים לפדיון	אגרות חוב זמינות למכירה ^(א)	מניות זמינות למכירה ^(א)	ניירות ערך מוחזקים לפדיון	ניירות ערך למסחר ^(ב)	מניות לא למסחר ^(א)	אגרות חוב זמינות למכירה ^(א)	ניירות ערך מוחזקים לפדיון	אגרות חוב
במיליוני ש"ח								
אגרות חוב								
38,584	5,677	30,573	2,334	38,927	2,715	33,132	3,080	של ממשלת ישראל
5,956	52	5,904	-	18,334	213	18,121	-	של ממשלות זרות ^(ג)
119	119	-	-	101	101	-	-	של מוסדות פיננסיים בישראל
9,839	132	9,707	-	9,798	201	9,597	-	של מוסדות פיננסיים זרים ^(ד)
11,300	271	9,433	1,596	9,445	154	7,748	1,543	מגובי נכסים (ABS) או מגובי משכנתאות (MBS)
532	290	242	-	193	53	140	-	של אחרים בישראל
4,683	220	3,517	946	4,439	87	3,530	822	של אחרים זרים
3,558	2	3,556	-	3,712	-	3,712	-	מניות וקרנות נאמנות
74,571	6,763	3,556	4,876	84,949	3,524	3,712	72,268	5,445
סך כל ניירות הערך								

(א) כולל רווחים שטרם מומשו מהתאמות לשווי הוגן בסך 1,090 מיליון ש"ח שנרשמו ברווח כולל אחר (31 בדצמבר 2018 - הפסדים בסך (494) מיליון ש"ח).

(ב) כולל רווחים שטרם מומשו מהתאמות לשווי הוגן בסך 25 מיליון ש"ח שנרשמו ברווח והפסד (31 בדצמבר 2018 - הפסדים בסך (24) מיליון ש"ח).

(ג) מזה: ממשלת ארה"ב בסך 12,690 מיליון ש"ח (31 בדצמבר 2018 - בסך 2,362 מיליון ש"ח)

(ד) מרבית אגרת החוב של מוסדות פיננסיים זרים הינם מסוג supranational או עם גיבוי מדינות.

ליום 31 בדצמבר 2019 כ-85.1% מתיק הנוסטרו של הקבוצה סווג כזמין למכירה, כ-4.1% כתיק למסחר, כ-4.4% כמניות שאינן למסחר וכ-6.4% כתיק לפדיון. כ-4.4% משווי ניירות הערך הינן השקעות במניות של חברות שאינן מוצגות על בסיס השווי המאזני, אלא לפי עלות או שווי שוק של המניות הנסחרות בבורסה.

למידע בנוגע לשווי ניירות ערך לפי אופן המדידה ראה [ביאור 33א](#).

התיק הזמין למכירה

1. בשנת 2019 הסתכם הרווח הכולל האחר בגין ניירות ערך זמינים למכירה בסך 1,468 מיליון ש"ח (לפני מס) בהשוואה להפסד ברווח הכולל האחר בגין ניירות ערך זמינים למכירה בסך של 634 מיליון ש"ח (לפני מס) בשנת 2018.
 2. לרווח והפסד נזקפו רווחים נטו ממכירת אגרות חוב זמינות למכירה בסך של 191 מיליון ש"ח לעומת הפסדים בסך 10 מיליון ש"ח בשנת 2018.
- היתרה המצטברת נטו של התאמות לשווי הוגן של ניירות ערך המוחזקים בתיק הזמין למכירה ליום 31 בדצמבר 2019 מסתכמת בסכום חיובי של 624 מיליון ש"ח (לאחר השפעת המס), לעומת סכום שלילי של 317 מיליון ש"ח בסוף 2018. סכומים אלה מייצגים רווחים (הפסדים) נטו שטרם מומשו לתאריכי הדוחות.
- למידע בנוגע להתאמות לשווי הוגן של ניירות זמינים למכירה שנזקפו להון ראה [ביאור 12](#).

השקעות במניות ובקרנות

- סך כל ההשקעות במניות ובקרנות מסתכמות ליום 31 בדצמבר 2019 בכ-3,712 מיליון ש"ח, מזה מניות סחירות 2,395 מיליון ש"ח ושאינן סחירות 1,317 מיליון ש"ח. כל ההשקעה בסך 3,712 מיליון ש"ח מסווגת בתיק המניות שאינן למסחר.
- ההון הנדרש בגין השקעות אלה עומד ליום 31 בדצמבר 2019 על סך של 510 מיליון ש"ח.
- למידע נוסף ראה [ביאור 12](#).

התיק למסחר

- ב-31 בדצמבר 2019, בתיק למסחר יש כ-3.5 מיליארד ש"ח אגרות חוב לעומת 6.8 מיליארד ש"ח אגרות חוב ב-31 בדצמבר 2018. נכון ל-31 בדצמבר 2019 התיק למסחר מהווה כ-4.1% מסך תיק הנוסטרו של הקבוצה לעומת 9.1% ב-31 בדצמבר 2018. בגין אגרות חוב למסחר נרשמו בדוח רווח והפסד רווחים שמומשו וטרם מומשו בסך של 148 מיליון ש"ח לעומת הפסדים בסך 25 מיליון ש"ח בשנת 2018, ובגין מניות וקרנות נרשמו רווחים שמומשו וטרם מומשו בסך 3 מיליון ש"ח לעומת רווחים בסך 85 מיליון ש"ח ב-2018.
- למידע נוסף בנוגע להרכב התיק ראה [ביאור 12](#).

השקעות בניירות ערך שהונפקו בחו"ל

א. השקעות בניירות ערך מגובי נכסים שהונפקו בחו"ל

תיק ניירות ערך מגובי נכסים של הקבוצה (משכנתאות ושאינם משכנתאות), שכולו המדרג בדרוג השקעה (Investment Grade), מסתכם בכ-9.4 מיליארד ש"ח (כ-2.7 מיליארד דולר) ל-31 בדצמבר 2019 לעומת 11.3 מיליארד ש"ח בסוף 2018. מתוך התיק הנ"ל ל-31 בדצמבר 2019 כ-7.7 מיליארד ש"ח (כ-2.2 מיליארד דולר) מסווג בתיק הזמין למכירה והיתרה בתיק למסחר ובתיק לפדיון.

התיק הזמין למכירה של השקעות בניירות ערך מגובי נכסים בחו"ל ליום 31 בדצמבר 2019 כולל השקעה באגרות חוב מגובות משכנתאות בסכום של כ-6.1 מיליארד ש"ח. 93.5% מסך אגרות החוב המגובות משכנתאות שבתיק הזמין הונפקו על ידי סוכנויות פדראליות בארה"ב (FNMA, FHLMC, GNMA) ומדרגות, נכון למועד הדוח, בדירוג AAA.

נכון ליום 31 בדצמבר 2019 הסתכמה עליית הערך המצטברת נטו שנזקפה להון עצמי הנובעת מתיק אגרות החוב המגובות משכנתאות בכ-31 מיליון ש"ח.

סך אגרות החוב המגובות משכנתאות שאינן בערבות מדינה (ארה"ב) ואינן בחסות מוסדות פדראליים אמריקאים מסתכם בכ-434 מיליון ש"ח.

התקופה החזויה לפדיון של כל תיק אגרות החוב המגובות משכנתאות היא כ-3.54 שנים בממוצע (מח"מ). בנוסף לאגרות החוב המגובות משכנתאות, כולל התיק הזמין למכירה של הקבוצה גם אגרות חוב אחרות מגובות נכסים שאינם משכנתאות בסך של כ-1.7 מיליארד ש"ח מתוכן אגרות חוב מסוג CLO בסך של כ-1.2 מיליארד ש"ח. התקופה החזויה לפדיון של תיק אגרות החוב המגובות נכסים שאינם משכנתאות היא כ-4.2 שנים בממוצע.

למידע נוסף בנוגע להשקעות באגרות חוב מגובות נכסים ראה [ביאור 12](#).

ב. השקעות בניירות ערך שאינם מגובי נכסים שהונפקו בחו"ל

בתיק ניירות הערך של הקבוצה ב-31 בדצמבר 2019 כ-38.7 מיליארד ש"ח (11.2 מיליארד דולר) ניירות ערך שאינם מגובי נכסים שהונפקו בחו"ל. 36.5 מיליארד ש"ח (10.6 מיליארד דולר) מניירות הערך הללו מסווגים בתיק הזמין למכירה והיתרה בתיק למסחר ובתיק לפדיון. 98.9% מסך ניירות הערך הינם בדירוג השקעה והם כוללים בעיקר ניירות ערך של ממשלת ארה"ב, בנקים ומוסדות פיננסיים, אגרות חוב של חברות בדרוג השקעה והיתר בעיקר ניירות ערך של ממשלת ישראל.

למידע נוסף בנוגע לחשיפה למוסדות פיננסיים זרים ראה פרק [סיכונים אשראי](#).

ליום 31 בדצמבר 2019 הסתכמה יתרת עליית הערך המצטברת בהון העצמי בגין ניירות ערך שאינם מגובי נכסים שהונפקו בחו"ל, ושנכללו בתיק הזמין למכירה ב-494 מיליון ש"ח (שהם 325 מיליון ש"ח לאחר מס).

כאמור, בנוסף לתיק הזמין למכירה קיימים ניירות ערך שאינם מגובים בנכסים גם בתיק למסחר ובתיק לפדיון. התיק למסחר כולל בעיקר ניירות ערך של מדינות, בנקים ומוסדות פיננסיים. 95.4% מניירות הערך שבתיק למסחר הינם בדירוג השקעה (Investment Grade).

שווי התיק למסחר שאינו מגובה בנכסים ב-31 בדצמבר 2019 הסתכם ב-0.5 מיליארד ש"ח (0.1 מיליארד דולר). ההפרש בין השווי ההוגן לעלות המופחתת, במידה שיש הפרש כזה, נזקף לחשבון הרווח והפסד.

השקעות באגרות חוב שהונפקו בישראל

ההשקעות באגרות חוב שהונפקו בישראל הסתכמו ב-31 בדצמבר 2019 ב-36.0 מיליארד ש"ח, מזה סך של 35.7 מיליארד ש"ח אגרות חוב שהונפקו על ידי ממשלת ישראל בשקלים, והיתר אגרות חוב שהונפקו על ידי חברות. כ-47.6% מההשקעות באגרות חוב חברות שהם כ-0.1 מיליארד ש"ח נכללו בתיק הזמין למכירה, והיתר בתיק למסחר.

תיק אגרות החוב של חברות, שבתיק הזמין למכירה בהיקף של 0.1 מיליארד ש"ח כולל קרן הון חיוכית בסך של 1 מיליון ש"ח.

כל אגרות החוב של החברות שבתיק למסחר רשומות למסחר וסחירות בבורסה.

למידע בנוגע לשעבוד ניירות ערך ראה [ביאור 27](#).

פיקדונות הציבור

פיקדונות הציבור בקבוצה הסתכמו בסוף 2019 ב-373.6 מיליארד ש"ח בהשוואה ל-364.7 מיליארד ש"ח בסוף 2018, גידול בשיעור של 2.4%. בנטרול השפעת השינוי בשערי החליפין, גדלו פיקדונות הציבור ליום 31 בדצמבר 2019 בשיעור של 5.0% בהשוואה לסוף שנת 2018.

להלן תמהיל פיקדונות הציבור לפי סוגים ומגזרי הצמדה

	31 בדצמבר		2019	במיליוני ש"ח
	2018	השינוי		
מטבע ישראלי:				
לא צמוד	229,114	15,348	244,462	6.7
צמוד למדד	16,696	(2,819)	13,877	(16.9)
מטבע חוץ:				
כולל צמוד מטבע חוץ	118,572	(4,635)	113,937	(3.9)
לא כספי	403	965	1,368	+
בניכוי יתרות שסווגו כהתחייבויות מוחזקות למכירה ^(א)	(71)	71	-	-
סך הכל	364,714	8,930	373,644	2.4

(א) למידע נוסף ראה [ביאור 136](#). בדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2018.

להלן ההתפתחויות בסוגי הפיקדונות השונים

- פיקדונות הציבור בשקלים לא צמודים גדלו ב-15.3 מיליארד ש"ח, לעומת 31 בדצמבר 2018 בעיקר בפיקדונות לפי דרישה.
- פיקדונות הציבור הנקובים במטבע חוץ והצמודים למטבע החוץ קטנו ב-4.6 מיליארד ש"ח, קיטון בשיעור של כ-3.9% לעומת 31 בדצמבר 2018.
- פיקדונות צמודים למדד קטנו ב-2.8 מיליארד ש"ח, לעומת 31 בדצמבר 2018, בעיקר בפיקדונות לזמן קצוב.

נכסים כספיים חוץ מאזניים של לקוחות

להלן התפתחות ביתרות הנכסים הכספיים החוץ מאזניים של הלקוחות בקבוצת לאומי

		31 בדצמבר		
		2018	2019	
		השינוי		במיליוני ש"ח
באחוזים				
22.5	149,852	665,268	815,120	תיקי ניירות ערך ^(א)
				נכסים בגינם ניתנים שירותי תפעול: ^{(א)(ב)(ג)}
18.4	8,744	47,536	56,280	קרנות נאמנות
2.8	4,104	146,187	150,291	קופות גמל ופנסיה
14.5	16,472	113,864	130,336	קרנות השתלמות

(א) לרבות שינוי בשווי השוק של ניירות ערך ושווי הניירות שבמשמרת (custody) של קרנות נאמנות וקופות גמל, לגביהם ניתנים שירותי ניהול תפעולי ומשמורת.

(ב) הקבוצה בארץ אינה מנהלת קרנות נאמנות, קופות גמל וקרנות השתלמות.

(ג) נכסי לקוחות לגביהם מעניקה הקבוצה שרותי ניהול תפעולי, כולל יתרות הקופות של לקוחות מיועצים בלאומי.

פיקדונות ממשלות

פיקדונות ממשלות הסתכמו לסוף 2019 בכ- 315 מיליון ש"ח, ירידה של 394 מיליון ש"ח לעומת שנת 2018.

סעיף זה כולל פיקדונות של ממשלות זרות בשלוחות בחו"ל שהסתכמו בסוף 2019 בכ- 131 מיליון ש"ח לעומת 502 מיליון ש"ח בסוף 2018.

פיקדונות בבנקים ופיקדונות מבנקים

א. פיקדונות בבנקים (מרכזיים ומסחריים)

		31 בדצמבר		
		2018	2019	
		בבנקים מרכזיים	בבנקים מסחריים	במיליוני ש"ח
מטבעי ישראל:				
לא צמוד		63,647	2,208	61,183
צמוד מדד		-	-	-
מט"ח כולל צמוד מט"ח		2,047	9,344	839
בניכוי יתרות שסווגו כנכסים מוחזקים למכירה ^(א)		-	-	-
סך כל הפיקדונות בבנקים		65,694	11,552	62,022

(א) למידע נוסף ראה [ביאור 136 בדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2018](#).

בסך כל הפיקדונות בבנקים היתה ירידה בשיעור של 5.2%.

ב. פיקדונות מבנקים (מרכזיים ומסחריים)

31 בדצמבר			
2018		2019	
מבנקים מסחריים	מבנקים מרכזיים	מבנקים מסחריים	מבנקים מרכזיים
במיליוני ש"ח			
מטבע ישראל:			
2,970	-	2,281	-
לא צמוד			
-	-	-	-
צמוד מדד			
3,390	-	3,762	133
מט"ח כולל צמוד מט"ח			
(1,150)	-	-	-
בניכוי יתרות שסווגו כהתחייבויות מוחזקות למכירה ^(א)			
5,210	-	6,043	133
סך כל הפיקדונות מבנקים			

(א) למידע נוסף ראה [ביאור 36. בדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2018](#).

על פי החוק, רשאי בנק ישראל לתת הלוואות לתאגידים הבנקאיים כנגד ביטחונות. לצורך כך, משמשים פיקדונות הבנק בבנק ישראל, וכן תיק ניירות הערך של הבנק ששועבד.

ביום 31 בדצמבר 2019 היה סך כל הפיקדונות של הקבוצה בבנק ישראל 61 מיליארד ש"ח, וכנגדם לא היו הלוואות מבנק ישראל. כפי שניתן לראות מלוחות אלה, מצב הנזילות בקבוצה גבוה ביותר, ולקבוצה פיקדונות נטו בבנקים בהיקף של 67.3 מיליארד ש"ח.

אגרות חוב, שטרי הון וכתבי התחייבות נדחים

31 בדצמבר			
השינוי		2018	2019
במיליוני ש"ח			
באחוזים			
6.8	610	8,949	9,559
אגרות חוב ושטרי הון			
2.8	281	10,118	10,399
כתבי התחייבות נדחים			
-	1,269	(1,269)	-
בניכוי יתרות שסווגו כהתחייבויות מוחזקות למכירה ^(א)			
12.1	2,160	17,798	19,958
סך הכל			

(א) למידע נוסף ראה [ביאור 36. בדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2018](#).

תשקיף מדף והנפקת אגרות חוב

ביום 25 במאי 2018 פרסם הבנק תשקיף מדף בהתאם להיתר שהתקבל מרשות לניירות ערך.

על פי דוח הצעת מדף מיום 30 בינואר 2019, הנפיק הבנק, בתאריך 31 בינואר 2019 סך של כ-1.69 מיליארד ש"ח אגרות חוב סדרה 180. אגרות החוב עומדות לפדיון בשני תשלומים שווים ביום 28 בפברואר 2023 וביום 28 בפברואר 2025, ונושאות ריבית שנתית בשיעור של 2.02% לשנה, אשר תשולם אחת לשנה ביום 28 בפברואר של כל אחת מהשנים 2020 עד 2025 (כולל).

אגרות החוב סדרה 180 אינן מוכרות לצורך הון פיקוחי.

בנוסף הנפיק הבנק באותו מועד סך של 664.2 מיליון ש"ח כתבי התחייבות נדחים סדרה 403.

על פי דוח הצעת מדף מיום 12 במרס 2019, בוצעה בתאריך 13 במרס 2019 הרחבה של סדרה 403, במסגרתה הנפיק הבנק, סך של 777 מיליון ש"ח ע.ג. כתבי התחייבויות נדחים, בתמורה לכ-798.4 מיליון ש"ח.

כתבי התחייבות הנדחים סדרה 403 עומדים לפדיון בתשלום אחד ביום 28 בפברואר 2030 עם אופציה למנפיק לפדיון מוקדם לא לפני יום 31 בינואר 2025, ולא יאוחר מיום 28 בפברואר 2025. כתבי התחייבות צמודים למדד המחירים לצרכן, נושאים ריבית שנתית קבועה בשיעור של 2.42% לשנה, עד ליום 28 בפברואר 2025. כמועד זה, בהינתן אי מימוש זכותו של הבנק לפדיון מוקדם, תעודכן הריבית הנקובה בכתבי התחייבות הנדחים סדרה 403 בהתאם להפרש בין ריבית העוגן (כהגדרתה בדוח הצעת המדף) כמועד ההנפקה לכין זו שבמועד עדכון הריבית.

בהתקיים נסיבות לאירוע מכונן (אירוע מכונן לאי קיימות או אירוע מכונן לספיגת הפסדי קרן, המוקדם מביניהם), יומרו כתבי ההתחייבות הנדחים למניות על פי ממוצע שערי הסגירה שנקבעו למניות הבנק בבורסה ב-14 ימי המסחר העוקבים האחרונים לפני היום בו נמסרה הודעת ההמרה או על פי שער הרצפה שנקבע (11.53 ש"ח, כפוף להתאמות), כגובה מביניהם.

על פי דוח הצעת מדף מיום 4 ביולי 2019 אשר תוקן ביום 9 ביולי 2019, הציע הבנק שתי הצעות רכש חליפין כדלקמן: (1) הצעה לכלל מחזיקי שטרי ההון הנדחים (סדרה 201) לרכוש מהם את כל כמות שטרי ההון סדרה 201 המוחזקים על ידם, בדרך של הצעת רכש חליפין שאינה מוגבלת בכמות, בתמורה להנפקה של יחידות בנות 50,000 ש"ח ע.נ. כל אחת של כתבי התחייבות נדחים (סדרה 404) של הבנק, נושאי ריבית שנתית של 1.95%, לפי יחס החלפה של 50,000 : 49,262, והכל כמפורט בדוח הצעת המדף. (2) הצעה לכלל מחזיקי כתבי ההתחייבות הנדחים (סדרה יד') לרכוש מהם את כל כמות כתבי ההתחייבות הנדחים סדרה יד' המוחזקים על ידם, בדרך של הצעת רכש חליפין שאינה מוגבלת בכמות, בתמורה להנפקה של יחידות בנות 50,000 ש"ח ע.נ. כל אחת של כתבי התחייבות נדחים (סדרה 404) של הבנק, נושאי ריבית שנתית של 1.95%, לפי יחס החלפה של 50,000 : 44,445, והכל כמפורט בדוח הצעת המדף.

בהתאם להיענות המשקיעים להצעות רכש החליפין הנ"ל, ביום 15 ביולי 2019 הוחלפו כ-139.9 מיליון ש"ח ע.נ. סדרה 201 בתמורה לכ-142 מיליון ש"ח ע.נ. סדרה 404, וכן הוחלפו כ-976.9 מיליון ש"ח ע.נ. סדרה יד' בתמורה לכ-1,099 מיליון ש"ח ע.נ. סדרה 404, כך שבסך הכל הונפקו כ-1,241 מיליון ש"ח ע.נ. סדרה 404. כתוצאה מההחלפה נרשם הפסד חשבונאי של כ-54 מיליון ש"ח.

כתבי ההתחייבות הנדחים סדרה 404 עומדים לפירעון בתשלום אחד ביום 30 בספטמבר 2029 עם אופציה למנפיק לפירעון מוקדם לא לפני יום 19 בספטמבר 2024, ולא יאוחר מיום 30 בספטמבר 2024. כתבי ההתחייבות צמודים למדד המחירים לצרכן, נושאים ריבית שנתית קבועה בשיעור של 1.95% לשנה, עד ליום 30 בספטמבר 2024. במועד זה, בהינתן אי מימוש זכותו של הבנק לפדיון מוקדם, תעודכן הריבית הנקובה בכתבי ההתחייבות הנדחים סדרה 404 בהתאם להפרש בין ריבית העוגן (כהגדרתה בדוח הצעת המדף) במועד ההנפקה לבין זו שבמועד עדכון הריבית.

בהתקיים נסיבות לאירוע מכונן (אירוע מכונן לאי קיימות או אירוע מכונן לספיגת הפסדי קרן, המוקדם מביניהם), יומרו כתבי ההתחייבות הנדחים סדרה 404 למניות על פי ממוצע שערי הסגירה שנקבעו למניות הבנק בבורסה ב-14 ימי המסחר העוקבים האחרונים לפני היום בו נמסרה הודעת ההמרה או על פי שער הרצפה שנקבע (12.54 ש"ח, כפוף להתאמות), כגובה מביניהם.

ביום 29 בינואר 2020, הנפיק הבנק סך של 750 מיליון דולר ארה"ב ערך נקוב כתבי התחייבות נדחים סדרה לאומי \$ 2031. הסדרה נרשמה למסחר ברצף מוסדיים בבורסה בתל-אביב.

כתבי ההתחייבות הנדחים סדרה לאומי \$ 2031 עומדים לפדיון בתשלום אחד, לאחר 11 שנים ממועד הנפקתם, כאשר לבנק עומדת האפשרות לבצע פדיון מוקדם לאחר 6 שנים ממועד הנפקתם, בכפוף לתנאים מסוימים.

כתבי ההתחייבות הנדחים סדרה לאומי \$ 2031 נושאים ריבית שנתית קבועה בשיעור של 3.275% לשנה, עד ליום 29 בינואר 2026, אשר תשולם בתשלומים חצי שנתיים. במועד זה, בהינתן אי מימוש זכותו של הבנק לפדיון מוקדם, תעודכן הריבית הנקובה בכתבי ההתחייבות הנדחים סדרה לאומי \$ 2031, כך שמאותו מועד, הריבית השנתית תהיה שווה לסכום של תשואת אג"ח ממשלת ארה"ב ל-5 שנים במועד שינוי הריבית, ומרווח בשיעור של 1.631%, כמפורט במסמכי ההנפקה.

בהתקיים נסיבות לאירוע מכונן (אירוע מכונן לאי קיימות או אירוע מכונן לספיגת הפסדי קרן, המוקדם מביניהם), יומרו כתבי ההתחייבות הנדחים סדרה לאומי \$ 2031 למניות על פי ממוצע שערי הסגירה שנקבעו למניות הבנק בבורסה ב-14 ימי המסחר העוקבים האחרונים לפני היום בו נמסרה הודעת ההמרה (מתורגם לדולר ארה"ב לפי השער באותו מועד), או על פי שער הרצפה שנקבע (3.6048 דולר ארה"ב, כפוף להתאמות), כגובה מביניהם.

כתבי התחייבות סדרות 403, 404 ולאומי \$ 2031 כשירים להכלל בהון רובד 2 החל ממועדי הנפקתם.

ביום 17 בפברואר 2020 דיווח הבנק כי הוא בוחן אפשרות לביצוע הנפקה לציבור של סדרה חדשה של אגרות חוב רגילות של הבנק ורישומם למסחר בבורסה. למידע נוסף ראה דיווח מידי מיום 17 בפברואר 2020.

פדיון מוקדם של שטרי הון נדחים

ביום 10 בפברואר 2019 החליט דירקטוריון הבנק לפדות במהלך אפריל-מאי 2019 בפדיון מוקדם מלא 1 מיליארד ש"ח ע.נ. שטרי הון נדחים (לא סחירים) צמודים למדד אשר הונפקו בשנת 2009. בהתאם לכך, במהלך החודשים אפריל ומאי 2019 נפדו שטרי הון בסכום כולל של כ-1.2 מיליארד ש"ח.

הון והלימות ההון

ההון המיוחס לבעלי מניות הבנק הסתכם ב-31 בדצמבר 2019 ב-35,406 מיליון ש"ח, לעומת 35,305 מיליון ש"ח בסוף 2018.

השינוי בהון העצמי הושפע מהרווחיות במהלך השנה, מחלוקת דיבידנד, רכישה עצמית של מניות והפסד כולל אחר לאור גידול בהתאמות השליליות, נטו, בגין הטבות לעובדים בעיקר כתוצאה מירידת ריבית ההיוון והשפעת השינויים האקטואריים מהסכם השכר ותכנית ההתייעלות.

הון זה מהווה בסיס לחישוב ההון הפיקוחי המשמש לחישוב יחס הלימות ההון של הבנק בתוספת מכשירים הוניים והתאמות פיקוחיות כפי שנקבע בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 202 של הפיקוח על הבנקים.

יחס הון למאזן ב-31 בדצמבר 2019 הגיע ל-7.5% בהשוואה ל-7.7% ב-31 בדצמבר 2018.

מבנה הלימות ההון^(א)

31 בדצמבר		
2018	2019	במיליוני ש"ח
הון לצורך חישוב יחס ההון		
35,190	37,603	הון עצמי רובד 1, לאחר התאמות פיקוחיות וניכויים
11,033	11,987	הון רובד 2, לאחר ניכויים
46,223	49,590	סך הכל הון כולל
יתרות משוקללות של נכסי סיכון^(ב)		
288,862	288,340	סיכון אשראי
6,295	5,008	סיכוי שוק
22,713	23,116	סיכון תפעולי
317,870	316,464	סך הכל יתרות משוקללות של נכסי סיכון
יחס ההון לרכיבי סיכון		
11.07%	11.88%	יחס הון עצמי רובד 1 לרכיבי סיכון ^(א)
14.54%	15.67%	יחס ההון הכולל לרכיבי סיכון ^(א)
10.25%	10.27%	יחס הון עצמי רובד 1 המזערי הנדרש על ידי המפקח על הבנקים
13.75%	13.77%	יחס ההון הכולל המזערי הנדרש על ידי המפקח על הבנקים

(א) למידע נוסף בגין מבנה הלימות ההון ראה [ביאור 225](#).

(ב) לרבות יתרות של לאומי קארד אשר בשנת 2018 סווג כנכס מוחזק למכירה. למידע נוסף בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה ראה פרק [שינויים עיקריים בשנה החולפת וביאור 36](#). [דוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2018](#).

(ג) יחס הון עצמי רובד 1 ויחס ההון הכולל בהתייחס לנתוני הפרפורמה ללא לאומי קארד ליום 31 בדצמבר 2018 הינו 11.22% ו-14.66%, בהתאמה.

מבנה ההון הפיקוחי

במאי 2013 פרסם הפיקוח על הבנקים את ההוראות הסופיות ליישום באזל 3 בישראל, וזאת על ידי תיקון הוראות ניהול בנקאי תקין מספר 211-201 (להלן בפרק זה: "ההוראות"). הוראות אלה נכנסו לתוקף ביום 1 בינואר 2014 בכפוף להוראות המעבר שנכללו בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 299 של הפיקוח על הבנקים.

על פי הוראות אלו, רכיבי ההון בקבוצה לצורך חישוב הלימות ההון משויכים לשני רבדים:

1. הון רובד 1, הכולל הון עצמי רובד 1 והון רובד 1 נוסף.
2. הון רובד 2.

סיכום הרבדים האלו מכונה "בסיס ההון לצורך הלימות ההון" או "ההון הפיקוחי" או "ההון הכולל".

הון עצמי רובד 1 והון רובד 1 נוסף

הון עצמי רובד 1 כולל את ההון המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי בתוספת חלק מזכויות המיעוט (זכויות שאינן מקנות שליטה בהון של חברות בת שאוחדו) ובניכוי מוניטין, נכסים בלתי מוחשיים אחרים, והתאמות פיקוחיות וניכויים נוספים.

בנוסף לאלו, נכללות התאמות להון עצמי רובד 1, אשר נובעות מיישום תכניות התייעלות תפעולית וכן מאופן חישוב ריבית ההיוון שמשמשת לחישוב ההתייבוביות לזכויות עובדים, כמפורט בהמשך.

הון רובד 1 נוסף, מורכב ממכשירי הון העומדים בקריטריונים שנקבעו בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 202. בקבוצת לאומי לא קיימים מכשירי הון ברובד זה.

הון רובד 2

הון רובד 2 כולל בעיקר מכשירי הון, ויתרת הפרשה קבוצתית להפסדי אשראי בכפוף לתקרה שנקבעה בהוראות.

לגבי מכשירי ההון שהיו כלולים בהון רובד 2 בתאריך 31 בדצמבר 2013 נקבעו הוראות מעבר ותקרת הכרה, כמפורט בהוראות, כך שהסכום המוכר בגינם בפועל הינו הנמוך מבין סכומם המופחת של המכשירים עצמם ותקרת הכרה המתבססת על יתרת מכשירי ההון שהיו כלולים בהון רובד 2 ביום 31 בדצמבר 2013 אשר מופחתת בתחילת כל שנה ב-10% עד ליום 1 בינואר 2022. בשנת 2019 תקרת ההכרה הינה 30%.

מכשירי הון המונפקים מתחילת שנת 2014 נדרשים לעמוד בקריטריונים המפורטים בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 202 לצורך הכללתם בהון. הקריטריונים העיקריים שעל המכשיר לכלול הינם: (1) מנגנון לספיגת הפסדי קרן על ידי המרה למניות רגילות או הפחתת המכשיר כאשר יחס הון עצמי רובד 1 של התאגיד הבנקאי יורד מ-5%; (2) סעיף הקובע שבהתרחש האירוע המכונן לאי-קיימות (כמוגדר בנספח ה' להוראת ניהול בנקאי תקין מספר 202), יומר המכשיר באופן מיידי למניות רגילות או יימחק.

למידע בנוגע להנפקות כתבי התחייבויות נדחים שהנפיק הבנק בשנת 2019 והכשירים להיכלל בהון רובד 2 ראה פרק [אגרות חוב שטרי הון וכתבי התחייבויות נדחים](#).

תיאור המאפיינים העיקריים של מכשירי הון פיקוחי שהונפקו מוצג באתר האינטרנט של הבנק בכתובת: www.leumi.co.il בפרק אודות < מידע כספי > גילוי לפי נדבר 3 של באזל ומידע נוסף על סיכונים.

הלימות ההון

יחסי ההון מחושבים כיחס שבין ההון לנכסי הסיכון המשוקללים. יחס הון עצמי רובד 1 מחושב כיחס שבין סכום הון עצמי רובד 1 לנכסי הסיכון המשוקללים, ויחס ההון הכולל מחושב כיחס שבין סכום ההון הכולל לנכסי הסיכון המשוקללים.

יעדי הלימות ההון שנקבעו על ידי בנק ישראל

לפי הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 201 "מדידה והלימות הון - מבוא, תחולה וחישוב דרישות", תאגיד בנקאי גדול, שסך נכסיו המאזניים על בסיס מאוחד מהווה לפחות 20% מסך הנכסים המאזניים במערכת הבנקאית בישראל, נדרש לעמוד ביחס הון עצמי רובד 1 מזערי בשיעור של 10%, וביחס הון כולל מזערי בשיעור של 13.5%. וזאת החל מיום 1 בינואר 2017. דרישה זו חלה על לאומי.

כמו כן, על פי תיקון הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 329 "מגבלות למתן הלוואות לדיור" התאגיד הבנקאי נדרש להגדיל את יעד הון עצמי רובד 1 ואת יעד ההון הכולל, בשיעור המבטא 1% מיתרת ההלוואות לדיור. השפעת דרישה זו לתקופת הדיווח עומדת על כ-0.27% ביחס ההון.

לאור זאת, דרישות ההון המינימליות שחלות על הבנק ליום 31 בדצמבר 2019 הינן 10.27% ליחס הון עצמי רובד 1 ו-13.77% ליחס ההון הכולל.

תכנון ההון ויעדי הלימות ההון שנקבעו על ידי הבנק

תכנון ההון בקבוצת לאומי משקף ראייה צופה פני עתיד של תיאבון ופרופיל הסיכון, האסטרטגיה העסקית והלימות ההון הנדרשת כתוצאה מכך. תכנון ההון מאושר על ידי ההנהלה ודירקטוריון הבנק ולוקח בחשבון את הצמיחה בפעילות של מרכזי הרווח השונים בקבוצה וגורמים נוספים המשפיעים על עמידת הבנק בדרישות ההון, כגון: תחזיות רווח, שינויים ברווח כולל אחר, התאמות פיקוחיות, השפעת הוראות מעבר ושיעור הגידול בנכסי הסיכון. תחזית יחסי ההון נבחנת גם תחת מבחני רגישות ותרחישי קיצון שונים.

מדיניות הקבוצה שאושרה על ידי הדירקטוריון, הינה להחזיק רמת הלימות הון הגבוהה מהסף המזערי שיוגדר מעת לעת על ידי בנק ישראל ואשר לא תפחת משיעור ההון הנדרש לכיסוי הסיכונים כפי שהם מוערכים בתהליך ה-ICAAP. בנוסף, הוגדרו יעדי הון לעת אירוע תרחיש קיצון.

במסגרת הליך הסקירה הפיקוחי, הנחה הפיקוח על הבנקים על קביעת יעדי הון פנימיים אשר יהלמו את פרופיל הסיכון של הבנק. בהמשך לכך, דירקטוריון הבנק אישר להגדיל את יעד ההון העצמי רובד 1 הפנימי של הבנק באופן שמיים 31 בדצמבר 2017 יעמוד על 10.5%.

התאמות להון עצמי רובד 1:

מדידת ההתחייבות בנין זכויות עובדים

התקינה בדבר זכויות עובדים אשר יושמה לראשונה בינואר 2015, הינה גורם המשפיע באופן מהותי על הון עצמי רובד 1 של לאומי, בעיקר בשל העובדה שמדידת ההתחייבות הינה בהתאם לריביות שוק שהינן ברמות נמוכות היסטוריות וכן בשל התנודתיות הרבה שמדידה מעין זו יוצרת בהון הפיקוחי של הבנק.

ביולי 2016 קיבל הבנק אישור פרטני מאת בנק ישראל לעניין אופן חישוב ריבית ההיוון שתשמש לחישוב ההתחייבות לזכויות עובדים לצורך מדידת ההון הפיקוחי. בהתאם לאישור, ריבית ההיוון מחושבת על פי ממוצע נע של תשואות השוק, לתקופה של שמונה רבעונים שהסתיימה במועד הדיווח. השינוי מיושם החל מהדוחות הכספיים לתקופה שהסתיימה ביום 30 ביוני 2016.

ביום 13 בינואר 2020 התקבל אישור בנק ישראל להארכת תוקף האישור עד לדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2024 (כולל).

שינוי השיטה ממתן באופן משמעותי את התנדוטיות בהון הפיקוחי של הבנק הנובעת משינויים בריבית להיוון.

למידע נוסף בנוגע למתודולוגית ההיוון ראה פרק [מדיניות חשבונאית ואומדנים בנושאים קריטיים](#).

הקלה בגין תכניות התייעלות תפעולית

בינואר 2016 פרסם הפיקוח על הבנקים מכתב בנושא "התייעלות תפעולית של המערכת הבנקאית בישראל". על פי מכתב זה, תאגיד בנקאי שיעמוד בתנאים שהוגדרו, יקבל הקלה לפיה יוכל לפרוס את השפעת התכנית על ההון הפיקוחי על פני חמש שנים בקו ישר.

ביוני 2016 אישר דירקטוריון הבנק תכנית התייעלות שעלותה הסתכמה בכ-438 מיליון ש"ח (לאחר מס). נכון ליום 31 בדצמבר 2019 מיוחסים להון הפיקוחי 70% מעלויות תכנית זו.

ביוני 2017 פרסם הפיקוח על הבנקים מכתב נוסף בנושא "התייעלות תפעולית של המערכת הבנקאית בישראל - התייעלות בתחום הנדל"ן". המכתב האריך את תוקף ההקלה בגין התייעלות בכך אדם עד לסוף יוני 2018.

ביולי 2017 אישר דירקטוריון הבנק תכנית התייעלות נוספת שעלותה הסתכמה בכ-204 מיליון ש"ח (לאחר מס). נכון ליום 31 בדצמבר 2019 מיוחסים להון הפיקוחי 50% מעלויות תכנית זו.

בספטמבר 2018 פרסם הפיקוח על הבנקים מכתב על הארכת תוקף שני המכתבים בשנה וחצי נוספות, עד ליום 31 בדצמבר 2019, במטרה לאפשר יישום של תכניות התייעלות נוספות.

ביום 29 ביולי 2019 חתם הבנק עם ארגון העובדים על הסכם קיבוצי מיוחד לשנים 2019-2022. כתוצאה מכך חל גידול חד פעמי בהתחייבות האקטוארית של הבנק בסך של כ-526 מיליון ש"ח לפני מס (כ-329 מיליון ש"ח אחרי מס). אומדן השפעת ההסכם על יחס הלימות ההון של הבנק הנו קיטון של כ-0.1% ביחס הון עצמי רובד 1.

במסגרת ההבנות הנוגעות להסכם הקיבוצי, אישר דירקטוריון הבנק יציאה בתכנית פרישה מרצון שהשפעתה על ההון הפיקוחי, המוערכת בקיטון של כ-0.07% ביחסי ההון, תיפרס על פני חמש שנים בקו ישר, מדי רבעון. נכון ליום 31 בדצמבר 2019 מיוחסים להון הפיקוחי 10% מעלויות תכנית זו.

בדצמבר 2019 פרסם הפיקוח על הבנקים מכתב על הארכת תוקף שני המכתבים בשנתיים נוספות, עד ליום 31 בדצמבר 2021, במטרה לאפשר גיבוש תכניות התייעלות נוספות.

למידע נוסף ראה [ביאור 25](#).

שינויים רגולטוריים ונוספים במדידת דרישות ההון

התפתחויות בהוראות ועדת באזל לפיקוח על הבנקים בנוגע למדידת הלימות ההון

במהלך חודש דצמבר 2017 סיימה ועדת באזל לפיקוח על הבנקים את עבודתה לעדכון המסגרת הכוללת להלימות ההון. במסגרת העדכונים, אשר לעתים מקבלים את המונח "באזל 4", נקבעו עדכונים משמעותיים בנוגע לאופן החישוב של נכסי סיכון שבגינם נדרש לחשב את דרישות ההון בנדבך הראשון. בין היתר, נקבעו שינויים באופן החישוב של דרישות ההון על פי הגישה הסטנדרטית לסיכון אשראי, נקבעה גישה סטנדרטית אחידה לגבי הסיכון התפעולי וכן נקבעו שינויים במסגרת מדידת סיכוני השוק. על פי הוראות ועדת באזל, שינויים אלה אמורים להיכנס לתוקף באופן מדורג החל מה-1 בינואר 2022 ועד 1 בינואר 2027. בשלב זה, לא ידוע באיזה אופן ומתי יאומצו הוראות אלה על ידי הפיקוח על הבנקים בישראל.

באפריל 2019 הודיע הפיקוח על הבנקים על הכוונה להתחיל ליישם הנחיות של ועדת באזל משנת 2014 בנושא "הגישה הסטנדרטית לחישוב חשיפה לסיכון אשראי צד נגדי" בתאריך 1 ביוני 2021 או שנה לאחר תאריך היישום בפועל באיחוד האירופי, המאוחר מביניהם. ככל שידוע לבנק, היישום בפועל של ההנחיות באיחוד האירופי צפוי בחודש יוני 2021. הבנק נערך ליישום ההנחיות.

חוזרים לתיקון הוראות ניהול בנקאי תקין בעקבות החוק להגברת התחרותיות ולצמצום הריכוזיות בשוק הבנקאות בישראל (חוק שטרומ)

במהלך חודש יולי 2018 פרסם בנק ישראל חוזרים לתיקון הוראות ניהול בנקאי תקין, שמטרתם להקל על חברות כרטיסי האשראי ביום שלאחר היפרדותן מהבנקים. בין היתר, תיקון בהקשר לכך שבנקים ישקללו אשראי שניתן לחברות כרטיסי אשראי באופן דומה לאשראי שניתן לבנקים, גם לאחר הפרדתן מהתאגיד הבנקאי כחלק מיישום "חוק שטרומ". כלומר, משקל הסיכון של חברת כרטיסי אשראי יהיה נחות בדרגה אחת ממשקל הסיכון הנגזר מדירוג מדינת ישראל ובנוסף חוב שתקופת פירעונו המקורי הינו שלושה חודשים או פחות ישוקלל במשקל סיכון של 20%.

חוזר לתיקון הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 203 בנושא מדידה והלימות הון - הגישה הסטנדרטית - סיכון אשראי והוראת ניהול בנקאי תקין מספר 313 בנושא מגבלות על חבות לווה וקבוצת לווים

ביום 13 בנובמבר 2018 פרסם בנק ישראל חוזר לתיקון הוראות ניהול בנקאי תקין מספר 203 ו-313. על פי החוזר, מקדם ההמרה לאשראי על ערכויות להבטחת השקעות של רוכשי דירות שניתנו על פי חוק המכר (דירות) (הבטחת השקעות של רוכשי דירות), התשל"ה-1974, יעמוד על 30% חלף 50%, אם הדירה טרם נמסרה למשתכן. השפעת יישום החוזר הינה שיפור של כ-0.1% ביחס הון עצמי רוברד 1.

חוזר לעדכון הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 332 בנושא רכישה עצמית על ידי תאגידים בנקאיים

ביום 28 בפברואר 2019 פרסם בנק ישראל חוזר לעדכון הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 332 בנושא רכישה עצמית על ידי תאגידים בנקאיים. העדכון מבטל את האיסור על רכישה עצמית ומאפשר לתאגידים בנקאיים לבצע רכישה של מניותיהם בכפוף לתנאים מסוימים. בנוסף, עודכנו המגבלות על מתן מימון בביטחון ניירות ערך שהונפקו על ידי התאגיד הבנקאי.

טיטת חוזר לתיקון הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 201 בנושא מדידה והלימות הון - חישוב דרישות להון מזערי ולתיקון הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 218 בנושא יחס המינוף

ביום 5 בפברואר 2020 פרסם בנק ישראל טיטת חוזר לעדכון הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 201 בנושא מדידה והלימות הון - מבוא, תחולה וחישוב דרישות ולעדכון הוראה מספר 218 בנושא יחס המינוף. על פי הטיטה, מוצע לתקן את ההוראות כך שתאגיד בנקאי שסך נכסיו המאזניים על בסיס מאוחד שווה או עולה על 24% (חלף 20% על פי ההוראות כיום), מסך הנכסים המאזניים במערכת הבנקאית, יחזיק ביחס הון עצמי רוברד 1 לנכסי סיכון משוקללים שלא יפחת מ-10%, ביחס הון כולל לנכסי סיכון משוקללים שלא יפחת מ-13.5% וביחס מינוף שלא יפחת מ-6%. לשינוי המוצע לא צפויה השפעה על דרישות ההון המזערי של לאומי.

מכירת חברת לאומי קארד בע"מ

בהתאם להוראות החוק להגברת התחרות ולצמצום הריכוזיות בשוק הבנקאות בישראל (תיקוני חקיקה) התשע"ז-2017, ביום 25 בפברואר 2019 הושלמה עסקה למכירת החזקות הבנק בחברת לאומי קארד בע"מ.

למידע בנוגע להסכם המכירה האמור, ראה פרק [חברות מוחזקות עיקריות, לאומי קארד](#).

להלן ניתוח רגישות לגורמים העיקריים המשפיעים על הלימות ההון של קבוצת לאומי:

- שינוי היקף נכסי סיכון - נכסי הסיכון של לאומי מסתכמים לסוף דצמבר 2019 בכ-316.5 מיליארד ש"ח. כל גידול של 1% בנכסי הסיכון (כ-3.2 מיליארד ש"ח), יקטין את יחס הון עצמי רוברד 1 ב-0.12% ואת יחס ההון הכולל ב-0.16%.
- רווח שייצבר או שינוי בקרן ההון - הון עצמי רוברד 1 של לאומי לסוף דצמבר 2019 מסתכם בכ-37.6 מיליארד ש"ח. ההון הכולל מסתכם בכ-49.6 מיליארד ש"ח. כל צבירת רווח נקי ו/או תנועה חיובית בקרן ההון בהיקף של 1 מיליארד ש"ח, תשפר את יחס הון עצמי רוברד 1 ואת יחס ההון הכולל ב-0.32%.
- התחייבויות בדבר זכויות עובדים - ההתחייבות האקטוארית לעובדים מהוונת על פי ממוצע נע של שמונה רבעונים של תשואות השוק המושפעות מעקום אג"ח ממשלת ישראל ומרווח אג"ח קונצרני AA בארה"ב. שינוי של 0.1% לאורך עקום הריבית להיוון, בהנחה שהעקום עולה ויורד בצורה אחידה, משמעותה השפעה מצטברת של 0.09% ביחס הון עצמי רוברד 1 וביחס ההון הכולל. מזה על פי חישוב ממוצע נע לשמונה רבעונים, השפעה של כ-0.01% ביחס הון עצמי רוברד 1 וביחס ההון הכולל, לרבעון השוטף.

המידע הנ"ל לגבי הלימות ההון וניהולה מתייחס לפעולות עתידיות של הבנק, והוא בגדר "מידע צופה פני עתיד". למשמעות מושג זה ראה פרק [מידע צופה פני עתיד](#).

מדיניות חלוקת דיבידנד

ביום 20 בנובמבר 2017 אישר דירקטוריון הבנק מדיניות חלוקת דיבידנד לפיה מדי רבעון יחולק דיבידנד בגובה של עד 40% מהרווח הנקי של הבנק, בהתאם לדוחות הכספיים של הבנק לרבעון שחלף. בכפוף, בין היתר, לכך שהבנק יעמוד ביעדי הלימות ההון שלו, גם לאחר חלוקת הדיבידנד.

ביום 6 במרס 2019 אישר דירקטוריון הבנק שינוי במדיניות חלוקת הדיבידנד לפיו מדי רבעון יחולק דיבידנד בגובה של עד 50% מהרווח הנקי של הבנק, בהתאם לדוחות הכספיים של הבנק לרבעון שחלף. זאת, בכפוף, בין היתר, לכך שהבנק יעמוד ביעדי הלימות ההון שלו, גם לאחר חלוקת הדיבידנד. חלוקת הדיבידנד בפועל כפופה להחלטות פרטניות של הדירקטוריון בטרם כל חלוקה, ובכפוף להוראות הדין שחלות על חלוקת דיבידנד ובכלל זה הוראות חוק החברות והוראות בנק ישראל.

ביום 26 בפברואר 2020 אישר הדיסקטוריון בגין הרבעון הרביעי של שנת 2019 דיבידנד בגובה של 40% מהרווח הנקי של הרבעון. סכום הדיבידנד שאושר הסתכם לסך של כ-297 מיליון ש"ח, המהווה כ-20.251% אג' לכל מניה בת 1 ש"ח ע.נ. סכום הדיבידנד הסופי למניה כפוף לשינויים עקב רכישה עצמית של מניות ועקב הנפקת מניות בעקבות הבשלת יחידות PSU, וזאת בכפוף לעמידה בתנאים להבשלת יחידות ה-PSU. במידה ויבשילו יחידות ה-PSU הנ"ל, סכום הדיבידנד לכל מניה בת 1 ש"ח ע.נ. יהיה כ-20.248 אג', כפוף לשינויים עקב רכישה עצמית של מניות. הדיסקטוריון קבע את יום 12 במרס 2020 כיום הקובע לעניין תשלום דיבידנד ואת יום 23 במרס 2020 כיום התשלום.

למידע בנושא הבשלת יחידות PSU, ראה [ביאור 25א](#).

פרטים בדבר דיבידנד ששולם

מועד ההכרזה	מועד תשלום	דיבידנד למניה באגורות	דיבידנד ששולם במזומן במיליוני ש"ח
6 במרס 2018	28 במרס 2018	22.41	342
24 במאי 2018	19 ביוני 2018	19.18	292
14 באוגוסט 2018	6 בספטמבר 2018	23.96	361
12 בנובמבר 2018	10 בדצמבר 2018	25.08	375
6 במרס 2019	3 באפריל 2019	18.40	275
26 במאי 2019	23 ביוני 2019	29.27	437
13 באוגוסט 2019	8 בספטמבר 2019	24.95	369
26 בנובמבר 2019	22 בדצמבר 2019	20.87	306

תכנית לרכישה עצמית של מניות הבנק

במהלך שנת 2019, בוצעה תכנית לרכישה עצמית על ידי הבנק בהיקף של כ-700 מיליון ש"ח על פי מנגנון הגנת נמל מבטחים שפרסמה הרשות לניירות ערך (עמדה משפטית מספר 8-199). הרכישה העצמית בוצעה בשני שלבים. השלב הראשון, על פי התכנית האמורה, החל ביום 28 במאי 2019, והסתיים ביום 1 באוגוסט 2019, במסגרתו נרכשו באמצעות חבר בורסה חיצוני 11,961,092 מניות בהיקף של כ-301 מיליון ש"ח. השלב השני החל ביום 15 באוגוסט 2019, ובו הועבר לחבר בורסה חיצוני סך נוסף של כ-399 מיליון ש"ח לצורך המשך ביצוע הרכישה העצמית על פי התכנית. ביום 21 בנובמבר 2019 הסתיימה תכנית הרכישה העצמית, במסגרתה נרכשו על ידי חבר הבורסה חיצוני 27,923,659 מניות בהיקף של כ-700 מיליון ש"ח.

נכון למועד פרסום הדוח, בבעלות הבנק 58,336,237 מניות רדומות.

ביום 26 בפברואר 2020 אישר דיסקטוריון הבנק תכנית לרכישה עצמית של מניות הבנק בהיקף שלא יעלה על 700 מיליון ש"ח, החל מיום 1 במרס 2020 ועד ליום 26 בפברואר 2021. תכנית הרכישה תבוצע במסגרת המסחר בבורסה ו/או בעסקאות מחוץ לבורסה, באמצעות חבר בורסה חיצוני ובלתי תלוי שיפעל על פי ייפוי כוח בלתי חוזר, בהתאם למנגנון הגנת נמל מבטחים שפרסמה רשות ניירות ערך. תכנית הרכישה תבוצע בשלושה שלבים נפרדים, שכל אחד מהם יהיה בלתי הדיר, בהתאם לתנאי מנגנון נמל מבטחים (להלן: "שלב א'", "שלב ב'" ו-"שלב ג'"). ביצוע שלב א' יחל ביום 1 במרס 2020, ויסתיים במוקדם מבין (א) יום 3 במאי 2020; או (ב) השלמת רכישת מניות הבנק בהיקף של 250 מיליון ש"ח. לאחר סיום שלב א', אם יחליט הבנק לבצע את שלב ב', ייתן הבנק לחבר הבורסה הוראה בלתי הדירה להתחיל בביצוע שלב ב' ביום המסחר השני ממועד פרסום הדוח הכספי הראשון שלאחר מועד קבלת ההחלטה בדבר ביצוע שלב ב'. במקרה כזה, יסתיים שלב ב' במוקדם מבין (א) יום 2 באוגוסט 2020; או (ב) השלמת רכישת מניות הבנק בהיקף של 250 מיליון ש"ח נוספים, מעבר לסכום שנרכש בפועל בשלב א'. לאחר סיום שלב ב', אם יחליט הבנק לבצע את שלב ג', ייתן הבנק לחבר הבורסה הוראה בלתי הדירה להתחיל בביצוע שלב ג' ביום המסחר השני ממועד פרסום הדוח הכספי הראשון שלאחר מועד קבלת ההחלטה בדבר ביצוע שלב ג'. במקרה כזה, יסתיים שלב ג' במוקדם מבין: (א) יום 26 בפברואר 2021; או (ב) השלמת רכישת מניות הבנק בהיקף של 700 מיליון ש"ח, בניכוי סך הרכישות שבוצעו בפועל במסגרת שלב א' ושלב ב'. אם לאחר סיום שלב א' או שלב ב', תתקבל החלטה שלא לבצע את שלב ב' או שלב ג', לפי העניין, יפרסם על כך הבנק דיווח מיידי.

אישור הפיקוח על הבנקים לביצוע תכנית הרכישה, כנדרש בהתאם להוראת ניהול בנקאי תקין 332, התקבל בכפוף לעמידה במגבלות וביעדי ההון, ובכלל זאת התנאי לפיו התכנית תופסק לאלתר אם במהלך תקופת התכנית יתברר כי על פי הדוחות הכספיים האחרונים שפורסמו הבנק אינו עומד ביחס הון עצמי רובד 1 של 10.9% לפחות.

יחס מינוף

יחס המינוף מחושב באחוזים ומוגדר כמדידת ההון הרגולטורי מחולק במדידת החשיפה. ההון הרגולטורי לצורך מדידת יחס המינוף הוא הון רובד 1 כהגדרתו בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 202, בהתאם להתאמות פיקוחיות לעניין חישוב ההון. מדידת החשיפה של תאגיד בנקאי היא סכום החשיפות המאזניות, החשיפות לנגזרים, החשיפות לעסקאות מימון ניירות ערך ופריטים חוץ מאזניים. יחס המינוף הינו מדד משלים ליחס ההון ומהווה מגבלה נוספת על רמת המינוף של המגזר הבנקאי.

יחס המינוף עשוי להיות מושפע מהשינויים בהון הרגולטורי של הבנק. בין היתר, בחישוב יחס המינוף הובאה בחשבון השפעה של יישום תכנית ההתייעלות והתאמות מיישום ריבית ההיוון המחושבת על פני ממוצע נע של תשואת השוק, לתקופה של שמונה רבעונים שהסתיימה במועד הדיווח, בקשר להתחייבויות אקטואריות מסוימות.

31 בדצמבר		
2018	2019	
במיליוני ש"ח		
		בנתוני המאוחד
35,190	37,603	הון רובד 1
499,412	512,173	סך החשיפות
		יחס מינוף
7.05%	7.34%	יחס מינוף
6.00%	6.00%	יחס מינוף מזערי הנדרש על ידי הפיקוח על הבנקים

למידע נוסף בנושא הלימות הון ומינוף ראה [ביאור 25](#).

מגזרי פעילות - גישת ההנהלה

מגזר פעילות - מרכיב בתאגיד הבנקאי אשר עוסק בפעילויות שמהן הוא עשוי להפיק הכנסות ולשאת בהוצאות, תוצאות פעולותיו נבחנות באופן סדיר על ידי ההנהלה והדירקטוריון לצורך קבלת החלטות בנוגע להקצאת משאבים והערכת ביצועיו. כמו כן קיים לגביו מידע פיננסי נפרד.

דיווח מגזרי פעילות על פי גישת ההנהלה מציג את תוצאות הבנק בחלוקה לקווי עסקים, בהתאם למבנה הארגוני של הבנק.

קווי העסקים מתמחים במתן שירות למגזרי לקוחות בעלי מאפיינים וצרכים דומים.

פעילות הבנק בארץ מנוהלת כדלקמן:

1. בנקאית - מתן שירותים בנקאיים ללקוחות הפרטיים והעסקים הקטנים. קו העסקים כולל את מערך המשכנתאות ואת מערך הבנקאות הפרטית. פועל במבנה של ארבעה מערכים: עסקים קטנים, בנקאות פרטית, פרימיום וקמעונאות. השרות והמוצרים מותאמים לכל מגזרי הלקוחות באופן דיפרנציאלי, על פי אופי פעילותם הבנקאית, מאפייניהם וצרכיהם.

2. מסחרית - מתן שירותים בנקאיים ופיננסיים לחברות בינוניות (Middle Market) ובעלי העניין של חברות אלו.

3. עסקית - מתן שירותים בנקאיים ופיננסיים לחברות גדולות ולחברות בינלאומיות במשק, בפעילותן בארץ ובעולם.

4. נדל"ן - מתן שירותים בנקאיים ופיננסיים לענף הבינוי והנדל"ן.

5. שוקי הון - ניהול הנוסטרו של הבנק, ניהול נכסים והתחייבויות וניהול השקעות נכסים פיננסיים.

6. אחר - פעילויות שאינן נזקפות לקווי העסקים האחרים.

תוצאות הפעילות נזקפות לקו העסקים שבו מתנהל חשבון הלקוח.

- הכנסות ריבית נטו - קו העסקים מזוכה בריבית המתקבלת מהלוואות שהעמיד, בניכוי עלות גיוס המקורות (מחיר מעבר). כמו כן, קו העסקים מזוכה במחיר מעבר בגין פיקדונות שגייס בניכוי הריבית ששולמה ללקוחות.

- הכנסות שאינן מריבית (הכנסות מימון שאינן מריבית, עמלות והכנסות אחרות) - מיוחסות לקווי העסקים בהתאם לפעילות הלקוח.

- הוצאות קווי העסקים - כוללות את ההוצאות הישירות של קווי העסקים, וכן מועמסות על קווי העסקים, הוצאות יחידות המטה הנותנות להם שירותים.

תוצאות פעילות קווי העסקים, הן בצד המאזני והן בצד הרווח והפסד, נבחנות באופן שוטף על ידי הדירקטוריון וההנהלה. בחינת התוצאות מבוצעת אל מול יעדים הנקבעים במסגרת תכנית עבודה שנתית ומול נתוני תקופה מקבילה אשתקד. כמו כן, מבוצעת בחינה של מגוון מדדים נוספים הנוגעים לפעילות קווי העסקים.

להלן תמצית תוצאות הפעילות לפי גישת ההנהלה

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2019																	
סך הכל	חברות בנות בחול'ל	חברות בנות בארץ								בנק קמעונאות, פרימיום ובנקאות פרטית	עסקים קטנים	סך הכל משכנתאות בנקאית	מסחרית	עסקית	נדל"ן	שוקי הון	אחר
במיליוני ש"ח																	
הכנסות ריבית נטו:																	
8,841	1,047	81	1	522	821	888	972	4,509	2,311	1,271	927	הכנסות ריבית - מחיצוניים					
-	(36)	12	3	192	(194)	(255)	305	(27)	(1,294)	43	1,224	הכנסות (הוצאות) ריבית - בינמגזרי					
8,841	1,011	93	4	714	627	633	1,277	4,482	1,017	1,314	2,151	הכנסות ריבית נטו					
5,081	279	324	420	1,366	323	205	413	1,751	3	454	1,294	הכנסות שאינן מריבית					
13,922	1,290	417	424	2,080	950	838	1,690	6,233	1,020	1,768	3,445	סך כל ההכנסות					
609	58	7	(13)	(37)	71	(124)	80	567	7	329	231	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי					
7,908	825	204	1,059	371	133	350	721	4,245	278	1,097	2,870	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות					
5,405	407	206	(622)	1,746	746	612	889	1,421	735	342	344	רווח (הפסד) לפני מס					
1,830	72	48	(141)	597	255	209	304	486	251	117	118	הפרשה (הטבה) מס					
3,522	297	141	(481)	1,151	491	403	585	935	484	225	226	רווח (הפסד) נקי המיוחס לבעלי מניות הבנק					
יתרה ליום 31 בדצמבר 2019																	
282,478	22,966	958	5,760	8,358	26,387	37,696	40,661	139,692	85,390	25,110	29,192	אשראי לציבור, נטו					
373,644	22,364	-	10	74,326	6,940	20,632	53,313	196,059	-	39,125	156,934	פיקדונות הציבור					
1,152,027	17,100	313,901	20,734	547,613	2,294	21,766	24,183	204,436	-	18,175	186,261	נכסים בניהול					

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2018												
סך הכל	חברות בנות בחו"ל	חברות בנות בארץ	בנק קמעונאות, פרימיום ובנקאות עסקים קטנים									
			אחר	שוקי הון	נדל"ן	מסחרית	עסקית	סך הכל בנקאית	משכנתאות	מסך הכל	מסך הכל	
במיליוני ש"ח												
הכנסות ריבית נטו:												
8,890	1,115	390	6	(23)	748	827	1,039	4,788	2,441	1,335	1,012	הכנסות (הוצאות) ריבית - מחיצוניים
-	(36)	(4)	(2)	844	(207)	(242)	123	(476)	(1,529)	10	1,043	הכנסות (הוצאות) ריבית - בינמגזרי
8,890	1,079	386	4	821	541	585	1,162	4,312	912	1,345	2,055	הכנסות ריבית נטו
4,871	300	1,180	147	485	315	217	408	1,819	10	487	1,322	הכנסות שאינן מריבית
13,761	1,379	1,566	151	1,306	856	802	1,570	6,131	922	1,832	3,377	סך כל ההכנסות
519	92	113	(8)	23	(172)	(70)	28	513	30	270	213	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי
8,337	893	896	958	363	132	276	713	4,106	274	1,099	2,733	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות
4,905	394	557	(799)	920	896	596	829	1,512	618	463	431	רווח (הפסד) לפני מס
1,619	91	158	(254)	315	306	204	283	516	211	158	147	הפרשה (הטבה) מס
3,257	284	383	(545)	611	590	392	546	996	407	305	284	רווח (הפסד) נקי המיוחס לבעלי מניות הבנק
יתרה ליום 31 בדצמבר 2018												
272,602	25,421	560 ^(א)	5,946	6,901	24,384	33,532	38,262	137,596	81,524	26,478	29,594	אשראי לציבור, נטו
364,714	25,908	- ^(ב)	274	66,033	6,597	19,592	49,671	196,639	-	38,046	158,593	פיקדונות הציבור
972,855	17,625	285,016	21,085	421,022	1,008	19,122	22,137	185,840	-	18,354	167,486	נכסים בניהול

(א) לא כולל יתרות שסווגו כנכסים מוחזקים למכירה בסך 8,042 מיליון ש"ח.
 (ב) לא כולל יתרות שסווגו כהתחייבויות מוחזקות למכירה בסך 71 מיליון ש"ח.

מגזרי פעילות פיקוחיים

מגזר פעילות פיקוחי - מרכיב בתאגיד הבנקאי אשר עוסק בפעילויות מסוימות או אשר מאגד לקוחות בסיווגים מסוימים שהוגדרו על ידי הפיקוח על הבנקים.

להלן תיאור מגזרי הפעילות העיקריים שנקבעו על פי הוראות בנק ישראל

1. מגזר משקי בית - אנשים פרטיים, למעט לקוחות הנכללים בבנקאות פרטית.
2. מגזר בנקאות פרטית - אנשים פרטיים אשר היתרה של תיק הנכסים הפיננסיים שיש להם בבנק (לרבות פיקדונות כספיים, תיקי ניירות ערך ונכסים כספיים אחרים) עולה על 3 מיליון ש"ח.
3. מגזר עסקים קטנים וזעירים - עסקים שמחזור פעילותם (מחזור מכירות שנתי או היקף הכנסות שנתי) קטן מ-50 מיליון ש"ח.
4. מגזר עסקים בינוניים - עסקים שמחזור פעילותם גדול או שווה ל-50 מיליון ש"ח וקטן מ-250 מיליון ש"ח.
5. מגזר עסקים גדולים - עסקים שמחזור פעילותם גדול או שווה ל-250 מיליון ש"ח.
6. גופים מוסדיים - כולל קופות גמל, קרנות נאמנות, קרנות פנסיה, קרנות השתלמות, חברות ביטוח, בהתאם להגדרת המפקח על הבנקים.
7. מגזר ניהול פיננסי - כולל את הפעילויות הבאות:
 - א. פעילות למסחר - השקעה בניירות ערך למסחר, פעילות עשיית שוק בניירות ערך ובמכשירים נגזרים, פעילות במכשירים נגזרים שאינם מיועדים לגידור ואינם חלק מניהול הנכסים וההתחייבויות של התאגיד הבנקאי, עסקאות רכש חוזר ושאיילה של ניירות ערך למסחר, מכירה בחסר של ניירות ערך, שירותי חיתום של ניירות ערך.
 - ב. פעילות ניהול נכסים והתחייבויות - לרבות השקעה באגרות חוב זמינות למכירה ובאגרות חוב המוחזקות לפדיון, שלא שויכו למגזרי פעילות אחרים (כאשר ללווה אין חבות לבנק מלבד ניירות ערך), מכשירים נגזרים ומכשירים נגזרים שהם חלק מניהול נכסים והתחייבויות, פיקדונות בבנקים ומבנקים בארץ ובעולם, גידור או הגנה על הפרשי שער של השקעות בשלוחות בחו"ל, פיקדונות בממשלות ושל ממשלות.
 - ג. פעילות השקעה ריאלית - השקעה במניות זמינות למכירה והשקעות בחברות כלולות של עסקים.
 - ד. אחר - שירותי ניהול, תפעול, נאמנות ומשמורת לבנקים, שירותי ייעוץ, פעילויות מכירה וניהול תיקי אשראי, פעילויות פיתוח מוצרים פיננסיים.
8. מגזר אחר - לרבות פעילויות שהופסקו, רווחים מיעודות ותוצאות אחרות הקשורות לזכויות עובדים שלא שויכו למגזרי הפעילות האחרים, פעילויות שלא שויכו למגזרים האחרים, והתאמות בין סך כל הפריטים המיוחסים למגזרים לבין סך הכל הפריטים בדוח הכספי המאוחד.

למידע נוסף ראה [ביאור 29א](#).

להלן תמצית הפעילות לפי מגזרי פעילות פיקוחיים

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2019										
סך הכל	פעילות בחו"ל	פעילות בארץ								
		משקי בית	בנקאות פרטית	עסקים וזעירים	עסקים בינוניים	עסקים גדולים	גופים מוסדיים	ניהול פיננסי	אחר	הכנסות ריבית נטו
במיליוני ש"ח										
8,841	1,011	5	448	174	1,457	864	2,199	115	2,568	הכנסות ריבית נטו
5,081	279	369	1,541	170	559	306	760	145	952	הכנסות שאינן מריבית
13,922	1,290	374	1,989	344	2,016	1,170	2,959	260	3,520	סך כל ההכנסות הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי
609	58	-	(30)	(6)	27	31	372	-	157	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות
7,908	825	813	273	253	497	502	1,581	100	3,064	רווח (הפסד) לפני מס
5,405	407	(439)	1,746	97	1,492	637	1,006	160	299	הוצאות (הכנסות) מס
1,830	72	(216)	661	36	536	229	360	57	95	רווח נקי (הפסד) המיוחס לבעלי מניות הבנק
3,522	297	(223)	1,070	61	956	408	646	103	204	
יתרה ליום 31 בדצמבר 2019										
285,806	23,219	-	-	3,399	67,167	29,578	62,727	346	99,370	אשראי לציבור, ברוטו
373,644	22,364	-	-	68,329	53,531	40,919	57,988	23,717	106,796	פיקדונות הציבור
1,152,027	17,100	-	45,377	819,923	75,156	26,786	52,402	46,867	68,416	נכסים בניהול
לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2018										
סך הכל	פעילות בחו"ל	פעילות בארץ								
		משקי בית	בנקאות פרטית	עסקים וזעירים	עסקים בינוניים	עסקים גדולים	גופים מוסדיים	ניהול פיננסי	אחר	הכנסות ריבית נטו
במיליוני ש"ח										
8,890	1,080	1	507	165	1,327	794	2,223	108	2,685	הכנסות ריבית נטו
4,871	300	79	713	213	623	338	857	145	1,603	הכנסות שאינן מריבית
13,761	1,380	80	1,220	378	1,950	1,132	3,080	253	4,288	סך כל ההכנסות הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי
519	92	-	21	4	22	(174)	288	-	266	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות
8,337	893	671	260	269	488	535	1,636	104	3,481	רווח (הפסד) לפני מס
4,905	395	(591)	939	105	1,440	771	1,156	149	541	הוצאות (הכנסות) מס
1,619	92	(226)	315	37	499	270	400	51	181	רווח נקי (הפסד) המיוחס לבעלי מניות הבנק
3,257	284	(361)	663	69	938	499	753	98	314	
יתרה ליום 31 בדצמבר 2018										
284,164	25,753	-	-	687	63,504	27,470	63,421	325	103,004	אשראי לציבור, ברוטו ^(א)
364,785	25,908	-	-	61,126	50,370	39,227	57,414	23,919	106,821	פיקדונות הציבור ^(ב)
972,855	17,624	-	42,261	666,146	69,639	25,245	46,083	39,473	66,384	נכסים בניהול

(א) כולל יתרות שסווגו כנכסים מוחזקים למכירה בסך 8,210 מיליון ש"ח.
 (ב) כולל יתרות שסווגו כהתחייבויות מוחזקות למכירה בסך 71 מיליון ש"ח.

מידע לפי אזורים גיאוגרפיים^(א)

להלן נתונים עיקריים לפי אזורים גיאוגרפיים

	פיקדונות הציבור			אשראי לציבור, נטו			סך הכל מאזן		
	31 בדצמבר			31 בדצמבר			31 בדצמבר		
	השינוי	2018 ^(א)	2019	השינוי	2018 ^(ב)	2019	השינוי	2018	2019
באחוזים	במיליוני ש"ח		באחוזים	במיליוני ש"ח		באחוזים	במיליוני ש"ח		
ישראל	3.7	338,877	351,280	1.7	255,221	259,512	3.1	426,000	439,276
ארה"ב	(8.7)	20,950	19,137	(6.1)	18,939	17,777	(10.0)	26,413	23,774
בריטניה	(25.3)	4,322	3,227	(10.4)	5,793	5,189	(16.6)	7,263	6,058
רומניה	(100.0)	636	-	(100.0)	690	-	(100.0)	1,071	-
אחרות בחו"ל	-	-	-	(100.0)	1	-	(21)	33	26
סך הכל	2.4	364,785	373,644	0.7	280,644	282,478	1.8	460,780	469,134

להלן פירוט התפלגות הרווח הנקי לפי אזורים גיאוגרפיים

	רווח (הפסד) נקי			
	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
	השינוי	2018	2019	
באחוזים	במיליוני ש"ח			
ישראל	16.3	469	2,874	3,343
ארה"ב	0.9	2	226	228
בריטניה	-	(195)	131	(64)
רומניה	-	(44)	31	(13)
אחרות בחו"ל	+	28	-	28
סך הכל	8.1	265	3,257	3,522

(א) מסווג לפי מקום המשרד.

(ב) כולל יתרות שסווגו כנכסים מוחזקים למכירה בסך 8,042 מיליון ש"ח.

(ג) כולל יתרות שסווגו כהתחייבויות מוחזקות למכירה בסך 71 מיליון ש"ח.

למידע נוסף ראה פרקים [חברות מוחזקות עיקריות](#), [סיכוני אשראי וביאור 29א.ד.](#)

חברות מוחזקות¹ עיקריות

קבוצת לאומי פועלת בארץ ובחו"ל באמצעות חברות בנות שהינן: בנקים, חברות למימון וחברות לשירותים פיננסיים. כמו כן משקיעה הקבוצה בתאגידים ריאליים הפועלים בפעילות לא בנקאית.

סך כל השקעות הבנק בחברות מוחזקות (כולל השקעות בשטרי הון) הסתכם ב-31 בדצמבר 2019 בכ-12.0 מיליארד ש"ח לעומת 11.8 מיליארד ש"ח ב-31 בדצמבר 2018 והתרומה של החברות המוחזקות לרווח הנקי של הקבוצה הסתכמה בשנת 2019 בסך 333 מיליון ש"ח לעומת בסך 710 מיליון ש"ח בשנת 2018. למידע בנוגע להשקעה והתרומה לרווח הקבוצה של כל אחת מהחברות העיקריות - ראה [ביאור 15](#).

חברות מאוחדות בארץ

סך כל השקעות הבנק (כולל השקעות בשטרי הון) בחברות המאוחדות בארץ הסתכם ב-31 בדצמבר 2019 ב-8,062 מיליון ש"ח, לעומת 7,535 מיליון ש"ח ב-31 בדצמבר 2018. התרומה שלהן לרווח הנקי של הקבוצה הסתכמה בשנת 2019 בכ-141 מיליון ש"ח, בהשוואה ל-383 מיליון ש"ח בשנת 2018, קיטון של 63.2%. תשואת הקבוצה על ההשקעה בחברות מאוחדות בארץ היתה בשנת 2019 2.3% לעומת 6.1% בשנת 2018.

מקס איט פיננסים (לשעבר לאומי קארד)

מקס איט פיננסים (לשעבר לאומי קארד בע"מ) (להלן: "לאומי קארד" או "החברה") הינה חברת כרטיסי אשראי העוסקת בהנפקת כרטיסי אשראי, סליקת עסקאות בכרטיסי אשראי, תפעול כרטיסי אשראי ומתן פתרונות תשלום ומוצרים פיננסיים.

עד למכירת החברה, הבנק החזיק, בעקיפין, באמצעות תאגידים בשליטתו המלאה, ב-80% ממניות לאומי קארד וקבוצת עזריאלי החזיקה ב-20% ממניות החברה.

בהתאם להוראות החוק להגברת התחרות ולצמצום הריכוזיות בשוק הבנקאות בישראל (תיקוני חקיקה), התשע"ז-2017, הבנק נדרש למכור את החזקותיו בחברה עד ליום 1 בפברואר 2020.

ביום 25 בפברואר 2019, הושלמה העסקה למכירת לאומי קארד, כמפורט להלן.

מכירת לאומי קארד

בהתאם להוראות החוק האמור ולאחר בחינת החלופות השונות, ובתום תהליך למכירת החזקות הבנק בחברה, נחתם הסכם בין הבנק ועזריאלי ("המוכרים") לבין Warburg Pincus Financial Holdings (Israel LTD), תאגיד בשליטת קרן ההשקעות Warburg Pincus ("הקונה"), למכירת מלוא החזקות המוכרים בלאומי קארד. ביום 25 בפברואר 2019, הושלמה עסקת המכירה, לאחר שהתקיימו התנאים המתלים לעסקה ("מועד השלמה" או "מועד השלמת העסקה").

להלן עיקרי ההסכם:

1. תמורת המכירה הינה 2.5 מיליארד ש"ח (חלקו של הבנק 2 מיליארד ש"ח).
2. התמורה כאמור הותאמה, בין היתר, בגין דיבידנד שחילקה לאומי קארד לבעלי מניותיה עד למועד השלמת העסקה, בסכום התאמה כולל (בגין הדיבידנדים) של 558 מיליון ש"ח.
3. סכום התמורה שולם וישולם למוכרים בשלושה תשלומים (והוא יחולק בין הבנק לבין קבוצת עזריאלי בהתאם ליחס החזקותיהם בחברה כאמור). שני התשלומים הנדחים שיושלמו לאחר מועד השלמה מובטחים בערבות אוטונומית של חברות ביטוח בינלאומיות, שנמסרה במועד השלמה למוכרים להבטחת התשלומים כאמור.
להלן פרטי התשלומים למוכרים לאחר ההתאמות המפורטות בסעיף 2 לעיל:
 - סך של כ-517 מיליון ש"ח שולם במועד השלמת העסקה.
 - סך של 342 מיליון ש"ח ישולם בתום שנה ממועד השלמה.
 - סך של 1,111 מיליון ש"ח ישולם בתום שנתיים ממועד השלמה.
4. ההסכם כולל מצגים כמקובל בעסקאות למכירת חברות וכן מנגנון שיפוי בגין הפרת מצגים. מנגנון השיפוי קובע רף תחתון להפעלת המנגנון בשיעור של 1.5% מהתמורה והוא מוגבל לשיפוי מצטבר מקסימאלי של 10% מסכום העסקה (למעט בגין הפרת מצגים יסודיים או במקרה של תרמית).
5. בהתאם לקבוע בהסכם, לאומי קארד התקשרה בהסכם מימון עם הבנק עבור חלק מצרכי הנזילות שלה.

¹ להגדרת חברות מוחזקות - ראה [ביאור 2.1](#).

כחלק מהמשא ומתן עם הקונה, הבנק הסכים למספר תנאים אשר התווספו להסכם הפעילות שנחתם בין הבנק לבין לאומי קארד ביום 11 באוקטובר 2018 ("הסכם הפעילות"). עבור הסכמת הבנק להכללת תנאים אלו, ובכפוף להתקיימות תנאים שנקבעו בהסכם, ישולם לבנק בתום שש שנים ממועד כניסתו לתוקף של הסכם הפעילות סך של 50 מיליון ש"ח עד 128 מיליון ש"ח.

כתלות בתוצאות עודפות של פעילות לאומי קארד, ביחס למודל העסקי שהוצג לקונה במסגרת הליך המכירה, ישולם לבנק בתום חמש שנים ממועד כניסתו לתוקף של הסכם ההנפקה ותפעול הנפקת כרטיסי חיוב ("הסכם הפעילות") סך נוסף של עד 145 מיליון ש"ח. בהתקיים נסיבות מסוימות, ניתן יהיה לדחות את התשלום כאמור, אם וככל שיגיע לבנק, לתקופה של עד שנתיים, תמורת תשלום ריבית.

לפירוט נוסף בנוגע להסכם הפעילות [ראה ביאור ת26](#).

לאומי פרטנרס בע"מ

לאומי פרטנרס מהווה את זרוע הבנקאות להשקעות של קבוצת לאומי.

את שנת 2019 סיימה לאומי פרטנרס ברווח של כ-141 מיליון ש"ח אשר נבע בעיקר מהשקעות ומהכנסות מעמלות בהשוואה לרווח של כ-174 מיליון ש"ח בשנת 2018.

ההון העצמי הסתכם ב-31 בדצמבר 2019 ב-1,961 מיליון ש"ח, לעומת 1,832 מיליון ש"ח בסוף 2018.

ביום 31 בדצמבר 2018 סיים מר ירון בלוך את תפקידו כמנכ"ל לאומי פרטנרס. ד"ר אבי אורטל מונה למנכ"ל לאומי פרטנרס החל מיום 1 בפברואר 2019.

לאומי פרטנרס עוסקת בארבעה תחומי פעילות עיקריים:

1. ניהול תיק ההשקעות הריאליות של קבוצת לאומי

לאומי פרטנרס (להלן - החברה) עוסקת בייזום, איתור וביצוע של השקעות ישירות ועקיפות בחברות, בפרויקטים ובקרנות השקעה פרטיות.

מדיניות ההשקעות הריאליות של קבוצת לאומי מותאמת לתאבון הסיכון שלה ולמגבלות חוק הבנקאות (רישוי), ולפיכך כוללת החזקות מיעוט בלבד (עד 20% מכל אחד מאמצעי השליטה, וללא שליטה). החברה מתמקדת בהשקעות בעלות אופק בינוני וארוך, המתאימות למדיניות שנקבעה. אסטרטגיית ההשקעות הריאליות קובעת העדפה לחברות פרטיות ולהיתכנות מימוש גבוהה.

ביום 31 במרס 2017 אישר בנק ישראל את הבקשה להגדיל בהדרגה את היקף ההשקעות הריאליות בקבוצת לאומי עד לסכום מירבי של 3.5 מיליארד ש"ח.

במהלך שנת 2019 החברה השקיעה כ-492 מיליון ש"ח בחברות ובקרנות והעמידה הלוואות מזנין בהיקף של כ-307 מיליון ש"ח. כמו כן התחייבה להשקעות והלוואות נוספות בסך של כ-265 מיליון ש"ח. יתרת ההתחייבויות של החברה להשקעה בקרנות ההשקעה הפרטיות הסתכמה ב-31 בדצמבר 2019 בכ-509 מיליון ש"ח. יתרת ההשקעות הריאליות של החברה ליום 31 בדצמבר 2019 היא כ-2.9 מיליארד ש"ח.

ביום 7 במאי 2019 הושלמה עסקת מכירת החזקות לאומי פרטנרס בע"מ, בסופר פארם ישראל בע"מ (להלן: "החברה") ליוניון השקעות ופיתוח בע"מ. המניות הנמכרות היוו כ-15% מהונה המונפק והנפרע של החברה. הבנק רשם רווח לפני מס של כ-71 מיליון ש"ח מהעסקה. למידע נוסף ראה דיווח מיידי מיום 7 במאי 2019.

ביום 25 ביוני 2019 השלימה לאומי פרטנרס רכישה של כ-20% ממניות תעבורה מנשר מפעלי מלט ישראלים בע"מ בתמורה לכ-251.1 מיליון ש"ח. גופים מקבוצת הפניקס רכשו מנשר במועד זה כ-20% נוספים ממניות תעבורה. למידע נוסף ראה דיווח מיידי מיום 25 ביוני 2019.

2. חיתום, יעוץ וניהול של גיוסי הון פרטיים וציבוריים בישראל

באמצעות חברת הבת לאומי פרטנרס חתמים בע"מ, מעניקה החברה מגוון רחב של שירותים בתחום החיתום והיעוץ לחברות ולבעלי ענין.

בשנת 2019 השתתפה לאומי פרטנרס חתמים בהנפקות ציבוריות בהיקף כולל של כ-28.4 מיליארד ש"ח, והובילה כ-22 הנפקות ציבוריות בהיקף של כ-8.6 מיליארד ש"ח.

3. יעוץ וניהול תהליכי מיזוגים ורכישות (M&A) וגיוסי הון

השירותים ניתנים לחברות ישראליות וזרות המבקשות לבצע התרחבות אסטרטגית באמצעות רכישות, או למשקיעים או בעלי שליטה המעוניינים למכור או להקטין את השקעותיהם.

סל השירותים במסגרת זו כולל: סיוע באפיון הצרכים והמטרות האסטרטגיים של החברה, אפיון ההשקעה/משקיע האופטימלי להגשמת מטרות אלה, איתור על בסיס גלובלי של מטרות ההשקעה/משקיעים, סיוע ביצירת מגעים עם חברת המטרה, ליווי המו"מ עד למיצוי, בניית עסקה (Deal Structuring) באופן שישרת את מטרות הלקוח, וסיוע בגישה למקורות מימון לעסקה.

בפעילותה משתפת לאומי פרטנרס פעולה עם בתי השקעות וגורמים אחרים בארץ ובחו"ל.

בדצמבר 2019 חתמה לאומי פרטנרס על מסמך עקרונות לא מחייב עם חטיבת הבנקאות להשקעות של הבנק הבינלאומי Macquarie לשיתוף פעולה בלעדי בתחום הבנקאות להשקעות. שיתוף הפעולה יחול לגבי עסקאות גיוס הון ועסקאות מיזוגים ורכישות של חברות ישראליות וחברות בעלות זיקה לישראל שהצד השני להן איננו ישראלי.

4. ביצוע ניתוחים כלכליים והערכות שווי

החברה, באמצעות חברת הבת לאומי פרטנרס מחקרים, עוסקת בביצוע ניתוחים כלכליים והערכות שווי בעיקר לקבוצת לאומי וכן לגופים כלכליים חיצוניים.

חברות מאוחדות (שלוחות) בחו"ל

סך כל ההשקעות של הבנק (כולל השקעות בשטרי הון) בשלוחות בחו"ל בסוף 2019 הסתכם ב-3,874 מיליון ש"ח בהשוואה ל-4,190 מיליון ש"ח בסוף 2018. התרומה של השלוחות בחו"ל לרווח הנקי בשקלים של הקבוצה בשנת 2019 הסתכמה ברווח בסך 189 מיליון ש"ח לעומת 322 מיליון ש"ח בשנת 2018.

לבנק שלוחות בארה"ב ובריטניה. בתקופת הדיווח, הבנק החזיק גם בשלוחה ברומניה אשר נמכרה ב-10 ביולי 2019. בנוסף, הבנק מפעיל נציגות בסין.

למידע נוסף בנוגע לתרומת השלוחות לרווח הקבוצה - ראה [ביאור 15](#).

בנק לאומי ארה"ב

בנק לאומי ארה"ב (BLUSA) התאגד בשנת 1968 והוא בעל רישיון לבנק מסחרי ממדינת ניו יורק וחבר ב-FDIC (החברה לביטוח פיקדונות).

BLUSA מחזיקה שליטה מלאה ב-LISI, הפועלת בעיקר בתחום מסחר בניירות ערך עבור לקוחות BLUSA.

BLUSA עוסקת בבנקאות מסחרית, בעיקר מימון מסחרי לחברות מקומיות (Middle Market) ומול חברות ישראליות הפועלות בארה"ב, וכן בבנקאות פרטית לתושבי ארה"ב ולתושבי חוץ. עיקר הפעילות המסחרית הינה בתחומי נדל"ן, הייטק, בתי אבות ומסחר. BLUSA פועלת באמצעות חמישה סניפים בניו יורק, קליפורניה, פלורידה ואילינוי וכן נציגות בישראל.

ביום 22 במאי 2019 בוצעה חלוקת דיבידנד בסך של 60 מיליון דולר. חלקו היחסי של בנק לאומי מכח החזקותיו ב-BLC, הינו 50.8 מיליון דולר.

ביום 30 בינואר 2020 התקבלה החלטה על חלוקת דיבידנד בסך של 73 מיליון דולר. החלוקה בפועל עתידה להתבצע בתחילת חודש מרס 2020. חלקו היחסי של בנק לאומי מכח החזקותיו ב-BLC, הינו 61.8 מיליון דולר.

הרווח הנקי של BLUSA בשנת 2019 הסתכם לסך של כ-75 מיליון דולר בהשוואה לסך של כ-63 מיליון דולר בתקופה המקבילה אשתקד, גידול בשיעור של 19.1%.

הגידול ברווח הנקי נובע בעיקר מגידול בהכנסות ריבית נטו כתוצאה מגידול במרווח ריבית הליבור ומקיטון בהוצאות מס. אשתקד הוצאות המס כללו גידול בהפרשה למס בעקבות רפורמת המס בארה"ב בה הופחת שיעור מס החברות בארה"ב מ-35% ל-21%, עבור שנות מס המתחילות מ-2018.

התשואה להון בשנת 2019 עמדה על שיעור של כ-9.00% בהשוואה לכ-8.11% בשנת 2018.

סך המאזן של BLUSA בשנת 2019 הסתכם לסך כ-6,884 מיליון דולר לעומת 7,079 מיליון דולר בשנת 2018, קיטון בשיעור של 2.8%.

בנק לאומי בריטניה (BLUK)

בנק לאומי בריטניה פי.אל.סי. (בנק לאומי בריטניה) נוסד בשנת 1959 וממשיך בפעילות הקבוצה באנגליה, שהחלה בשנת 1902. לאומי בריטניה מחזיקה שליטה מלאה ב-Leumi ABL Limited, הפועלת בעיקר בתחום של מימון חייבים.

בנק לאומי בריטניה עוסק בבנקאות מסחרית. פעילות זו כוללת מימון נדל"ן, סחר בינלאומי, סחורות וכן מימון חברות ישראליות הפעילות באירופה בכלל ובאנגליה בפרט. מימון הנדל"ן כולל מימון מגוון פעילויות בבריטניה ובמערב אירופה ובכלל זה השקעות ופיתוח של נדל"ן למגורים ומימון נדל"ן מסחרי (בעיקר בתי מלון, בתי אבות ומעונות סטודנטים). המימון ניתן הן ללקוחות מקומיים והן לתושבי חוץ (בעיקר ישראלים).

בנק לאומי בריטניה מפוקח על ידי ה-PRA (Prudent Regulation Authority) וה-FCA (Financial Conduct Authority) שהינן זרועות של הבנק המרכזי בבריטניה.

ביום 2 בנובמבר 2017 התקיימה ישיבת סקופינג (scoping) עם מחלקת האכיפה של ה-Financial Conduct Authority ("FCA"), להליך ב-Bank Leumi UK ("BLUK"), בנושא בקרות ומערכות ליישום רגולציית איסור הלבנת הון הליך שננקט במסגרת מכלול הסמכויות שמוקנות ל-FCA. ביום 11 ביולי 2019 התקבל אישור מה-FCA המאשר סיום ההליך ללא נקיטת צעדים כלפי BLUK.

הרווח הנקי של BLUK בשנת 2019 הסתכם לסך של כ-10 מיליון ליש"ט בהשוואה לסך של כ-10.9 מיליון ליש"ט בתקופה המקבילה אשתקד, קיטון בשיעור של 8.3%.

התשואה להון בשנת 2019 עמדה על שיעור של כ-4.5% בהשוואה לכ-5.1% בשנת 2018.

סך המאזן של BLUK בשנת 2019 הסתכם לסך כ-1,334 מיליון ליש"ט לעומת 1,537 מיליון ליש"ט בשנת 2018, קיטון בשיעור של 13.2%.

בנק לאומי רומניה

ביום 10 ביולי 2019 הושלמה העסקה למכירת החזקות הבנק בלאומי רומניה ל-First Bank S.A שהינו בנק ברומניה בשליטת קרן ההשקעות JC Flowers. להשלמת העסקה אין השפעה מהותית על התוצאות הכספיות של הבנק. למידע נוסף ראה דיווח מייד מיום 10 ביולי 2019.

החשיפה לסיכונים ודרכי ניהולם

ניהול סיכונים בלאומי

הפעילות העסקית של הבנק כרוכה בניהול סיכונים פיננסיים ושאנים פיננסיים. הסיכונים הפיננסיים המרכזיים אותם מנהל הבנק הינם: סיכונים אשראי שהינם אינטגרליים בעיסוק הליבה של הבנק וכן סיכונים שוק ונזילות. לצד ניהול הסיכונים הפיננסיים, פעילות הבנק כרוכה בסיכונים שאינם פיננסיים אשר ניהולם הינו תנאי הכרחי לעמידה במטרות השוטפות ובמטרות ארוכות הטווח של הקבוצה. בין סיכונים אלה נכללים סיכונים תפעוליים, לרבות סיכונים טכנולוגיים וסייבר, סיכון רגולציה, סיכון ציות, סיכון משפטי, סיכון מוניטין, סיכון אסטרטגי, סיכון מודלים, סיכון סביבתי, סיכון הבנקאות והוגנת (conduct) וסיכון מאקרו-כלכלי.

אסטרטגיית ניהול הסיכונים בלאומי הינה שמירה על יציבות הקבוצה ותמיכה בהשגת היעדים העסקיים. מטרות אלו מושגות תוך עמידה בתיאבון הסיכון שהוגדר, במדיניות ובמגבלות הנגזרות מהם, אשר יוצרים גבולות גזרה לפעילות העסקית. מסגרת ניהול הסיכונים כוללת מנגנונים לזיהוי סיכונים ואמידתם, הגדרת מבנה ארגוני ותחומי אחריות לניהולם לרבות מנגנוני בקרה ודיווח נאותים.

בבנק מתבצעת פעילות מתמדת לשרוג תשתית ניהול הסיכונים וניתוח תמונת הסיכון, דבר המאפשר קבלת החלטות באופן מושכל.

המבנה הארגוני של ניהול הסיכונים בקבוצת לאומי

ניהול הסיכונים בלאומי מבוסס על שלושה "קווי הגנה" כפי שנדרש בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 310 - "ניהול סיכונים".

1. קו הגנה ראשון - הנהלות קווי העסקים, לרבות פונקציות תומכות, כגון: ניהול טכנולוגית המידע, נושאות באחריות מלאה לניהול הסיכונים המובנים במוצרים, בפעילויות, בתהליכים ובמערכות הנתונות לאחריותם וליישום סביבת בקרה נאותה על פעילותה באמצעות תהליכי זיהוי, מדידה, ניטור, בקרה, הפחתה ודיווח.

2. קו הגנה שני - החטיבה לניהול סיכונים, שהינה פונקציה בלתי תלויה האחראית לתכנון ולפיתוח של מסגרת העבודה הכוללת לניהול סיכונים בבנק. תחומי האחריות המרכזיים של החטיבה לניהול סיכונים עומדים בהגדרת הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 310, לרבות אחריות על ניהול הסיכונים ברמת הקבוצה והבנק, יצירת תמונה כוללת ועדכנית של הסיכון לצורך קבלת החלטות, הובלה בכתיבת מדיניות הסיכונים של לאומי בכל הסיכונים המרכזיים, סיוע לדירקטוריון בגיבוש תיאבון הסיכון של הבנק והובלת תהליך הערכת נאותות הלימות ההון (ICAAP).

קו ההגנה השני כולל פונקציות נוספות, כגון: היועצת המשפטית הראשית של הבנק האחראית על ניהול הסיכונים המשפטיים וסיכונים הציות, והחשבונאי הראשי אשר באחריותו הדיווח הכספי וה-SOX.

3. קו הגנה שלישי - הביקורת הפנימית כפופה ישירות לדירקטוריון. באחריות הביקורת הפנימית ביצוע ביקורת בלתי תלויה ואובייקטיבית תוך אתגור של הבקורות, התהליכים והמערכות הממוכנות בתאגיד הבנקאי. הביקורת מתבצעת לרוב בדיעבד, על קו ההגנה הראשון והשני תוך וידוא יישום הוראות חוק והנחיות של ההנהלה והדירקטוריון.

דירקטוריון הבנק אחראי, בין השאר, על התוויית אסטרטגיית הסיכון הכוללת לרבות תיאבון הסיכון, פיקוח על מסגרת ניהול הסיכונים בקבוצה, אישור המבנה הארגוני, אישור מדיניות ניהול סיכונים עבור כל אחד מהסיכונים המהותיים, פיקוח ואתגור של רמות הסיכון אליהם נחשפים הקבוצה והבנק תוך וידוא הלימה לתיאבון הסיכון וציות להוראות חוק ורגולציה.

מנהלת הסיכונים הראשית, אשר הינה חברת הנהלת הבנק וראש החטיבה לניהול סיכונים, אחראית להובלת ניהול הסיכונים העיקריים בקבוצה ובבנק.

בכפוף למנהלת הסיכונים הראשית מכהנים ראש מערך וראשי אגפים לניהול הסיכונים השונים, שניהולם באחריות החטיבה לניהול סיכונים, ובהם סיכונים אשראי, סיכונים שוק, סיכונים תפעוליים וסיכונים מודלים וכן ראש מערך אשראים מיוחדים. בכל חברת בת בארץ ובח"ל מונה מנהל סיכונים ראשי אשר כפוף ניהולית למנכ"ל חברת הבת ובכפיפות מקצועית עקיפה (Dotted Line) למנהלת הסיכונים הראשית של הקבוצה.

שינויים בסביבת הסיכון והשפעתם על הקבוצה

בבחינת סביבת הסיכונים השונים, נציין שלא חלו השנה שינויים משמעותיים במפת הסיכונים והאיומים, אך חלו שינויים בעוצמה היחסית של הסיכונים השונים. המערכת הבנקאית בארץ ובעולם, ובכלל זה קבוצת לאומי, מושפעת מאד מסיכונים הקשורים לרגולציה ולחקיקה, לסביבה מאקרו-כלכלית תנודתית, לשינויים החלים על המודל העסקי ובכלל זה המעבר ל"בנקאות החדשה" המבוססת על הדיגיטל ומגמות חברתיות וצרכניות.

תהליך הערכת נאותות הלימות ההון (ICAAP – Internal Capital Adequacy Assessment Process)

תהליך הערכת נאותות הלימות ההון (ICAAP) משמש לצורך בחינת היקף ההון הדרוש לתמיכה בסיכונים השונים, הן במצב עסקים רגיל והן תחת תרחיש קיצון, שהקבוצה חשופה אליהם. מביצוע התהליך עולה כי לבנק יש הון ונזילות הולמים להתמודדות עם כלל הסיכונים שזוהו, הן במצב עסקים רגיל והן בהתממשות תרחישי קיצון חמורים. תוצרי התהליך מרוכזים במסמך ה-ICAAP שהוגש למפקחת על הבנקים בפברואר 2020.

למידע נוסף, ראה פרק מידע נוסף על חשיפה לסיכון והערכתו [בדוח על הסיכונים](#).

תיאבון הסיכון של הקבוצה

תיאבון הסיכון של הקבוצה מתווה את גבולות הגזרה לפעילות העסקית, הן בשגרה והן תחת תרחיש קיצון. תיאבון הסיכון מותאם לאסטרטגיה של לאומי ולגבולות המיקוד העסקי שבהם בחר להתמקד בפועל ובראייה צופה פני עתיד. תיאבון הסיכון מתייחס לאופן ההתנהלות של לאומי בזיהוי, מדידה, בקרה, ניהול והפחתה של הסיכונים, כאשר להתנהלות זו השפעה ישירה על פרופיל הסיכון השיווי של הקבוצה. מגבלות תיאבון הסיכון נבחנות מידי שנה ומאושרות על ידי הדירקטוריון במסגרת תהליך ה-ICAAP. בפברואר 2020 אושרר תיאבון הסיכון של הקבוצה כחלק ממסמך ה-ICAAP.

מסמך תיאבון הסיכון מהווה נקודת ייחוס למסמכי המדיניות הספציפיים לכל סוג סיכון אשר בהם מפורטות מגבלות סיכון נוספות והנחיות לניהול הסיכון.

הצהרת תיאבון הסיכון של הקבוצה דנה בהיקף וסוגי הסיכון המצרפי שהבנק מעוניין לשאת על מנת להשיג את היעדים העסקיים שלו. נקבעו מדדים בתחומים שונים, הן כמותיים והן איכותיים, המבוססים על הנחות צופות פני עתיד אשר מבטאים את הצהרות תיאבון הסיכון המצרפי של הקבוצה.

שימוש במבחני קיצון במסגרת ניהול הסיכונים

ביצוע מבחן קיצון אחיד הינו סטנדרט בין-לאומי מקובל ונדרש בהתאם להמלצות ועדת באזל, ותורם להבנת מוקדי הסיכון להם חשופה המערכת הבנקאית ובנק בודד. תהליך זה מחזק את השקיפות במערכת הבנקאית, מאפשר לבחון את עמידותם של התאגידים הבנקאיים במצב של התפתחות תנאי שוק שליליים ולהשוות ביניהם. התהליך תומך בשיפור המתודולוגיות והבנת גורמי הסיכון בתאגידים הבנקאיים ובפיקוח על הבנקים.

במהלך הרבעון הרביעי של שנת 2019 בוצע בבנק התרחיש האחיד לשנת 2019 בנושא "מבחן קיצון סייבר".

בנוסף, בקבוצת לאומי קיים סט של מבחני קיצון פנימיים המתעדכן באופן שוטף, במטרה לבחון מוקדי סיכון עיקריים לאור ההתפתחויות השונות בסביבה בה פועל הבנק.

השפעת מבחני הקיצון החמורים ביותר נבחנת גם לגבי תכנון ההון של הקבוצה במטרה לבדוק שהקבוצה עומדת בכל המגבלות הרגולטוריות והפנימיות שנקבעו בקשר להתממשות התרחישים.

למידע נוסף, ראה פרק מידע נוסף על חשיפה לסיכון והערכתו [בדוח על הסיכונים](#).

סיכוני אשראי

אשראי הינו פעילות ליבה מרכזית של הבנק והקבוצה, המתקיימת באופן מבוזר במספר קווי עסקים.

סיכון האשראי הינו סיכון של הבנק להפסד כתוצאה מהאפשרות שצד נגדי לא יעמוד בהתחייבויותיו כלפי התאגיד הבנקאי, כפי שסוכמו.

פעילויות היוצרות סיכון אשראי כוללות סיכון אשראי מאזני וסיכון אשראי חוץ מאזני, לרבות: אשראי לציבור, אשראי לבנקים, אשראי לממשלות, פיקדונות בבנקים, השקעות באגרות חוב.

הבנק מיישם מדיניות כוללת לניהול סיכון האשראי בהתאם לנדרש בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 311 בנושא ניהול סיכון אשראי ובהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 314 בנושא הערכה נאותה של סיכוני אשראי ומדידה נאותה של חובות, ובכלל זה האחריות של ההנהלה והדירקטוריון. כמו כן, הבנק מקפיד על ניהול הסיכון בהתאם להנחיות ודרישות נוספות שנכללות בהוראות הפיקוח על הבנקים תוך יישום ממשל תאגידי שכולל שלושה "קווי הגנה".

מסמך מדיניות האשראי של הבנק מבטא את תיאבון הסיכון בתחום זה ונמצא בהלימה לאסטרטגיה של הבנק.

סקירה על החשיפה לסיכוני אשראי ותמונת מצב ביחס לעמידה במגבלות מובאת בפני ההנהלה והדירקטוריון לפחות אחת לרבעון.

מסמך מדיניות האשראי של הבנק מהווה נדבך מרכזי בניהול האשראי בבנק ונבנה על בסיס תיאבון הסיכון של קבוצת לאומי בתחום האשראי. מדיניות האשראי של הבנק נגזרת ממדיניות האשראי הקבוצתית המהווה מסמך "על" ומתווה את עקרונות העל למסגרת המדיניות של הבנק בארץ ובשולחות הבנק בחו"ל. בנוסף, כולל מסמך זה סט מגבלות בתחום האשראי שמוגדרות ומנוהלות ברמה הקבוצתית, זאת לצד הנהלים הקיימים לזיהוי, מדידה, מעקב, פיקוח ובקרה אחר סיכון האשראי. מדיניות האשראי והנהלים הקיימים מתייחסים לסיכוני האשראי בכל הפעילויות בבנק וחלים על האשראי הבודד ועל תיק האשראי בכללותו.

תהליכי ניהול ובקרה

במסגרת ניהול סיכוני האשראי מתקיימים תהליכי בקרה ומעקב אחר הסיכונים תוך התאמתם למאפייני הלקוחות והיחידות הארגוניות בהן הם מטופלים. בהמשך למהלכים שבוצעו בשנים האחרונות, הושם דגש בשנת 2019 בין היתר גם על התאמת תהליכי ניהול ובקרה לתהליכי הסטת פעילות לדיגיטל.

בנוסף לטיפול והבקרה ברמת האשראי הפרטני מוקדשים משאבים ניכרים לניהול איכות תיק האשראי כמכלול, לרבות נאותות כוללת של ההפרשה להפסדי אשראי לכיסוי ההפסדים הגלומים בתיק האשראי וסגמנטים מתוכו, ובכלל זה מעקב וניטור אחר מוקדי הריכוזיות הרלוונטיים ועמידה במגבלות רגולטוריות ופנימיות.

למידע נוסף ופירוט לגבי התפתחויות שחלו בתיק האשראי ומדדים איכותיים המאפיינים את התיק ראה בהמשך פרק זה וכן [בדוח על הסיכונים](#).

כלים לניהול סיכון אשראי - מערכות למדידת סיכונים

בניהול סיכון האשראי נעשה שימוש במודלים כמותיים לדירוג פנימי של סיכון הלווים ולהערכה ומעקב אחר הסיכון ברמת התיק. הדירוג הפנימי של הלווים הינו נדבך מרכזי בתהליך קבלת החלטות באשראי ובמעקב אחר איכותו לאורך זמן.

שני כלים עיקריים משמשים את הבנק באמידת הדירוג הפנימי של הלווים:

- מערכת דירוג המיועדת ללקוחות קמעונאיים (לרבות הלוואות לדיר) ומבוססת על מאפייני פעילות הלקוח בחשבון לאורך זמן.
- מערכת דירוג המיועדת ללווים עסקיים-מסחריים ומבוססת על שאלוני מומחה מובנים.

המודלים שעל פיהם מבוצע הדירוג במערכות הנ"ל מתוקפים ומנוטרים באופן שוטף.

סיכון אשראי ונכסים שאינם מבצעים

31 בדצמבר 2019			
מסחרי	לדיוור	פרטי אחר	סך הכל
במיליוני ש"ח			
1. סיכון אשראי בדירוג ביצוע אשראי:^(א)			
189,787	83,117	26,644	299,548
סיכון אשראי מאזני			
84,484	2,573	16,751	103,808
סיכון אשראי חוץ מאזני			
274,271	85,690	43,395	403,356
סך סיכון אשראי בדירוג ביצוע אשראי			
סיכון אשראי שאינו בדירוג ביצוע אשראי			
1,972	472	781	3,225
א. לא בעייתי			
4,175	830	613	5,618
ב. סך הכל בעייתי ^(ב)			
1,524	830	229	2,583
השגחה מיוחדת			
426	-	73	499
נחות			
2,225	-	311	2,536
פגום			
6,147	1,302	1,394	8,843
סך הכל סיכון אשראי מאזני			
865	-	16	881
סיכון אשראי חוץ מאזני			
7,012	1,302	1,410	9,724
סך סיכון אשראי שאינו בדירוג ביצוע אשראי			
114	830	58	1,002
מזה: חובות שאינם פגומים, בפיגור של 90 ימים או יותר ^(ג)			
281,283	86,992	44,805	413,080
סך הכל סיכון אשראי כולל של הציבור			
מידע נוסף על סך נכסים שאינם מבצעים			
1,910	-	234	2,144
א. חובות פגומים שאינם צוברים הכנסות ריבית			
8	-	-	8
ב. נכסים שהתקבלו בגין אשראי שסולקו			
1,918	-	234	2,152
סך הכל נכסים שאינם מבצעים של הציבור			
שיעור אשראי לציבור פגום שאינו צובר הכנסות ריבית (NPL) מסך האשראי לציבור			
0.75%			

(א) סיכון אשראי אשר דירוג האשראי שלו במועד הדוח תואם את דירוג האשראי לביצוע אשראי חדש בהתאם למדיניות הבנק.

(ב) סיכון אשראי פגום, נחות או בהשגחה מיוחדת.

(ג) לרבות בגין הלוואות לדיוור שבגינן קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור ובגין הלוואות לדיוור שבגינן לא קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור הנמצאות בפיגור של 90 ימים או יותר.

סיכון אשראי ונכסים שאינם מבצעים (המשך)

31 בדצמבר 2018			
מסחרי	לדיוור	פרטי אחר	סך הכל
במיליוני ש"ח			
1. סיכון אשראי בדירוג ביצוע אשראי^(א)			
189,278	79,538	33,663	302,479
סיכון אשראי מאזני			
75,713	1,923	28,650	106,286
סיכון אשראי חוץ מאזני			
(743)	-	(18,754)	(19,497)
בניכוי סיכון אשראי בדירוג ביצוע אשראי של יתרות שסווגו כנכסים המוחזקים למכירה ^(ד)			
264,248	81,461	43,559	389,268
סיכון אשראי שאינו בדירוג ביצוע אשראי			
1,947	460	947	3,354
א. לא בעייתי			
5,093	893	976	6,962
ב. סך הכל בעייתי ^(ב)			
2,358	862	512	3,732
השגחה מיוחדת			
347	-	79	426
נחות			
2,388	31	385	2,804
פגום			
7,040	1,353	1,923	10,316
סך הכל סיכון אשראי מאזני			
1,301	-	22	1,323
סיכון אשראי חוץ מאזני			
(7)	-	(368)	(375)
בניכוי סיכון אשראי שאינו בדירוג ביצוע אשראי של יתרות שסווגו כנכסים המוחזקים למכירה ^(ד)			
8,334	1,353	1,577	11,264
סך סיכון אשראי שאינו בדירוג ביצוע אשראי			
110	862	51	1,023
מזה: חובות שאינם פגומים, בפיגור של 90 ימים או יותר ^(ג)			
272,582	82,814	45,136	400,532
סך הכל סיכון אשראי כולל של הציבור			
מידע נוסף על סך נכסים שאינם מבצעים			
2,147	-	373	2,520
א. חובות פגומים שאינם צוברים הכנסות ריבית			
9	-	-	9
ב. נכסים שהתקבלו בגין אשראי שסולקו			
(1)	-	(44)	(45)
בניכוי חובות פגומים של יתרות שסווגו כנכסים מוחזקים למכירה ^(ד)			
2,155	-	329	2,484
סך הכל נכסים שאינם מבצעים של הציבור			
שיעור אשראי לציבור פגום שאינו צובר הכנסות ריבית (NPL) מסך האשראי לציבור			
0.91%			

(א) סיכון אשראי אשר דירוג האשראי שלו במועד הדוח תואם את דירוג האשראי לביצוע אשראי חדש בהתאם למדיניות הבנק.

(ב) סיכון אשראי פגום, נחות או בהשגחה מיוחדת.

(ג) לרבות בגין הלוואות לדיוור שבגינן קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור ובגין הלוואות לדיוור שבגינן לא קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור הנמצאות בפיגור של 90 ימים או יותר.

(ד) למידע נוסף בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה ראה [ביאור 136](#) בדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2018.

תנועה ביתרת פגומים

תנועה בחובות פגומים בגין אשראי לציבור

31 בדצמבר								
2018				2019				
במיליוני ש"ח								
סך הכל	פרטי אחר	לדיור	מסחרי	סך הכל	פרטי אחר	לדיור	מסחרי	
3,455	377	29	3,049	2,751	340	31	2,380	יתרת חובות פגומים לתחילת השנה
1,187	292	2	893	1,656	180	-	1,476	חובות שסווגו כחובות פגומים במהלך השנה
(340)	-	-	(340)	(34)	(1)	-	(33)	חובות שחזרו לסיווג שאינו פגום
(492)	(118)	-	(374)	(723)	(69)	-	(654)	חובות פגומים שנמחקו
(933)	(167)	-	(766)	(1,037)	(138)	(14)	(885)	חובות פגומים שנפרעו
41	-	-	41	(43)	-	(2)	(41)	התאמות מתרגום דוחות כספיים
(122)	-	-	(122)	-	-	-	-	אחר
(45)	(44)	-	(1)	-	-	-	-	בניכוי יתרות שסווגו כנכסים מוחזקים למכירה ^(א)
-	-	-	-	(39)	(1)	(15)	(23)	יציאה מאיחוד
2,751	340	31	2,380	2,531	311	-	2,220	יתרת חובות פגומים לסוף השנה

מזה: תנועה בחובות בעייתיים בארגון מחדש

31 בדצמבר								
2018				2019				
במיליוני ש"ח								
סך הכל	פרטי אחר	לדיור	מסחרי	סך הכל	פרטי אחר	לדיור	מסחרי	
2,092	331	8	1,753	1,645	319	8	1,318	יתרת חובות בעייתיים בארגון מחדש לתחילת השנה
604	216	-	388	478	168	-	310	ארגונים מחדש שבוצעו במהלך השנה
(162)	-	-	(162)	-	-	-	-	חובות שחזרו לסיווג שאינו פגום בשל ארגון מחדש עוקב
(145)	(43)	-	(102)	(205)	(46)	-	(159)	חובות בארגון מחדש שנמחקו
(743)	(167)	-	(576)	(852)	(150)	-	(702)	חובות בארגון מחדש שנפרעו
17	-	-	17	(21)	-	(1)	(20)	התאמות מתרגום דוחות כספיים
(18)	(18)	-	-	-	-	-	-	בניכוי יתרות שסווגו כנכסים מוחזקים למכירה ^(א)
-	-	-	-	(26)	(1)	(7)	(18)	יציאה מאיחוד
1,645	319	8	1,318	1,019	290	-	729	יתרת חובות בעייתיים בארגון מחדש לסוף השנה

(א) כולל יתרות שסווגו כנכסים מוחזקים למכירה. למידע נוסף בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה ראה [ביאור 36. בדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2018](#).

גילוי, הערכה, סיווג, וכללי הפרשה להפסדי אשראי

בנושא הוצאות בגין הפסדי אשראי וסיווג חובות בעייתיים הבנק פועל בהתאם להוראות הפיקוח על הבנקים שנכנסו לתוקף ביום 1 בינואר 2011 והעדכונים של הוראות אלו ממועד זה. הבנק נוהג לאמוד, להעריך ולעדכן את גובה ההפרשה להפסדי אשראי באופן שוטף, בהתאם לניסיון העבר, ניתוח מצבם של הלווים הנבחנים באופן פרטני, וכן בהתאם לתחזיות כלכליות והערכות לגבי השווקים והסקטורים העסקיים השונים.

תנועה ביתרת ההפרשה המאזנית להפסדי אשראי בגין החובות הפגומים

31 בדצמבר							
2018				2019			
במיליוני ש"ח							
מסחרי	לדיור	פרטי אחר	סך הכל	מסחרי	לדיור	פרטי אחר	סך הכל
459	4	150	613	372	-	167	539
158	-	(44)	114	158	-	(44)	114
(654)	-	(69)	(723)	(654)	-	(69)	(723)
423	-	130	553	423	-	130	553
(2)	-	-	(2)	(2)	-	-	(2)
(12)	(4)	-	(16)	(12)	(4)	-	(16)
-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	(9)	(10)	-	-	(9)	(10)
372	-	167	539	372	-	167	539

(א) למידע נוסף בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה ראה [ביאור 136](#), בדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2018.

למידע נוסף בנוגע לאופן קביעת שיעורי הפרשה קבוצתית ראה פרק [מדיניות חשבונאית בנושאים קריטיים](#).

למידע נוסף בנוגע להפרשות ראה [ביאור 13](#).

להלן פירוט מדדי סיכון האשראי

31 בדצמבר	
2018 ^(א)	2019
באחוזים	
0.98	0.89
0.36	0.35
1.92	1.54
0.19	0.22
(0.09)	(0.24)
1.41	1.30
142.95	146.74
104.66	105.12
(6.40)	(17.96)

(א) כולל יתרות שסווגו כנכסים מוחזקים למכירה. למידע נוסף בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה ראה [ביאור 136](#), בדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2018.

למידע נוסף בנוגע להוראות מדידה וגילוי של חובות פגומים, סיכון אשראי והפרשה להפסדי אשראי ראה פרק [מדיניות חשבונאית קריטית, הפרשה להפסדי אשראי וסיווג חובות בעייתיים](#).

ריכוזיות האשראי

סיכון הריכוזיות מוגדר כחשיפה בודדת או קבוצה של חשיפות בעלות מכנה משותף ופוטנציאל לגרימת הפסדים משמעותיים. ניהול סיכוני הריכוזיות מתבצע בעיקר על ידי קביעת מגבלות ומעקב ובקרה אחרי עמידה בהן.

מקורות הריכוזיות הרלוונטיים לתיק האשראי של הבנק הינם: ענפי משק, לווה בודד וקבוצות לווים.

סיכון הריכוזיות מנוהל באמצעות הקפדה על עמידה בכל המגבלות הרגולטוריות, וכן באמצעות הגדרה וניטור שוטף לגבי העמידה במכלול של מגבלות פנימיות (שהינן מחמירות בהשוואה למגבלות הרגולטוריות), תוך ניצול מיטבי ואפקטיבי של המגבלות הפנימיות והרגולטוריות בנושא.

פיזור תיק האשראי בין ענפי המשק השונים

תיק האשראי של הבנק מפוצל בין ענפי המשק השונים במטרה לפזר את הסיכון הגלום במצב של ריכוז גבוה בענף אחד. בענפי משק המאופיינים ברמת סיכון נמוכה יחסית, אנו שואפים להגיע לשיעור מימון גבוה מחלקנו במערכת.

מדיניות האשראי של הבנק לגבי מגזרי פעילות שונים ולגבי ענפי משק שונים משתנה מעת לעת בהתאם לסכיבה העסקית, למיקוד העסקי של הבנק, לתיאבון הסיכון של הבנק ולהנחיות כלליות וספציפיות של בנק ישראל.

סיכון האשראי הכולל לציבור לפי ענפי משק

31 בדצמבר 2019						
הפסדי אשראי ^(א)			מזה:	מזה:	מזה:	סיכון
יתרת	מחיקות	הוצאות	סיכון	סיכון	דירוג	אשראי
הפרשה	חשבונאיות	(הכנסות)	אשראי	אשראי	ביצוע	אשראי
להפסדי	נטו	אשראי	פגום	בעייתי ^(ד)	אשראי ^(ה)	כולל ^(א)
אשראי						
במיליוני ש"ח						
בנין פעילות לווים בישראל						
ציבור-מסחרי						
(409)	189	89	388	640	24,029	24,938
תעשייה						
(356)	24	29	118	294	52,222	52,689
בינוי ונדל"ן - בינוי ^(ו)						
(273)	(37)	(128)	331	436	30,401	30,837
בינוי ונדל"ן - פעילות בנדל"ן						
(357)	210	235	433	776	29,343	30,151
מסחר						
(168)	12	(6)	5	18	33,848	33,866
שרותים פיננסיים						
(543)	37	48	366	1,047	44,057	45,177
ענפים אחרים						
(2,106)	435	267	1,641	3,211	213,900	217,658
סך הכל מסחרי^(ז)						
(466)	29	22	-	830	85,491	86,786
אנשים פרטיים - הלוואות לדיור						
(656)	111	135	311	629	42,984	44,393
אנשים פרטיים - אחר						
(3,228)	575	424	1,952	4,670	342,375	348,837
סך הכל ציבור- פעילות בישראל						
(2)	-	(1)	-	-	43,616	43,616
בנקים וממשלות בישראל						
(3,230)	575	423	1,952	4,670	385,991	392,453
סך הכל פעילות בישראל						
בנין פעילות לווים בחו"ל						
(486)	92	186	919	1,710	60,981	64,243
סך הכל ציבור - פעילות בחו"ל						
-	-	-	-	-	47,688	47,688
בנקים וממשלות בחו"ל						
(486)	92	186	919	1,710	108,669	111,931
סך הכל פעילות בחו"ל						
(3,716)	667	609	2,871	6,380	494,660	504,384
סך הכל פעילות בישראל ובחו"ל						

- (א) סיכון אשראי מאזני וסיכון אשראי חוץ מאזני, לרבות בגין מכשירים נגזרים. כולל: חובות^(ב), אג"ח, ניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר, נכסים בגין מכשירים נגזרים וסיכון אשראי במכשירים פיננסיים חוץ מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חבות של לווה בסך 298,888, 111,819, 10,970, 1,470, 81,237 מיליון ש"ח בהתאמה.
- (ב) אשראי לציבור, אשראי לממשלות, פיקדונות בבנקים וחובות אחרים, למעט אג"ח וניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר.
- (ג) כולל בגין מכשירי אשראי חוץ מאזניים (מוצגים במאזן בסעיף "התחייבויות אחרות").
- (ד) סיכון אשראי מאזני וחוץ מאזני פגום, נחות או בהשגחה מיוחדת, לרבות בגין הלוואות לדיור שבגינן קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור והלוואות לדיור שבגינן לא קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור הנמצאות בפיגור של 90 ימים או יותר.
- (ה) סיכון אשראי אשר דירוג האשראי שלו במועד הדוח תואם את דירוג האשראי לביצוע אשראי חדש בהתאם למדיניות הבנק.
- (ו) כולל הלוואות לדיור, שהועמדו לקבוצות רכישה מסוימות הנמצאות בהליכי בנייה.
- (ז) סיכון האשראי המסחרי כולל יתרה בסך 2,902 מיליון ש"ח שהועמדו לקבוצות רכישה הנמצאות בהליכי בנייה.

סיכון האשראי הכולל לציבור לפי ענפי משק (המשך)

31 בדצמבר 2018

הפסדי אשראי ^(א)						
יתרת	מחיקות	הוצאות	מזה:	מזה:	מזה:	סיכון
הפרשה	חשבונאיות	(הכנסות)	סיכון	סיכון	דירוג	אשראי
להפסדי	נטו	אשראי	אשראי	אשראי	אשראי ^(ה)	כולל ^(א)
אשראי			פגום	בעייתי ^(ד)		
במיליוני ש"ח						
בנין פעילות לווים בישראל						
ציבור-מסחר						
(513)	(76)	9	470	857	23,488	24,348
(348)	10	7	282	765	46,616	47,548
(372)	(80)	(107)	433	604	28,159	28,764
(322)	131	136	277	1,091	28,644	29,798
(185)	(6)	(13)	8	14	27,948	27,964
(544)	56	151	553	1,317	43,994	45,597
(2,284)	35	183	2,023	4,648	198,849	204,019
(473)	4	32	-	862	81,028	82,339
(807)	165	234	383	979	61,612	63,531
184	-	-	(45)	(372)	(19,497)	(19,869)
(3,380)	204	449	2,361	6,117	321,992	330,020
(3)	-	-	-	-	44,346	44,346
-	-	-	-	-	(33)	(33)
(3)	-	-	-	-	44,313	44,313
(3,383)	204	449	2,361	6,117	366,305	374,333
בנין פעילות לווים בחו"ל						
(433)	52	70	616	1,568	67,276	70,515
-	-	-	-	-	32,999	32,999
-	-	-	-	-	(2)	(2)
(433)	52	70	616	1,568	100,273	103,512
(3,816)	256	519	2,977	7,685	466,578	477,845

- (א) סיכון אשראי מאזני וסיכון אשראי חוץ מאזני, לרבות בגין מכשירים נגזרים. כולל: חובות^(ב), אג"ח, ניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר, נכסים בגין מכשירים נגזרים וסיכון אשראי במכשירים פיננסיים חוץ מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חבות של לווה בסך 290,254, 1,257, 71,013, 12,756, 102,565 מיליון ש"ח בהתאמה.
- (ב) אשראי לציבור, אשראי לממשלות, פיקדונות בבנקים וחובות אחרים, למעט אג"ח וניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר.
- (ג) כולל בגין מכשירי אשראי חוץ מאזניים (מוצגים במאזן בסעיף "התחייבויות אחרות").
- (ד) סיכון אשראי מאזני וחוץ מאזני פגום, נחות או בהשגחה מיוחדת, לרבות בגין הלוואות לדיוור שבגינן קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור והלוואות לדיוור שבגינן לא קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור הנמצאות בפיגור של 90 ימים או יותר.
- (ה) סיכון אשראי אשר דירוג האשראי שלו במועד הדוח תואם את דירוג האשראי לביצוע אשראי חדש בהתאם למדיניות הבנק.
- (ו) כולל הלוואות לדיוור, שהועמדו לקבוצות רכישה מסוימות הנמצאות בהליכי בנייה.
- (ז) סיכון האשראי המסחרי כולל יתרה בסך 2,732 מיליון ש"ח שהועמדו לקבוצות רכישה הנמצאות בהליכי בנייה.
- (ח) למידע נוסף בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה למידע נוסף ראה [ביאור 336. בדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2018](#).

הפעילות ומגבלות הסיכון בענף הבינוי והנדל"ן

ענף הבינוי והנדל"ן הינו תחום הפעילות שבו לכנק חשיפת האשראי הגדולה ביותר מבין ענפי המשק העסקיים. בדומה לענפי המשק האחרים, מוגדרים במדיניות האשראי מתודולוגיות ופרמטרים פנימיים למימון עסקאות בכל אחד מענפי המשנה של תחום הנדל"ן.

הדגש שנתון לאומי למימון ענף הנדל"ן מתבטא, בין היתר, בכך שחלק משמעותי מהפעילות של הבנק מרוכז במערך ייעודי המתמחה בליווי לקוחות מתחום זה. מערך בנייה ונדל"ן מלווה את העסקות הגדולות ו/או המורכבות בתחום, תוך הבאה לידי ביטוי של המומחיות והניסיון המעשי של קציני האשראי המאיישים אותו.

חלק מהותי ממימון פרויקטים של בנייה ותשתית נעשה במתכונת "הפרויקט הסגור" (Construction Loan) המאופייין בבחינה תקופתית שוטפת ומעקב צמוד אחר הפרמטרים הרלוונטיים (כגון: קצב המכירות, התקדמות הבנייה, עמידה בתקציב), תוך הסתמכות, בין השאר, על מפקחי בנייה חיצוניים ומוסמכים.

האשראי לענף הנדל"ן תואם את תיאבון הסיכון של הבנק לאור רמת הסיכון והתמחור הולם. בשל כך ומתוך רצון להמשיך ולהיות דומיננטיים במימון ענף הנדל"ן הבנק פועל לניצול מיטבי ואפקטיבי של המגבלות הפנימיות והרגולטוריות בנושא.

המעקב אחר תיק האשראי בתחום הנדל"ן מבוצע באופן הדוק תוך ניטור המגמות בנתונים המקרו כלכליים במשק וניטור התפתחות מאפייני הסיכון של סגמנט זה בבנק.

בנוסף, מנותח הסיכון לתחום הנדל"ן במסגרת תרחיש קיצון מרכזי שהבנק בוחן, כאשר הפסדי האשראי מפולחים לפי ענפי המשנה ונבחנים אל מול הערכת הסיכון ותיאבון הסיכון.

בנוסף למגבלה הרגולטורית ובמטרה לנהל באופן אפקטיבי את התמהיל הפנימי של סיכון האשראי, מקפיד הבנק על פיזור בין איזורים גיאוגרפיים שבהם מוקמים הפרויקטים בהתאם לביקושים, ובין ענפי המשנה השונים.

בהמשך לפוליסות דומות שנרכשו בעבר, נרכשה בדצמבר 2019 פוליסת ביטוח חדשה לתיק ערבויות מכוח חוק מכר (דירות) ולהתחייבות להוצאת ערבויות אלה ממבטחי משנה בינלאומיים, בעלי דירוג אשראי בינלאומי גבוה. פוליסת הביטוח מבטיחה את הבנק למקרה בו יידרש לשלם בשל חילוט הערבויות, והכל על פי תנאי הפוליסה. רכישת הביטוח מאפשרת להפחית את ההון המרותק בגין סיכון האשראי הנובע מהנפקת הערבויות תוך שימוש בפוליסה "כמפחיתת סיכון אשראי" (ההפחתה הינה בהתאם לדירוג מבטחי המשנה). הביטוח הינו בגין פרויקטים שיחלו עד ליום 31 בדצמבר 2020.

ביום 12 בינואר 2020 פרסם בנק ישראל עדכון להוראת ניהול בנקאי תקין מספר 315 בנושא מגבלת חבות ענפית. העדכון מאפשר לבנקים להעמיד אשראי נוסף בהיקף של 4% מתיק האשראי למימון פרויקטים תשתיתיים אשר נכללים במסגרת ענף "עבודות הנדסה אזרחית", מעבר לאשראי בהיקף של 20% לשאר תחומי הבינוי והנדל"ן.

להלן התפתחות החבויות לענף בינוי ונדל"ן (בישראל ובחו"ל)

	31 בדצמבר		
	השנוי	2018	2019
	במיליוני ש"ח		
סיכון אשראי מאזני	3,392	59,557	62,949
ערבויות לרוכשי דירות ^(א)	855	4,655	5,510
סיכון אשראי חוץ מאזני אחר ^(א)	2,288	27,361	29,649
סך הכל סיכון אשראי כולל	6,535	91,573	98,108

(א) במונחי סיכון אשראי.

נכון ליום 31 בדצמבר 2019 הבנק עומד במגבלה הרגולטורית ובמגבלות הפנימיות, שהינן בהלימה להערכת הבנק את הסיכון בענפי המשנה השונים.

להלן השיעור שמהווה כל אחד מענפי המשנה העיקריים מתוך החבות הכוללת של הבנק לתחום הנדל"ן, נכון ליום 31 בדצמבר 2019:

- ייזום בנייה למגורים: כ-47%.
- פעילויות בנדל"ן (בעיקר נכסים מניבים): כ-37%.
- אחר: כ-16%.

להלן נתונים נוספים על האשראי הכולל

להלן התפלגות סך כל האשראי לציבור וסיכון אשראי חוץ-מאזני לפי גודל האשראי ללווה בודד

31 בדצמבר								
2018			2019					
שיעור מסך הכל אשראי חוץ מאזני ^(א)	שיעור מסך הכל האשראי המאזני ^(ב)	שיעור ממספר סך הכל הלווים ^(א)	שיעור מסך הכל אשראי חוץ מאזני	שיעור מסך הכל האשראי המאזני	שיעור ממספר סך הכל הלווים	תקרת האשראי באלפי ש"ח	מ-	
באחוזים			באחוזים			עד	-	
20.1	5.9	80.8	11.0	3.8	71.3	80	-	
11.8	20.3	15.7	11.2	19.6	22.9	600	80	
3.6	13.9	2.4	3.9	14.6	3.9	1,200	600	
2.2	6.4	0.6	2.7	7.0	1.1	2,000	1,200	
5.0	8.5	0.4	5.4	8.3	0.6	8,000	2,000	
4.9	6.5	0.1	4.6	6.7	0.1	20,000	8,000	
5.6	7.0	0.04	5.3	7.0	0.06	40,000	20,000	
17.9	17.7	0.04	19.6	19.0	0.06	200,000	40,000	
16.0	9.5	0.01 ^(א)	17.9	9.1	0.01 ^(א)	800,000	200,000	
12.9	4.3	0.001 ^(ב)	18.4	4.9	0.001 ^(ב)		800,000 מעל	
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0		סך הכל	

(א) ב-2019 - 125 לווים וב-2018 - 121 לווים.

(ב) ב-2019 - 22 לווים וב-2018 - 20 לווים.

(ג) שיעור האשראי המאזני המוחזק למכירה מסך כל האשראי המאזני 3%.

שיעור האשראי החוץ מאזני המוחזק למכירה מסך כל האשראי החוץ מאזני 11%.

שיעור מספר הלווים בגין נכס מוחזק למכירה 38%.

למידע נוסף על חלוקת האשראי לפי גודל - ראה [ביאור 3.0](#).

להלן סיכון אשראי לפי גודל אשראי של לווה שהיקפו עולה על 800 מיליון ש"ח

31 בדצמבר								
2018			2019					
סיכון אשראי חוץ מאזני	אשראי מאזני	מספר אשראי לווים	סיכון אשראי חוץ מאזני	אשראי מאזני	מספר לווים	תקרת האשראי במיליוני ש"ח	מ-	
במיליוני ש"ח			במיליוני ש"ח			עד	-	
5,090	5,426	11	3,769	4,404	9	1,200	800	
3,670	2,079	4	3,387	1,971	4	1,600	1,200	
2,787	2,548	3	5,016	3,863	5	2,000	1,600	
1,325	1,067	1	3,046	1,538	2	2,400	2,000	
1,017	1,469	1	1,458	1,125	1	2,800	2,400	
-	-	-	-	-	-	3,200	2,800	
-	-	-	2,607	1,335	1	3,943	3,200	
13,889	12,589	20	19,283	14,236	22		סך הכל	

אין צדדים קשורים שהאשראי בגינם וסיכון האשראי החוץ מאזני עולה על 800 מיליון ש"ח.

קבוצות לווים¹

מגבלות על חבות של לווה ושל קבוצת לווים

הקבוצה מקיימת תהליכי מעקב סדורים על מנת לוודא כי היא ממלאת אחר מגבלות הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 313 בנושא מגבלות על חבות של לווה ושל קבוצת לווים.

ביום 1 באוגוסט 2018 פרסם הפיקוח על הבנקים תיקון להוראה הנ"ל. על פי התיקון, חשיפה של בנק ל"קבוצת לווים חברת כרטיסי אשראי" לא תעלה על 15% מהון התאגיד הבנקאי, וזאת בדומה למגבלה החלה על חשיפה ל"קבוצת לווים בנקאית". הוראה זו תכנס לתוקף באופן מדורג בתוך 3 שנים ממועד ההפרדה של חברת כרטיסי האשראי מהתאגיד הבנקאי.

ביום 27 באוקטובר 2019 פרסם הפיקוח על הבנקים עדכון נוסף להוראה הנ"ל. העדכון קובע כי חבות נטו של לווה העוסק בפעילות ספקולטיבית ושאינו לווה מפוקח, תוגבל לשיעור של 10% מהון התאגיד הבנקאי (חלף מגבלה של 15%). מגבלה זו תחול גם על החבות המצטברת של לווים כאמור השייכים לקבוצת לווים העוסקים בפעילות ספקולטיבית (זאת חלף מגבלת קבוצת לווים רגילה של 25%).

תחולת ההוראה לבנק העומד במגבלות הינה ביום פרסומה. בנק שאינו עומד במגבלות נדרש לצמצם את החריגה של החשיפה בשיעורים רבעוניים קבועים עד ליום 1 ביולי 2020.

לפירוט ראה פרק [חקיקה ורגולציה הנוגעת למערכת הבנקאית](#).

נכון ליום 31 בדצמבר 2019, הבנק עומד במגבלות הקבועות בהוראה.

¹ קבוצת לווים הם כל אלה יחד: הלווה, אדם השולט בו וכל מי שנשלט על ידי אלה. כאשר תאגיד נשלט על ידי יותר מאדם אחד יש לכלול בקבוצת לווים אחת את אותם שולטים שהתאגיד הנשלט הוא מהותי עבורם (כגון: מבחינה הונית), לרבות התאגיד הנשלט וכל מי שנשלט על ידם. תאגיד מוחזק שהינו מהותי עבור מחזיק שאין לו שליטה וכל הנשלט על ידם; לווים הקשורים באופן שפגיעה ביציבות הפיננסית של אחד מהם עלולה להשליך על היציבות הפיננסית של האחר, או שאותם גורמים עלולים להשליך על היציבות הפיננסית של שניהם.

חשיפה למדינות זרות

חלק א' - מידע בדבר סך כל החשיפות למדינות זרות, ובדבר חשיפות למדינות שסך סכום החשיפה לכל אחת מהן הוא מעל 1% מסך הנכסים או מעל 20% מסך ההון לצורך חישוב יחס ההון, לפי הנמוך ביניהם:

31 בדצמבר						
2018			2019			
חשיפה ^{(א)(ב)}			חשיפה ^{(א)(ב)}			
סך הכל	חוץ מאזנית ^(ג)	מאזנית	סך הכל	חוץ מאזנית ^(ג)	מאזנית	
במיליוני ש"ח						
30,899	6,704	24,195	35,857	6,771	29,086	ארה"ב
17,880	6,983	10,897	21,892	8,660	13,232	בריטניה
4,448	1,654	2,794	5,360	1,756	3,604	צרפת
2,291	1,064	1,227	2,832	1,762	1,070	שוויץ
5,537	1,086	4,451	6,842	1,356	5,486	גרמניה
16,222	2,300	13,922	19,553	2,069	17,484	אחרות
77,277	19,791	57,486	92,336	22,374	69,962	סך הכל החשיפה למדינות זרות ^(ד)
676	221	455	1,314	206	1,108	מזה: סך החשיפות למדינות ה-GIPS ^(ד)
3,110	1,072	2,038	2,239	827	1,412	מזה: סך החשיפות למדינות ה-LDC ^(ה)
711	325	386	556	150	406	מזה: סך החשיפות למדינות עם בעיות נזילות ^(ו)

(א) החשיפה למדינות זרות מוצגת על בסיס סיכון סופי.

(ב) סיכון אשראי מאזני וחוץ מאזני, סיכון אשראי מסחרי בעייתי וחובות פגומים מוצגים לפני השפעת ההפרשה להפסדי אשראי ולפני השפעת הביטחונות המותרים לניכוי לצורך מגבלות על חבות של לווה וקבוצת לווים ולפני השפעת קיזוז דו צדדי בגין נגזרים.

(ג) סיכון אשראי במכשירים פיננסיים חוץ מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חבות של לווה, לפני השפעת קיזוז דו צדדי בגין נגזרים.

(ד) החשיפה למדינות ה-GIPS כוללת את המדינות: יוון, איטליה, פורטוגל וספרד.

(ה) החשיפה למדינות ה-LDC כוללת את המדינות המוגדרות כמדינות פחות מפותחות, שהינן ארצות המסווגות על ידי הבנק העולמי כבעלות הכנסה נמוכה או בינונית.

(ו) חשיפה למדינות זרות עם בעיות נזילות כפי שהוגדר על ידי בנק ישראל (מדינה אשר מקבלת סיוע כספי מ-IMF או שהתחייבויותיה מדורגות בדירוג אשראי CCC או נמוך יותר). הסכום מתייחס ל-13 מדינות (בשנת 2018 ל-13 מדינות).

(ז) בשנת 2018 כולל יתרות בגין נכסים המוחזקים למכירה בסך 1.3 מיליון ש"ח.

חלק ב' - ליום 31 בדצמבר 2019 וליום 31 בדצמבר 2018 אין חשיפה מאזנית מצרפית למדינות זרות שסך החשיפה לכל אחת מהן הינו בין 0.75% לבין 1% מסך הנכסים במאוחד או בין 15% לבין 20% מההון, לפי הנמוך.

חשיפת אשראי למוסדות פיננסיים זרים

חשיפת האשראי למוסדות פיננסיים זרים מתייחסת לבנקים מסחריים, לחברות החזקה בנקאיות, בנקים להשקעות, חברות ביטוח וגופים פיננסיים אחרים.

הבנק מנהל מעקב הדוק אחר מצבם של בנקים בעולם ומנתח באופן תדיר את איתנותם הפיננסית. הבנק מנהל רשימה מצומצמת של בנקים איכותיים שמולם יש חשיפות אשראי קבוצתיות.

להלן חשיפת אשראי למוסדות פיננסיים זרים^(א)

31 בדצמבר 2019		
סיכון אשראי מאזני ^(ב)	סיכון אשראי חוץ מאזני נוכחי ^(ג)	חשיפת אשראי נוכחית
במיליוני ש"ח		
חשיפת אשראי נוכחית למוסדות פיננסיים זרים^(ד)		
18,673	762	19,435
4,563	470	5,033
220	177	397
30	11	41
-	-	-
148	-	148
23,634	1,420	25,054
		-
סיכון אשראי בעייתי		

31 בדצמבר 2018		
סיכון אשראי מאזני ^(ב)	סיכון אשראי חוץ מאזני נוכחי ^(ג)	חשיפת אשראי נוכחית
במיליוני ש"ח		
חשיפת אשראי נוכחית למוסדות פיננסיים זרים^(ד)		
19,069	967	20,036
3,537	476	4,013
397	188	585
26	8	34
1	-	1
225	-	225
23,255	1,639	24,894
		-
סיכון אשראי בעייתי		

- (א) מוסדות פיננסיים זרים כוללים: בנקים, בנקים להשקעות, דילרים/ברוקרים, חברות ביטוח וגופים מוסדיים.
- (ב) פיקדונות בבנקים, אשראי לציבור, ניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר, נכסים אחרים בגין מכשירים נגזרים (שווי הוגן של נגזרים) והשקעות באגרות חוב כולל אגרות חוב של בנקים מסוג Subordinated כ-31 בדצמבר 2019 בשווי של 476 מיליון ש"ח וב-31 בדצמבר 2018 בשווי של 345 מיליון ש"ח.
- (ג) בעיקר ערבויות והתחייבויות למתן אשראי (ללא נגזרים חוץ מאזניים).
- (ד) הבנק משתמש בדירוג של סוכנות S&P ו-Moody's ככלד לדירוג המוסדות הפיננסיים הזרים אליהם קיימת חשיפת אשראי.
- (ה) כולל יתרות שסווגו כנכסים והתחייבויות מוחזקים למכירה בסך 1.3 מיליון ש"ח.

הערות:

- חשיפות האשראי אינן כוללות השקעות בניירות ערך מגובי נכסים (למידע נוסף ראה [ביאור 12](#)).
- חלק מהבנקים קיבלו תמיכות ממשלתיות באופנים שונים, ובכלל זה בהשקעה ישירה בהון הבנק, בערבות ממשלתית לתיקי נכסים מסוימים של הבנקים, בערבויות לגיוס מקורות לבנקים, וכו'.
- למידע נוסף לגבי הרכב חשיפות האשראי בגין מכשירים נגזרים מול בנקים ודילרים/ברוקרים (מקומיים וזרים) ראה [ביאור 228.ב](#).

סיכונים בתיק הלוואות לדיור

התפתחויות בסיכונים אשראי

במהלך שנת 2019 חל גידול בהעמדות אשראי חדש ("ביצועים") בקשר עם ביקושים לאשראי לדיור בישראל הן למטרת מגורים והן למטרת השקעה.

לאור המגמות בשנים האחרונות, ועל מנת לוודא ניהול סיכונים אפקטיבי, מנוטר תיק הלוואות לדיור באופן שוטף, תוך ניתוח המגמות במאפייני ובמוקדי הסיכון בעיקר במאפיינים הבאים: שיעורי המימון, יכולת החזר חודשי, דירוגי אשראי בהתאם למודל הסטטיסטי הפנימי של הבנק.

הבנק מקפיד על מדיניות חיתום מאוזנת הלווקחת בחשבון את יכולת החזר של הלווה, בסיס ההצמדה והרביית, שיעור המימון ועוד, זאת תוך עמידה בכל הוראות הפיקוח על הבנקים.

במסגרת העמדת הלוואות לדיור, מעמיד הבנק גם הלוואות פרטניות למשתתפים בקבוצת רכישה. מימון במסגרת קבוצת רכישה נותן מענה לביקושי שוק של התארגנויות פרטיות, בעלי קרקע היסטוריים וכו"ב. מהיבט הסיכון, המימון ניתן לאוכלוסיות שונות, בפיזור גיאוגרפי, ולאחר שכל לווה עובר בדיקת יכולת סילוק להלוואה.

להלן נתונים על ביצועי הלוואות חדשות שניתנו והלוואות שמוחזרו לרכישת דירת מגורים ובמשכון דירת מגורים בישראל

	2018	2019	
	סך הכל שנתי	סך הכל שנתי	שיעור השינוי
	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	ב-%
מכספי הבנק	11,762	13,703	16.5
מכספי האוצר	114	145	27.2
הלוואות חדשות	11,876	13,848	16.6
הלוואות שמוחזרו	1,822	2,856	56.8
סך כל ביצועים	13,698	16,704	21.9

גילוי על הלוואות לדיור

להלן הנתונים בנוגע להתפתחות תיק הלוואות לדיור.

התפתחות יתרת האשראי לדיור נטו בישראל

	יתרת תיק האשראי	שיעור השינוי
	במיליוני ש"ח	ב-%
31 בדצמבר 2017	77,005	(1.5)
31 בדצמבר 2018	79,944	3.8
31 בדצמבר 2019	83,746	4.8

בשנת 2018 חל גידול בהיקף האשראי לדיור הנובע מגידול בכמות הלוואות המועמדות ומסיום שיתוף העמדות אשראי עם גוף מוסדי, המגמה נמשכה גם בשנת 2019, בין היתר על רקע ההתעוררות בשוק הנדל"ן כתוצאה מהבשלת פרויקטים של מחיר למשתכן.

התפתחות יתרת תיק האשראי לדיור על פי בסיסי הצמדה וכשיעור מיתרת תיק האשראי של הבנק

סך כל תיק האשראי במיליוני ש"ח	מגזר לא צמוד		מגזר צמוד מדד				מגזר מט"ח				
	ריבית קבועה	ריבית משתנה	ריבית קבועה	ריבית משתנה	ריבית משתנה	ריבית משתנה	ריבית משתנה				
	שיעור	יתרה	שיעור	יתרה	שיעור	יתרה	שיעור	יתרה			
	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח			
31 בדצמבר 2017	13,858	18.0	31,730	41.2	12,002	15.6	18,405	23.9	1,010	1.3	77,005
31 בדצמבר 2018	14,848	18.6	33,038	41.3	12,596	15.8	18,503	23.1	959	1.2	79,944
31 בדצמבר 2019	16,182	19.3	34,311	40.8	13,509	16.1	19,012	22.9	732	0.9	83,746

התפתחות האשראי החדש לדיור על פי מסלולי ריבית בישראל

להלן התפתחות ביצוע האשראי החדש על פי מסלולי ריבית משנתה וקבועה (הלוואה בריבית משתנה הינה הלוואה שהריבית שהיא נושאת עשויה להשתנות לאורך תקופת חיי ההלוואה):

2017		2018		2019		
ממוצע שנת	ממוצע שנת	רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי	רבעון רביעי	
שיעור מביצוע						
באחוזים						
15.3	17.1	19.7	22.0	20.3	20.3	קבועה - צמודה
16.4	17.2	20.4	19.0	19.4	18.1	משתנה כל 5 שנים ומעלה - צמודה
0.1	-	-	-	-	0.1	משתנה עד 5 שנים - צמודה
29.6	28.1	23.2	23.2	24.4	26.5	קבועה - לא צמודה
6.9	5.3	3.7	3.0	3.3	2.9	משתנה כל 5 שנים ומעלה - לא צמודה
31.3	32.0	33.0	32.6	32.3	31.9	משתנה עד 5 שנים - לא צמודה
0.4	0.3	-	0.2	0.3	0.2	משתנה - מט"ח

שיעור האשראי החדש שהעמיד הבנק בהלוואות לדיור בריבית משתנה במהלך שנת 2019 עמד על 55.0% בדומה לשנת 2018. הנתונים מתייחסים לכל מסלולי הריבית המשתנה ומגזרי ההצמדה השונים לרבות הלוואות בהן הריבית משתנה מדי תקופה של 5 שנים ומעלה. בנטרול הלוואות בהן שיעור הריבית המשתנה, משתנה מדי תקופה של 5 שנים ומעלה, אשר הוראת המפקח מחריגה אותה מהגדרת הלוואות בריבית משתנה, שיעור האשראי לדיור בריבית משתנה שהועמד במהלך שנת 2019 הינו 32.6% לעומת 32.4% בשנת 2018.

נתונים המתייחסים לאשראי חדש לדיור בישראל

במהלך שנת 2019 הועמדו הלוואות חדשות לדיור בסך של 13.78 מיליארד ש"ח מכספי הבנק.

ההלוואה הממוצעת שהועמדה על ידי הבנק בשנת 2019 הייתה 728 אלפי ש"ח, לעומת 732 אלפי ש"ח בשנת 2018 ו-529 אלפי ש"ח בשנת 2017.

יובהר כי ב-31 בדצמבר 2017 הסתיים שיתוף העמדת האשראי עם גוף מוסדי (להלן: "השיתוף"). הנתונים בגין שנת 2017 מתייחסים לחשיפת הבנק בתקופת השיתוף ואינם מתייחסים לחשיפת הלקוח שהייתה גבוהה יותר (חשיפת הלקוח בשנת 2017 הינה 708 אלפי ש"ח). עם סיום השיתוף הנתון הינו חשיפת הלקוח אשר זהה לחשיפת הבנק.

להלן יתרת תיק ההלוואות לדיור והיתרות בפיגור מעל 90 יום פיגור בישראל

	יתרת חוב רשומה		שיעור הסכום בפיגור
	במיליוני ש"ח	סכום בפיגור	
31 בדצמבר 2017	77,448	722	0.93
31 בדצמבר 2018	80,417	862	1.07
31 בדצמבר 2019	84,212	830	0.99

יתרת הפרשה להפסדי אשראי ליום 31 בדצמבר 2019, הכוללת את הפרשה הקבוצתית על הלוואות לדיור הינה 466 מיליון ש"ח המהווה 0.56% מיתרת האשראי לדיור, לעומת יתרת הפרשה ליום 31 בדצמבר 2018, בסך של 473 מיליון ש"ח המהווה 0.59% מיתרת האשראי לדיור.

התפתחות שיעור מימון, באשראי חדש, מעל 60% בישראל

להלן התפתחות האשראי החדש שהעמיד הבנק בשיעור מימון הגבוה מ-60% (שיעור מימון הינו היחס בין שיעור האשראי שאושר ללווה, אף אם טרם הועמד כולו או חלקו בפועל, לכין שווי הנכס המשועבד, בעת העמדת מסגרת האשראי)

2017		2018		2019		
ממוצע שנתי	ממוצע שנתי	רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי	רבעון רביעי	
באחוזים ^(א)						שיעור מימון
18.0	17.4	16.9	18.0	17.9	17.2	מעל 60 ועד 70 כולל
16.0	15.6	16.5	19.3	17.5	17.6	מעל 70 ועד 80 כולל
0.1	0.1	0.2	0.2	0.1	0.2	מעל 80

(א) מסך האשראי החדש לדיר שהעמיד הבנק.

התפתחות שיעור מימון, יתרת תיק האשראי בישראל

שיעור המימון הממוצע של יתרת תיק האשראי ליום 31 בדצמבר 2019 עומד על 45.1% לעומת 45.6% בשנת 2018.

התפתחות באשראי חדש, בו יחס ההחזר נמוך מ-2.5 בישראל

יחס ההחזר מוגדר כיחס בין ההכנסה החודשית הפנויה ובין ההחזר החודשי. שיעור הלוואות שהועמדו בשנת 2019 בהן יחס ההחזר נמוך מ-2.5 במועד אישור האשראי עמד על 0.5% מסך העמדות האשראי החדשות, לעומת 0.6% בשנת 2018.

חישוב זה תואם את הנחיות בנק ישראל לצורך הדיווח על פי הוראה 876.

התפתחות באשראי חדש, בו מועדי הפירעון ארוכים מ-25 שנה בישראל

שיעור האשראי החדש של הלוואות לדיר בשנת 2019, בהן מועדי הפירעון על פי חוזי הלוואה ארוכים מ-25 שנה, עמד בממוצע על כ-36% מסך האשראי החדש שהועמד, לעומת שיעור ממוצע של כ-36% במהלך שנת 2018 ושל כ-35% בשנת 2017.

סיכון אשראי לאנשים פרטיים (ללא הלוואות לדיר)

האשראי הפרטי, אשר יכולת ההחזר שלו מבוססת בעיקרה על כושר ההשתכרות של משק הבית, מאופיין בפיזור נרחב מאוד של לוויים, במגוון של מוצרי אשראי (הלוואות לסוגיהן, עו"ש, כרטיסי אשראי) ובהיקף נמוך (בממוצע) של אשראי ללקוח בודד. פעילות הלקוחות הפרטיים מרוכזת, רובה ככולה, בחטיבה הבנקאית.

במטרה להתמודד עם הגידול בהיקפי האשראי הפרטי ועם מוטת השליטה הרחבה הנדרשת לניהולו, וכן במטרה ליישם ממשל תאגידי נאות, הורחבו וחזקו בשנים האחרונות מספר פונקציות, הן בחטיבה הבנקאית המהווה קו הגנה ראשון, והן בחטיבה לניהול סיכונים המהווה קו הגנה שני.

בחטיבה הבנקאית פועלות מזה מספר שנים יחידות ייעודיות ומתמחות, כאשר המרכזיות שבהן:

מרכזי ניהול אשראי וסיכונים - מרכזים את הטיפול בכל בקשות האשראי שהן מעבר לסמכויות הסניפים, תוך יצירת הפרדה בין מנהל הלקוח לגורם המאשר את מתן האשראי; מהווים עוגן מקצועי לאנשי האשראי בסניפים; מנהלים שגרת מעקב ובקרה אשר תוצאותיה משוקפות הן לדרג השטח בסניפים והן להנהלת החטיבה.

יחידות גבייה מוקדמת ומרכזי חוב"ב - מרכזים את הטיפול בחובות שבהם קיימת חריגה או אותר פיגור בתשלומים טרום סיווג הלווה כבעייתי, וכן בלקוחות שסווגו כבעייתיים. יחידות אלה מקיימות שירות מקצועי של הליכי טיפול, הסדרים וגבייה, ובכלל זה על ידי הפעלת משרדי עורכי דין חיצוניים.

בחטיבה לניהול סיכונים מבוצעים ניטור ובקרת קו הגנה שני, הכוללים בין היתר: איתור מגמות וסגמנטים בתיק האשראי הפרטי, מעקב אחר טיב הניבוי של המודלים לאמידת סיכון הלוויים, בחינת טיבם ושלמותם של נוהלי הבקרה של הגורמים העסקיים, בחינת מדגמים של תיקים פרטניים לפי הצורך ועוד.

מדיניות האשראי הפרטי, אותה מגבשת החטיבה לניהול סיכונים בשיתוף החטיבה הבנקאית, מהווה נדבך מרכזי בהתוויית תיאכון הסיכון ובהכוונת הניהול השוטף של פעילות זאת. בין העקרונות המרכזיים מתוך מדיניות האשראי הפרטי ניתן למנות: הערכת אומדן סיכון האשראי של כל לווה, ביסוס החלטות החיתום בעיקר על יכולת שירות החוב של הלווה מתוך ההכנסות ו/או על בסיס התנהלות החשבון ו/או על בסיס נתונים ממאגר אשראי, קיום מערך סמכויות אשראי מוגדר ומובנה, דגשים על התנהגות עסקית הוגנת (שקיפות ומסירת מידע, התאמה של המוצר לצרכי הלקוח, הוגנות בתמחור, טיפול בתלונות מצד הלקוחות), התאמת האשראי לצרכי הלקוח ויכולותיו וערנות מוגברת להיבטי הציות העלולים לנבוע ממתן האשראי.

לאור העלייה שחלה בשנים האחרונות ברמת המינוף של משקי הבית בישראל, בנוסף להקפדה על תהליכי החיתום, הניהול והבקרה ברמת הלווה הבודד, הורחב והוגבר גם הניטור השוטף אחר האשראי הפרטי ברמה האגרגטיבית, בין השאר על בסיס סט מדדים פנימי.

במהלך שנת 2019 עודכן סט המדדים הפנימי, הן ביחס להתפתחויות של התיק בכללותו ("מלאי") והן ביחס לפרופיל סיכון העמדות האשראי החדש, המנוטרים באופן שוטף, בתדירות רבעונית לפחות. הפרמטרים שגובשו מתייחסים להיבטים ולמאפיינים רבים המשקפים נקודות מבט מגוונות ומשלימות על סיכון התיק והאשראי החדש. אף שמדובר ב"אורות אדומים" ולא במגבלות (בהגדרתן הפורמאלית), הרי שהם מבטאים את גבולות תיאבון הסיכון הרצוי ברמת תיק האשראי הפרטי. לאור התמשכות המגמות במשק הישראלי ברמת הצריכה הפרטית ובעקבותיה ברמת המינוף של משקי הבית, נמשך גם בשנת 2020 הניטור ההדוק והמוגבר אחר ההתפתחויות בתיק זה.

להלן התפתחות יתרות סיכון האשראי (למעט נגזרים) לאנשים פרטיים בבנק (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדוור)

יתרת סיכון אשראי במיליוני ש"ח	
31 בדצמבר 2017	46,325
31 בדצמבר 2018	44,407
31 בדצמבר 2019	44,387

להלן התפלגות של סיכון האשראי המאזני (למעט נגזרים) לאנשים פרטיים בבנק לפי התקופה הנותרת לפירעון (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדוור)

31 בדצמבר			
	2018	2019	
	שיעור מהתיק ב-%	שיעור מהתיק ב-%	במיליוני ש"ח
עד שנה	19.3	18.6	5,158
מעל שנה עד 3 שנים	17.7	18.0	4,992
מעל 3 שנים עד 5 שנים	34.9	37.8	10,464
מעל 5 שנים עד 7 שנים	17.6	14.9	4,117
מעל 7 שנים	1.5	1.4	385
ללא תקופת פירעון ^(א)	9.0	9.3	2,561
סך הכל	100.0	100.0	27,677

(א) יתרה זאת כוללת יתרות חובה בחשבונות עובר ושכ ויתרות אשראי בפיגור.

להלן התפלגות סיכון האשראי הכולל (למעט נגזרים) לאנשים פרטיים בבנק לפי גודל החבות ללווה בודד (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדוור)

31 בדצמבר				גודל סיכון האשראי באלפי ש"ח	
	2018	2019		מ-	מ+
	שיעור מהתיק ב-%	שיעור מהתיק ב-%	במיליוני ש"ח	עד	-
-	11.2	11.6	5,155	25	-
25	15.0	14.7	6,526	50	25
50	13.8	13.4	5,939	75	50
75	12.2	11.8	5,226	100	75
100	17.7	17.5	7,758	150	100
150	11.4	12.3	5,480	200	150
200	10.8	10.4	4,637	300	200
מעל 300	7.9	8.3	3,666		300
סך הכל סיכון אשראי כולל	100.0	100.0	44,387		

להלן התפלגות סיכון האשראי הכולל (למעט נגזרים) לאנשים פרטיים בבנק לפי מוצרי אשראי עיקריים (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדוור)

31 בדצמבר			
	2018	2019	
	שיעור מהתיק ב-%	במיליוני ש"ח	שיעור מהתיק ב-%
יתרות עובר ושב ויתרות מנוצלות בכרטיסי אשראי	15.1	6,710	14.4
הלוואות לרכישת רכב (ששועבד)	3.9	1,731	3.2
הלוואות אחרות	42.6	18,925	44.9
סך הכל סיכון אשראי מאזני	61.6	27,366	62.5
מסגרת עובר ושב לא מנוצלת	15.0	6,659	14.8
מסגרת כרטיסי אשראי לא מנוצלת	22.8	10,103	22.1
סיכון אשראי חוץ מאזני אחר	0.6	279	0.6
סך הכל סיכון אשראי חוץ מאזני	38.4	17,041	37.5
סך הכל סיכון אשראי כולל	100.0	44,407	100.0

להלן התפלגות סיכון האשראי המאזני (למעט נגזרים) לאנשים פרטיים בבנק בחלוקה למגזרי הצמדה ובסיסי ריבית (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדוור)

31 בדצמבר 2019				
סך הכל סיכון האשראי המאזני	שיעור מהתיק ב-%	לא צמוד	צמוד	מט"ח
		במיליוני ש"ח		
הלוואות בריבית משתנה	95.9	26,302	60	41
הלוואות בריבית קבועה	4.1	1,375	20	29
סך הכל סיכון אשראי מאזני	100.0	27,677	80	70

31 בדצמבר 2018				
סך הכל סיכון האשראי המאזני	שיעור מהתיק ב-%	לא צמוד	צמוד	מט"ח
		במיליוני ש"ח		
הלוואות בריבית משתנה	95.2	26,049	70	42
הלוואות בריבית קבועה	4.8	1,317	26	39
סך הכל סיכון אשראי מאזני	100.0	27,366	96	81

להלן יתרות תיק הנכסים הפיננסיים של האנשים הפרטיים בבנק בעלי סיכון אשראי כולל (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדוור)

31 בדצמבר		
2018	2019	
		במיליוני ש"ח
90,500	83,167	פיקדונות הציבור
56,094	56,885	תיקי ניירות ערך
146,594	140,052	סך תיק הנכסים הפיננסיים
35,569	34,227	סך החבות הכוללת ללקוחות בעלי תיק נכסים פיננסיים

להלן התפלגות סיכון האשראי המאזני (למעט נגזרים) לאנשים פרטיים בבנק לפי גובה ההכנסה הקבועה^(א) לחשבון (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדירור)

31 בדצמבר				
2018		2019		
ב- %	במיליוני ש"ח	ב- %	במיליוני ש"ח	גובה הכנסה
7.3	1,993	6.7	1,852	חשבונות ללא הכנסה קבועה לחשבון
5.2	1,344	3.5	964	מזה: חשבונות לפירעון אשראי ^(ב)
31.4	8,596	28.8	7,959	נמוכה מ-10 אלפי ש"ח
34.2	9,353	35.5	9,831	הגבוהה מ-10 אלפי ש"ח ונמוכה מ-20 אלפי ש"ח
27.1	7,424	29.0	8,035	בגובה 20 אלפי ש"ח ומעלה
100.0	27,366	100.0	27,677	סך הכל

(א) הכנסה קבועה לחשבון (לפי תעודת זהות) כוללת את הזיכויים הקבועים בחשבון לקוח ובכלל זה משכורת, העברות מבנק/מחשבון אחר, הפקדות מזומן וצקים ועוד. ההכנסה הקבועה החודשית מחושבת על בסיס ממוצע ההכנסה במשך מספר חודשים רצופים, ובנטרול זיכויים חריגים.
 (ב) חשבונות לפירעון אשראי הינם חשבונות שהפעילות היחידה המבוצעת בהם הינה פירעון הלוואה בלבד, בעוד שעיקר פעילותו השוטפת של הלקוח מרוכזת בבנק אחר.

כאמור לעיל, מדיניות האשראי של הבנק לאנשים פרטיים מבוססת על יכולת שירות החוב של הלווה מתוך ההכנסות. בהלימה לכך, למעלה מ-90% מהאשראי המאזני הינו בקרב בעלי הכנסה קבועה.

התפלגות סיכון אשראי מאזני (למעט נגזרים) לאנשים פרטיים בבנק (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדירור)

31 בדצמבר		
2018	2019	
במיליוני ש"ח		
26,769	27,065	אשראי לא בעייתי
258	302	אשראי בעייתי לא פגום
339	310	אשראי בעייתי פגום
27,366	27,677	סך הכל סיכון אשראי מאזני
2.2%	2.2%	שיעור סיכון אשראי בעייתי מסך החובות לאנשים פרטיים
99	111	מחיקות חשבונאיות, נטו
615	641	יתרת הפרשה להפסדי אשראי

למידע נוסף ובכלל זה הנוגע לחובות בעייתיים והוצאות בגין הפסדי אשראי ראה [ביאור 13](#) סיכון אשראי, אשראי לציבור, הפרשה להפסדי אשראי (הנתונים לגבי "פרטי אחר") [ביאור 30](#) מידע נוסף על סיכון אשראי, אשראי לציבור והפרשה להפסדי אשראי. ובפרק החשיפה לסיכונים סעיף [סיכון האשראי הכולל לציבור לפי ענפי משק](#).

חשיפת הבנק למימון ממונף

בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 311 נקבע כי מדיניות אשראי של בנק תתייחס, בין היתר, למימון ממונף. הבנק פועל על פי עקרונות ייחודיים במדיניות האשראי לסגמנט זה, ובכלל זה בהיבט של פרמטרים פיננסיים, סמכויות אשראי ועוד.

נכון ליום 31 בדצמבר 2019 מימון ממונף מוגדר על ידי הבנק בהלימה ובהרחבה להוראות בנק ישראל, וכולל הלוואות/לווים/קבוצות לוויים העומדים באחד מהקריטריונים הבאים (ואשר החבות ברוטו בגין כל אחד מהם עולה על 0.5% מהון רוברד 1 של הבנק):

1. אשראי למטרת עסקה הונית כהגדרתו לעניין המגבלה בהוראת ניהול בנקאי תקין 323 כאשר אשראי למימון רכישת אמצעי שליטה או כנגד אמצעי שליטה מוחזקים ללא זכות חזרה נכלל בכל שיעור מימון (גם אם נמוך מהמוגדר בהוראה).
2. מימון לחברות החזקה שכל או עיקר פעילותן הינה החזקה בחברות בנות (ללא פעילות עצמאית משמעותית), כהגדרתן במדיניות הבנק.
3. מימון ללווה, בסגמנטים השונים של ענפי המשק שהוגדרו, המאופייין בערכים חריגים משמעותית של פרמטרים מסוימים ביחס לנורמות בתחום ענף המשק הרלוונטי.

נכון ליום 31 בדצמבר 2019 סך יתרת החבות ברוטו של האשראי הממונף כפי הגדרת הבנק עומד על כ-2.2 מיליארד ש"ח, קיטון של כ-0.3 מיליארד ש"ח מסוף שנה קודמת. הבנק עומד בדרישות הוראות בנק ישראל.

יתרות האשראי המצרפיות ללוויים ממונפים

31 בדצמבר					
2018			2019		
מאזני	חוץ מאזני	סך הכל	מאזני	חוץ מאזני	סך הכל
במיליוני ש"ח					
ענף משק					
כרייה וחציבה	-	-	-	-	331
תעשייה וחרושת	320	200	520	145	603
אספקת חשמל, גז, קיטור ומיזוג אוויר	-	-	-	76	287
מסחר	384	222	606	61	396
תחבורה ואחסנה	346	2	348	15	186
בתי מלון, שירותי הארחה ואוכל	247	-	247	-	274
בינוי ונדל"ן	80	-	80	160	187
שירותים ציבוריים וקהילתיים	-	-	-	31	243
אספקת מים, שירותי ביוק, טיפול באשפה ובפסולת ושירותי טיהור	361	-	361	-	-
סך הכל	1,738	424	2,162	739	2,507

למידע כמותי ואיכותי נוסף בנוגע לסיכוני אשראי ראה [דוח על הסיכונים](#).

סיכוני שוק

סיכון שוק מוגדר כסיכון להפסד הנובע משינוי בשווי הנכסים וההתחייבויות בשל שינוי ברמת מחירים בשווקים, שינוי בשיעורי ריבית, שער חליפין, אינפלציה ומחירי מניות. החשיפה לסיכוני שוק מתבטאת בתוצאות העסקיות, בשווי ההוגן של הנכסים וההתחייבויות, בהון העצמי ובתזרימי המזומנים.

סיכוני השוק אליהם חשוף הבנק כוללים (ראה הרחבה בהמשך):

- א. סיכון הריבית, הינו הסיכון להפסד כתוצאה משינויים בשערי ריבית חסרת סיכון במטבעות השונים.
- ב. סיכון בסיס (מטבע חוץ ומדד), הינו הסיכון להפסד כתוצאה משינויים במדד המחירים ובשערי החליפין, עקב ההפרש שבין שווי הנכסים לשווי התחייבויות. זאת לרבות, בגין השפעת העסקאות העתידיות, בכל אחד ממגזרי ההצמדה.
- ג. סיכון אשראי סחיר, הנובע מהתנודתיות במרווחי אשראי הנגזרים מיכולת החזר החוב של מנפיק המכשיר ומשינויים ברמת הסיכון הכוללת של מכשירי חוב סחירים.
- ד. סיכון ההשקעה במניות ובקרנות, הנובע מירידת ערך של ההשקעה במניות או בקרנות או ירידה ברווחים/דיבידנדים המועברים לקבוצה.

הבנק פועל בהתאם להוראות הפיקוח על הבנקים בנושא ניהול סיכוני השוק של הקבוצה, לרבות הוראות ניהול בנקאי תקין מספר 333 בנושא "ניהול סיכון ריבית" ומספר 339 בנושא "ניהול סיכוני שוק". במסגרת יישום הוראות אלה נקבעו עקרונות יסוד לאופן ניהול הסיכונים ובקרתם, ובכלל זה האחריות של הנהלה והדירקטוריון, הגדרת אמצעי הבקרה והכלים למדידת הסיכונים ואמצעי הבקרה והפיקוח על סיכונים אלה, תוך יישום ממשל תאגידי שכולל שלושה "קווי הגנה".

מדיניות ניהול סיכוני השוק

מדיניות ניהול סיכוני השוק מהווה ביטוי לאסטרטגיית ניהול סיכון השוק של הקבוצה. זאת, לצד הנהלים הקיימים לזיהוי, מדידה, מעקב, פיתוח ובקרה אחר סיכוני השוק. המדיניות נועדה מחד לתמוך בהשגת היעדים העסקיים תוך הערכת הסיכונים והסיכויים שיכולים לנבוע מהחשיפה לסיכונים וזאת בהשוואה לרווח הצפוי מהם, ומאידך, נועדה להפחית את רמת הסיכון הנובעת מהפעילות השוטפת של הבנק, ובכלל זה לשמור על רמת נזילות גבוהה.

המדיניות מהווה כלי חשוב להגדרת תיאבון הסיכון של הבנק בתחום הנוסטרו, חדרי העסקות וחשיפות השוק בכלל קבוצת לאומי. המדיניות מגדירה את הממשל התאגידי, חלוקת האחריות הארגונית ומנגנוני האסקלציה. תיאבון הסיכון בא לידי ביטוי במגבלות שנקבעו.

במסגרת המדיניות לניהול סיכוני השוק נקבעו מגבלות דירקטוריון לכל גורם סיכון שוק מהותי. כמו כן, נקבעו מגבלות ברמת מנהלת סיכונים ראשית ומגבלות נוספות המשלימות למגבלות אלו. מגבלות אלו נועדו להגביל את הנזק שעלול להיגרם כתוצאה משינויים לא צפויים בגורמי הסיכון השונים הקיימים בשווקים כגון שיעורי הריבית, אינפלציה, שערי חליפין, מרווחי אשראי סחיר ומחירי מניות.

ברבעון רביעי 2019 אישר הדירקטוריון את הכללת חשיפות הריבית בגין ההתחייבויות הפנסיוניות בניכוי נכסי התכנית בניהול התיק הבנקאי ומעבר למדידת החשיפות על בסיס שווי הוגן, ללא שינוי בתאבון הסיכון. המדידה החדשה נכנסה לתוקף בשנת 2020.

החשיפות לסיכוני שוק מנוהלות באופן שוטף ברמת הקבוצה. חברות הבת בחו"ל קובעות מדיניות לניהול סיכוני שוק בהלימה עם המדיניות הקבוצתית ומסגרות הסיכון שאושרו בה וכן בהתאם לרגולציה המקומית והסביבה העסקית בה הן פועלות. המידע על מצב החשיפות בפועל בהתאם למסגרות שנקבעו מתקבל מהחברות הבנות ומובא בחשבון בניהול הכולל של החשיפות בקבוצה.

ניהול סיכוני השוק מתבצע בשני מוקדי סיכון עיקריים: התיק הבנקאי והתיק למסחר. הגדרת התיק למסחר נגזרת מהוראות באזל והיא כוללת את תיק ניירות הערך הסחיר של הבנק ועסקות נגזרים בפעילות הסחירה שאינם, בהכרח, לצרכי גידור. הפעילות למסחר מתבצעת בדסקים ייעודיים. הגדרת התיק הבנקאי כוללת את העסקות אשר אינן כוללות בתיק למסחר.

במטרה לפקח ולבקר אחר יישום מדיניות ניהול סיכוני השוק, מקבל הדירקטוריון לפחות אחת לרבעון דיווח על עיקרי החשיפות לסיכוני שוק אל מול המגבלות שהוקצו, הצפת הסיכונים המרכזיים לפי קווי פעילות, מוצרים ומוקדי סיכון של הקבוצה, ודיווח על אירועים חריגים.

למידע נוסף בנוגע לפעילות לפי תיקים ראה [דוח על הסיכונים](#).

חשיפה לסיכוני שוק הנובעים מההתחייבויות הפנסיוניות לעובדים

הבנק מיישם את כללי החשבונאות בארה"ב בנושא זכויות עובדים, כפי שנקבעו על ידי בנק ישראל. המחויבות האקטוארית לעובדים בעלת מח"מ ארוך ומושפעת באופן משמעותי משינויים בריבית ההיוון. שיעור ההיוון המשמש לחישוב ההתחייבויות האקטואריות לזכויות עובדים נעשה כפי הוראות בנק ישראל על בסיס תשואת אגרות חוב ממשלתיות בישראל בתוספת עקום מרווח קבוע של אגרות חוב קונצרניות בדירוג בינלאומי AA התואם למח"מ ההתחייבויות לזכויות עובדים.

בשנת 2016 קיבל הבנק אישור פרטני מבנק ישראל לפיו, עבור מדידת הלימות ההון, היוון ההתחייבויות לזכויות עובדים יבוצע על פי עקום ממוצע נע של שמונה רבעונים של תשואות השוק המושפעות, כאמור, מעקום אג"ח ממשלת ישראל וממרווח אג"ח קונצרני AA בארה"ב. אישור זה מיתן באופן משמעותי את התנדוטיות של ההון הפיקוחי הנובעת משינויים בריבית ההיוון. תוקף האישור הוארך עד וכולל 31 בדצמבר 2024.

כנגד חלק מההתחייבות האקטוארית, קיימת השקעה ב"נכסי התכנית" שנועדה לשרת מחויבות זו, באמצעות השקעה בנכסים מגוונים ומפוזרים כדוגמת מניות ונכסי חוב. ההשקעה כפופה למגבלות רגולטוריות ומגבלות הנקבעות על ידי הקופות המנהלות את נכסי התכנית.

סיכוני השוק אליהם חשוף הבנק

א. סיכון הריבית

סיכון הריבית הוא הסיכון לרווחים או להון הנובע מתזוזות בשיעורי הריבית והוא נובע ממספר מקורות, כלהלן: סיכון תמחור מחדש (הבדלי עיתוי בתקופות לפירעון ובמועדי התמחור מחדש של נכסים, התחייבויות ופוזיציות חוץ מאזניות), סיכון עקום התשואה (תזוזות בלתי צפויות של עקום התשואה), סיכון בסיס Basis Risk (מתאם לא מושלם בשינויים של שיעורי הריבית בשווקים פיננסיים שונים או במכשירים שונים הדומים במאפייני התמחור מחדש) וסיכון אופציונליות (שינוי בעיתוי או בהיקף של תזרים מזומנים של מכשיר פיננסי עקב שינויים בשיעורי ריבית השוק).

הבנק מנהל את רגישות השווי הכלכלי של הון הבנק לשינויים אפשריים בריבית ובוחן את השפעתם של שינויים בעקומי ריבית על השווי הכלכלי, תחת הנחות שונות של שינויים בריבית, לרבות תרחישים של שינויים קיצוניים בריבית על בסיס תרחישים היסטוריים וסימולציות היפותטיות. בנוסף נעשה שימוש במודל האומד את השינוי בהכנסה המימונית הצפויה, כתוצאה משינויים בריבית ובמרווח העתידי ורגישות של ההון הפיקוחי, הכולל את ההשפעות על ההון וקרן ההון כתוצאה משינוי מידי בריבית. על מדדים אלה קיימות מגבלות ברמות היררכיה שונות.

סיכון הריבית נמדד ומנוהל בפועל על בסיס הנחות התנהגותיות שונות באשר לזמני הפירעון של הנכסים וההתחייבויות. על פי ניסיון העבר, הבנק מתייחס לחלק מיתרות העו"ש כהתחייבות לזמן ארוך. כמו כן, קיימות הנחות בהתייחס לפירעונות המוקדמים במשכנתאות על בסיס מודל סטטיסטי המנסה לחזות את הפירעונות המוקדמים כתלות בריבית. להערכות אלו חשיבות גדולה בניהול סיכוני הריבית, בין היתר בשל הגידול המשמעותי בירתות אלו בשנים האחרונות.

מדידת החשיפה לשינויים בריבית מבוצעת הן לעליה והן לירידת ריבית בכל מגזר הצמדה. מדידה זו נועדה לבחון את רגישות מבנה שווי הנכסים וההתחייבויות הקיים לשינויי ריבית, ולכן החישוב המבוצע נעשה מבלי לשנות את מבנה הנכסים וההתחייבויות.

LIBOR

בחודש יולי 2017 הכריזה הרשות להתנהלות פיננסית בבריטניה (FCA) כי תחדל לדרוש מבנקים בפאנל המיצע של ה-LIBOR (ליבור) לצטט ריביות החל מסוף שנת 2021. בהתאם, אין להניח המשך פרסום שיעורי הליבור ממועד זה.

בעקבות ההודעה, גופים רגולטוריים שונים באנגליה, אירופה, יפן וארה"ב הקימו צוותי עבודה ייעודיים לצורך זיהוי ואימוץ עוגנים חדשים להחלפת ריביות הליבור עבור כל אחד מחמשת המטבעות (דולר ארה"ב, אירו, לירה שטרלינג, ין יפני, ופרנק שווייצרי). כמו כן מתבצעות התייעצויות של האיגוד הבינ"ל לנגזרים (ISDA) לצורך הגדרת פרמטרים סופיים לצורך עדכון בסיס הריבית ולביצוע התאמות במקרה של הפסקת פרסום הליבור (Fallback language). חלק מן החלופות המובילות מבוססות בשלב זה על ריביות שמשקפות ריבית נטולת סיכון (risk free), בניגוד לריביות הליבור המשקללות גם סיכון אשראי של הבנקים. בהתאם, עשוי המעבר לעוגני ריביות נטולות סיכון לחייב תוספת של מרווח הנגזר מן הסיכון. הפרמטרים לחישובו של אותו מרווח טרם הוגדרו ולכן אינם ידועים בשלב זה. נכון להיום, גובשו עוגנים לתקופות של יום אחד בלבד (overnight) ולא ברור עדיין, האם העוגנים החדשים יכללו מגוון רחב של תקופות מימון (כמו ריבית הליבור), כיצד יבוצע הפרסום של ריביות אלו, באילו מועדים ובאילו אמצעים וכיצד תבוצע המרה של שיעורי הריבית, ביחס לעסקאות קיימות על בסיס הליבור.

חלק מן הגופים הרגולטוריים כבר יצאו בהנחיות אופרטיביות כלפי שחקני השוק המקומיים, בדרישה להגביר את השימוש בבסיסי הריבית החדשים, מתוך כוונה לבסס שוק סחיר בבסיסי ריבית אלו.

הבנק הקים צוות בהובלת ראש חטיבת שוקי ההון לצורך היערכות לקראת השינוי הצפוי הנגזר מן האמור לעיל. במסגרת היערכות, הבנק מבצע מיפוי חשיפות ומוצרים רלוונטיים, ובחינת סיכונים הכרוכים בהחלפת ריביות הליבור, בחינת השינויים הנדרשים במערכות הבנק לצורך ביצוע המעבר לעוגנים החדשים ועוד.

הבנק החל בשליחת גילוי ללקוחות רלוונטיים לגבי הרפורמה, לצד פרסום קובץ שאלות ותשובות באתר הבנק (<https://www.leumi.co.il/Articles/46370>) במטרה ליידע את לקוחותיו בשינויים הצפויים. כחלק מאותה היערכות, הבנק בוחן קיומו של מנגנון, במסגרת הטפסים הסטנדרטיים השונים של הבנק, המתיר לבנק, בנסיבות מוגדרות מראש, לבצע החלפה של ריבית הליבור בעוגני ריבית חלופיים לאחר שתתגבש וודאות בשווקים הפיננסיים לגבי העוגנים החלופיים המקובלים ובכפוף להנחיות בנק ישראל, ומבצע עדכונים בטפסיו במידת הצורך.

למעבר לעוגנים חדשים עלולה להיות השפעה על השווי של מוצרים שונים, כגון: נגזרי ריבית, אגרות חוב, אשראים ועוד וכתוצאה מכך השפעה על רווחי התאגיד הבנקאי ועל חשיפותיו. בהתאם להערכות שביצע הבנק, לא קיימת לבנק חשיפה מאזנית מהותית בחוזים המתייחסים לליבור הנמשכים מעבר לשנת 2021. בבנק קיימת חשיפה לריבית הליבור במסגרת פעילות בעסקאות נגזרים המעוגנת, בין תחת הסכמי ISDA (שכאמור צפויים להיות מטופלים בהתאם להנחיות של ISDA) ובין תחת הסדרים אחרים שהחשיפה בגינם אינה מהותית. הבנק ממשיך לעקוב אחר פרסומים בחו"ל ובישראל ואחר הנחיות רגולטוריות בקשר לרפורמה.

השלכות חשבונאיות

להפסקת השימוש בליבור והמעבר למדדי ריבית חלופיים צפויות להיות השפעות חשבונאיות שונות במספר תחומים, אשר הינם, בין היתר:

- חשבונאות גידור - הבנק יידרש לבחון את השלכות השינוי על קשרי הגידור הקיימים, התייעוד שבוצע בגינם והרחבתו לצורך שילוב השינויים שבוצעו. כל זאת במסגרת אימוץ התקינה החשבונאית שתאפשר את ביצוע ההתאמות הנדרשות.
 - הסכמי חוב (debt modification) - הסכמי חוב שלא כוללים התייחסות ל-fallback עשויים לחייב ביצוע תיקונים (modification) להסכמים אלו. הבנק יידרש לבחון האם תיקונים אלו יטופלו כגריעה של החוזים הקיימים והכרה לראשונה בחוזים החדשים כאשר הפרש יוכר בדוח רווח והפסד או לחילופין כהמשך (continuation) של החוזים הקיימים באמצעות עדכון שיעור הריבית האפקטיבית.
 - שיעורי היוון - מעבר למדדי ריבית חלופיים עשוי להביא לשינויים בשיעורי היוון המשמשים כנתון (input) במודלים שונים לצורך הערכה (valuation) של נכסים והתייבויים שונים, כגון: מכשירים פיננסיים, חכירות, נגזרים, ירידות ערך לנכסים לא פיננסיים.
 - מדרג השווי ההוגן - חלק ממדדי הריבית החלופיים (כדוגמת שיעור ה-SOFR) פורסמו לאחרונה, ועל כן לא קיים בהם שוק פעיל. על כן, צפוי כי חוזים המתייחסים למדדי הריבית החלופיים הללו יסווגו ברמה 2 או 3 במדרג השווי ההוגן.
- בהקשר זה יודגש כי, באוקטובר 2018 פרסם המוסד האמריקאי לתקינה חשבונאית (ה-"FASB") את עדכון תקינה ASU 2018-16 בדבר הוספת שיעור ה-SOFR לרשימת שיעורי ריבית העוגן (benchmark) בארה"ב הכשירים לשימוש למטרות גידור חשבונאי. כמו כן, בספטמבר 2019 פרסם ה-FASB הצעה לתיקון בדבר הקלות בגין השפעות רפורמת ריביות הייחוס על הדיווח הכספי, אשר כוללת, בין היתר, הקלות הקשורות לשינויים בחוזים ולחשבונאות גידור. בהתאם ל-FASB, פרסום סופי צפוי לצאת במהלך הרבעון הראשון לשנת 2020.

מידע כמותי על סיכון ריבית - ניתוח רגישות

שווי הוגן נטו מותאם^(א) של המכשירים הפיננסיים של הבנק וחברות מאוחדות שלו

31 בדצמבר					
2018			2019		
שקל	מט"ח	סך הכל	שקל	מט"ח	סך הכל
במיליוני ש"ח					
20,112	(1,526)	18,586	21,720	(772)	20,948
18,416	(1,576)	16,840	15,378	(900)	14,478

שווי הוגן נטו מותאם^(א)

מזה: תיק בנקאי

(א) שווי הוגן נטו של המכשירים הפיננסיים, למעט פריטים לא כספיים ולאחר השפעת התחייבות לזכויות עובדים וייחוס לתקופות של פיקדונות לפי דרישה.

למידע נוסף בדבר ההנחות ששימשו לחישוב השווי ההוגן המותאם של המכשירים הפיננסיים ראה [ביאור 334](#), בדוח הכספי.

השפעת תרחישים של שינויים בשיעורי הריבית על שווי הוגן נטו מותאם^(א) על הבנק וחברות מאוחדות שלו

31 בדצמבר					
2018			2019		
שקל	מט"ח	סך הכל*	שקל	מט"ח	סך הכל*
במיליוני ש"ח					
שינויים מקבילים					
1,254	235	1,019	1,685	197	1,488
עלייה במקביל של 1%					
1,294	212	1,082	1,693	192	1,501
מזה: תיק בנקאי					
(1,787)	(389)	(1,398)	(2,283)	(280)	(2,003)
ירידה במקביל של 1%					
(1,829)	(368)	(1,461)	(2,337)	(306)	(2,031)
מזה: תיק בנקאי					
שינויים לא מקבילים					
343	66	277	667	19	648
התללה ^(ב)					
(178)	(15)	(163)	(567)	(98)	(469)
השטחה ^(ג)					
473	129	344	267	(49)	316
עליית ריבית בטווח הקצר					
(502)	(123)	(379)	(287)	53	(340)
ירידת ריבית בטווח הקצר					

הערה: בטבלה זו מוצג השינוי בשווי הוגן נטו המותאם של כל המכשירים הפיננסיים, בהנחה שחל השינוי שצוין בכל שיעורי הריבית בכל מגזרי ההצמדה.

- הפער בין החשיפה לשינויים בריבית כפי שמדווח בטבלה לעיל לבין זו המשתקפת בגילוי המפורט לפי תקופות בדוח על הסיכונים ליום 31 בדצמבר 2019 נובע מכך שהחשיפה לריבית בטבלה לעיל, הינה בתרחיש שינוי מלא של 1% בעקום, המושפע באופן שונה ממודלים וקמירות העקום.
- הפער בין חשיפת השווי הוגן לבין רגישות הערך הכלכלי המוצג בדוח על הסיכונים ליום 31 בדצמבר 2019 עומד על כ-2.7 מיליארד ש"ח. פער זה נובע בעיקר ממרווח סיכון האשראי הנכלל בגישת השווי הוגן, וכן מטיפול שונה בהתחייבויות לפנסיה.
- עדכון מודל פריסת העו"ש אשר בוצע במהלך השנה הגדיל את החשיפה לירידת ריבית בכ-270 מיליון ש"ח.
- חשיפת השווי הוגן לשינוי של 1% הינה לירידת ריבית, ומסתכמת בכ-1.7 מיליארד ש"ח. בשנה האחרונה חל גידול של כ-0.4 מיליארד ש"ח אשר נובע מהירידה החדה בתשואות והשפעתה על שווי ההתחייבויות הפנסיוניות ועדכון מודל העו"ש אשר קוזזו בחלקם מהפעילות העסקית שהתבטאה בהארכת מח"מ הנכסים.

השפעת תרחישים של שינויים בשיעורי הריבית על הכנסות ריבית נטו ועל הכנסות מימון שאינן מריבית^(ד)

31 בדצמבר					
2018			2019		
שקל	מט"ח	סך הכל*	שקל	מט"ח	סך הכל*
במיליוני ש"ח					
שינויים מקבילים					
817	226	591	639	183	456
עלייה במקביל של 1%					
872	281	591	665	209	456
מזה: תיק בנקאי					
(814)	(223)	(591)	(591)	(135)	(456)
ירידה במקביל של 1%					
(872)	(281)	(591)	(665)	(209)	(456)
מזה: תיק בנקאי					

(א) שווי הוגן נטו של המכשירים הפיננסיים, למעט פריטים לא כספיים ולאחר השפעת התחייבות לזכויות עובדים וייחוס לתקופות של פיקדונות לפי דרישה.

(ב) התללה - ירידה בריבית בטווח הקצר ועלייה בריבית בטווח הארוך.

(ג) השטחה - עלייה בריבית בטווח הקצר וירידה בריבית בטווח הארוך.

(ד) חישוב החשיפה לירידת ריבית ב-1% מבוסס על הורדת שיעור הריבית על האשראי והפיקדונות בשיעור זה. מאחר ושיעור הריבית על רוב הפיקדונות כיום נמוך מ-1%, ומאחר וקיימת הסתברות נמוכה שהריבית על הפיקדונות תרד מתחת ל-0%, יש לראות בחישוב החשיפה המוצג לעיל אמת מידה בהתאם לסטנדרטים המקובלים.

* לאחר השפעות מקוזות.

חשיפת ההון לעליה/ירידה מיידית בריבית (לפני השפעת המס)

חשיפה במט"ח			חשיפה במט"י		
ליום 31 בדצמבר 2019					
לעליה של 0.1%	לירידה של 1%	לעליה של 1%	לעליה של 0.1%	לירידה של 1%	לעליה של 1%
(59)	529	(574)	228	(2,590)	2,060
חשיפת ההון לעליה/ירידה מיידית בריבית ^(א)					
ליום 31 בדצמבר 2018					
לעליה של 0.1%	לירידה של 1%	לעליה של 1%	לעליה של 0.1%	לירידה של 1%	לעליה של 1%
(52)	473	(519)	147	(1,685)	1,336
חשיפת ההון לעליה/ירידה מיידית בריבית ^(א)					

(א) מדידה זו כוללת את החשיפה לשינוי מידי בריבית של תיקי הנוסטרו המשוערכים לפי שווי שוק והמחויבות האקטואריות לעובדים. מדידה זו אינה כוללת את השפעת הרגישות של נכסי התכנית לשינויים בריבית.

במהלך שנת 2019 עמדה הקבוצה בכל מגבלות החשיפה לריבית שקבע הדירקטוריון.

למידע נוסף ראה [דוח על הסיכונים](#).

ב. סיכון בסיס (מטבע חוץ ומדד)

סיכון בסיס הצמדה הינו הסיכון להפסד כתוצאה משינויים במדד המחירים ובשערי החליפין, עקב ההפרש שבין שווי הנכסים לשווי התחייבויות. זאת לרבות, בגין השפעת העסקאות העתידיות, בכל אחד ממגזרי ההצמדה.

לאומי פועל בשוקי המטבע באמצעות עסקות ספוט, פורוורד ואופציות הן עבור לקוחותיו והן עבור פעילות הנוסטרו. נגזרים בתיק הבנקאי מבוצעים בעיקר על מנת לגדר כלכלית את הפעילות המאזנית. עם זאת, על פי הכללים החשבונאיים הם אינם נחשבים כגידור מושלם ולכן יוצרים השפעה על הרווח וההפסד החשבונאי, כתוצאה מהשוני ברישום החשבונאי בין הנכסים והתחייבויות המאזניים לבין הנגזרים. השפעה זו מנוהלת, מנוטרת ומדווחת במסגרת ועדות ההשקעה וניהול נכסים והתחייבויות.

חשיפת בסיס ההצמדה מנוהלת תחת מגבלות דירקטוריון.

חשיפה הכלכלית בפועל ברמת הקבוצה, הנתונים מוצגים במונחים של אחוז מההון הפיננסי הפעיל

המצב בפועל	
31 בדצמבר	
2018	2019
באחוזים	
(16.5)	(26.3)
לא צמוד	
14.3	25.2
צמוד מדד ^(א)	
2.2	1.1
מטבע חוץ	

(א) החשיפה אינה מביאה בחשבון את השפעת רצפות מדד על ההון המושקע במגזר.

במהלך שנת 2019 שיעור ההון המושקע בממוצע על פני השנה במגזר הצמוד למדד היה כ-20.4%, שיעור זה נע במהלך השנה בין עודף של 12.0% ל-28.3% מההון החשוף. למגזר המט"ח נותב הון בשיעור נמוך יחסית ולכן ההשפעה של שינוי בשערי חליפין על הרווח אינה מהותית.

למידע כמותי נוסף בנוגע ליתרות בבסיסי ההצמדה ראה [ביאור 31](#).

הרגישות לשינויים בשערי החליפין של מטבעות החוץ העיקריים ליום 31 בדצמבר 2019. המדידה מתייחסת להשפעת השינויים על הון הבנק וכוללת את הפעילות במכשירים מאזניים וחופץ מאזניים

דולר	אירו	ליש"ט	פר"ש	יין	
במיליוני ש"ח					
115	(4)	(1)	(1)	(5)	עליה של 10% בשע"ח
24	29	1	0	2	ירידה של 10% בשע"ח

הרגישות לשינויים במדד ליום 31 בדצמבר 2019. המדידה מתייחסת להשפעת השינויים על הון הבנק וכוללת את הפעילות במכשירים מאזניים וחופץ מאזניים

השפעת השינויים על הון הבנק	
במיליוני ש"ח	
246	עליה של 3% במדד
(444)	ירידה של 3% במדד

ג. סיכון השקעה במניות ובקרנות

הבנק הגדיר מדיניות השקעה של הקבוצה, לרבות קביעת מגבלות הן להיקף ההשקעה הכולל והן לחברה בודדת, תמהיל ההשקעות ורמות הסיכון השונות בין סוגי ההשקעות.

החשיפה של ההשקעה במניות וקרנות בתיק הבנקאי

יתרה מאזנית ושווי הוגן		
31 בדצמבר		
2018	2019	
במיליוני ש"ח		
2,477	2,395	מניות וקרנות סחירות בתיק שאינו למסחר (2018 - התיק הזמין)
1,079	1,317	מניות לא סחירות בתיק שאינו למסחר (2018 - התיק הזמין)
3,556	3,712	סך הכל

למידע כמותי ואיכותי נוסף בנוגע לסיכון מחיר מניות ראה פרק [סיכון מניות בדוח על הסיכונים](#).

למידע כמותי ואיכותי נוסף בנוגע לסיכונים שוק ראה [דוח על הסיכונים](#).

סיכון נזילות ומימון

סיכון הנזילות

סיכון הנזילות הוא הסיכון הנוצר בשל אי הוודאות ביחס לאפשרות לגיוס מקורות ו/או למימוש נכסים, באופן בלתי צפוי ותוך פרק זמן קצר, מבלי שיגרם הפסד מהותי. מדיניות ניהול סיכון הנזילות מהווה חלק אינטגרלי מהניהול העסקי האסטרטגי של קבוצת לאומי והיא מותאמת לדרישות הוראת ניהול בנקאי תקין 342 בנושא "ניהול סיכון הנזילות" ודרישות הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 221 בנושא "יחס כיסוי נזילות", המאמצת את המלצות ועדת באזל 3, לחישוב יחס מזערי לנזילות (LCR - Liquidity Coverage Ratio), תוך ביצוע התאמות למשק הישראלי. החל מיום 1 בינואר 2017 יחס כיסוי הנזילות המזערי שהבנק והקבוצה נדרשים לעמוד בו הינו 100%.

לאומי שומר על רמת נזילות נאותה, באמצעות השקעת תיק הנוסטרו בנכסים איכותיים ומפוזרים בשקלים ובמט"ח אשר תאפשר לו לעמוד בכל צורכי הנזילות במגוון תרחישי קיצון, ובאמצעות מדיניות גיוס של מקורות יציבים ומגוונים ולטווחי זמן שונים בדגש על גיוס פיקדונות מקמעונאים וכן גיוס של אג"ח לתקופות ארוכות.

לאומי מקיים מעקב שוטף אחר מצב הנזילות שלו באמצעות מדדים המיועדים להתריע על שינויים במצב הנזילות, בין היתר באמצעות מודל רגולטורי וכן מודלים פנימיים שפותחו בלאומי בהתאם להוראת בנק ישראל, ובהתאם לסטנדרטים המקובלים בעולם.

יחס כיסוי הנזילות של התאגיד הבנקאי (המודל הרגולטורי) מחושב על בסיס ממוצע תצפיות יומיות.

ליום 31 בדצמבר		
2018	2019	באחוזים
א. בנתוני המאוחד		
121	123	יחס כיסוי הנזילות
100	100	יחס כיסוי הנזילות המזערי הנדרש על ידי המפקח על הבנקים
ב. בנתוני התאגיד הבנקאי		
122	121	יחס כיסוי הנזילות
100	100	יחס כיסוי הנזילות המזערי הנדרש על ידי המפקח על הבנקים

לבנק קיימת תכנית מגירה לטיפול במשבר נזילות אשר כוללת מערכת נורות אזהרה אשר יכולות להעיד על שינוי במצב הנזילות של הבנק. בהופעת סימני אזהרה יתכנס פורום ייעודי במטרה להעריך את המצב ולבחון את הצורך בהפעלת התכנית בהתאם לרמת החומרה. התכנית כוללת צעדים אופרטיביים מפורטים הנוגעים בין היתר בסדרי המימוש של הנכסים, מדיניות הטיפול בלקוחות ומערכות הדיווח לכל הגורמים העסקיים, לדירקטוריון ולבנק ישראל.

למידע כמותי ואיכותי נוסף בנוגע לסיכון הנזילות ראה פרק [סיכון הנזילות בדוח על הסיכונים וביאור 32](#).

סיכון מימון הוא הסיכון לכניית מבנה מקורות לא מספיק יציב בטווח הארוך באופן שאינו משרת את השימושים המתוכננים.

הבנק מנהל לאורך שנים תשתית רחבה ומגוונת של מקורות מימון יציבים ולטווחי זמן שונים. מקור המימון העיקרי של הבנק הוא פיקדונות מלקוחות קמעונאיים. בנוסף, הבנק מממן את פעילותו באמצעות פיקדונות מלקוחות מסחריים ועסקיים וכן באמצעות הנפקות של כתבי התחייבויות. ניהול המקורות מבוצע באופן שוטף ובנפרד, בשקלים ובמט"ח. כ-30.5% מפיקדונות הציבור מגויסים במט"ח. לבנק מגוון רחב של מקורות במט"ח מלקוחות תושבי חוץ, לקוחות מקומיים קמעונאיים, עסקיים ופיננסיים. בשנה האחרונה חל גידול בפיקדונות הלא פיננסיים במט"ח. עודף הפיקדונות על האשראי במט"ח מושקע בנכסים נזילים ועסקאות החלף לטווחים קצרים. המקורות של שלוחות חו"ל מושקעים באשראי ובנכסים נזילים, בעיקר באג"ח ברמת סיכון נמוכה. בפיקדונות הקמעונאיים בשקלים נרשמה עלייה קלה לאורך השנה בעיקר בתחילה, במהלך תקופת הדיווח התבצעה הנפקת כתבי התחייבות בסכום נטו של 1.7 מיליארד ש"ח וכתבי התחייבות נדחים בסכום נטו של 0.4 מיליארד ש"ח.

ריכוזיות מקורות המימון מנוהלת ומנוטרת באמצעות אינדיקטורים ומודלים לניהול הסיכון. הבנק מבצע מעקב אחר מבנה המקורות וריכוזם תחת מספר קטגוריות: גודל וסוג לקוח, מפקיד בודד, אורך חיי ההפקדה והתנהגות מאפיינת לאורך זמן. הניהול השוטף של מבנה המקורות כולל התוויה של מדיניות לגבי גיוון המקורות ותקופות המימון. ריכוזיות המקורות מבוקרת ומנוהלת במסגרת ניהול סיכונים הנזילות בבנק. מדידה שוטפת יומית של מדדי הנזילות, יחס כיסוי מזערי ומעקב אחר נורות אזהרה מאפשרים ניהול דינמי ומעקב אחר מקורות יציבים ומגוונים, שליטה ופיקוח על מצב הנזילות והתפתחות מגמות.

למידע כמותי ואיכותי נוסף בנוגע לסיכון מימון ראה פרק [סיכון מימון בדוח על הסיכונים](#).

מצב ההצמדה, התקופות לפירעון ומצב הנזילות

א. מצב ההצמדה

בהתאם למדיניות ניהול מאזני ההצמדה, ההון הפנוי המוגדר כסך מקורות ההון בתוספת עתודות מסוימות ובניכוי השקעות בחברות כלולות ובנכסים קבועים, מושקע בעיקר בנכסים שקליים לא צמודים, ונכסים צמודים למדד.

להלן תמצית מצב מאזני ההצמדה, כפי שעולה מביאור 31

31 בדצמבר					
2018			2019		
מטבע חוץ ^(ב)	צמוד מדד	לא צמוד	מטבע חוץ ^(ב)	צמוד מדד	לא צמוד
129,323	45,082	304,322	125,433	47,018	308,527
132,473	44,890	273,381	128,051	44,602	280,548
(3,150) ^(א)	192	30,941	(2,618) ^(א)	2,416	27,979

(א) כולל עסקות עתידיות ואופציות.

(ב) כולל צמוד מטבע חוץ.

(ג) עודף התחייבויות במט"ח נובע בעיקר מעסקת חיסוי כנגד חשיפת המס בגין ההשקעות בשלוחות הבנק בחו"ל, השקעה במניות וקרנות המסווגות כפריט לא כספי.

הניהול והדיווח השוטף של חשיפת הבנק לסיכונים בסיס מתבצעים על פי הגישה הכלכלית הכוללת התאמות ותוספות לגישה החשבונאית המוצגת לעיל. החשיפה בסיס המחושבת על פי הגישה הכלכלית מפורטת בפרק "חשיפה לסיכונים ודרכי ניהולם".

בשנת 2019 חל גידול בסך כ-11.2 מיליארד ש"ח בהיקף פיקדונות הציבור (כולל כתבי התחייבות נדחים ושטרי הון). בהיקף האשראי לציבור חל גידול של כ-11.3 מיליארד ש"ח, בהשקעות באגרות חוב נרשם גידול של כ-10.2 מיליארד ש"ח ובהפקדות בבנקים, נטו, קיטון בסך כ-6.2 מיליארד ש"ח.

ב. התקופות לפירעון

בשנת 2019 בדומה לשנים האחרונות התאפיין הבנק ברמת נזילות גבוהה בשקלים, זאת בעיקר כתוצאה ממדיניות מכוונת של הבנק בגיוס מקורות יציבים ומגוונים, באמצעות גיוס פיקדונות ממספר גדול של לקוחות לטווחי זמן שונים ובכלל זה לתקופות ארוכות.

כ-30.3% מסך נכסי הבנק מופקדים לתקופות קצרות בבנקים ומושקעים בניירות ערך סחירים, בעיקר באגרות חוב ממשלתיות.

בשנת 2019 הבנק עמד בכל מגבלות הנזילות בתרחישים השונים. זאת, בהתאם למדיניות שמטרתה להבטיח עמידות גם בתרחישי לחץ קיצוניים תיאורטיים.

להלן תזרים מזומנים עתידי של הנכסים וההתחייבויות לפי תקופות לפירעון ולפי בסיס הצמדה (כולל מכשירים נגזרים ולא כולל פריטים לא כספיים) (פירוט נוסף ראה בביאור 32)

על פי הוראות בנק ישראל תזרימי המזומנים בגין התחייבויות בעלת מספר מועדי פירעון ימוינו בהתאם להערכת ההנהלה על פי שיקול דעתה או מועד הפירעון החוזי המוקדם ביותר.

על פי חוזר בנק ישראל מספטמבר 2013, תאגיד בנקאי נדרש להציג את תזרימי המזומנים בגין נכסים והתחייבויות בהבחנה בין מטבע ישראלי (לרבות מטבע ישראלי צמוד מט"ח) לבין מטבע חוץ. בנוסף, תזרימי המזומנים בגין מכשירים נגזרים המסולקים, נטו, יסווגו למטבע ישראלי או למט"ח בהתאם למטבע בו יתבצע הסילוק. אין לדווח על סכומים חוץ מאזניים של מכשירים נגזרים אלו.

עודף נכסים על התחייבויות*

ליום 31 בדצמבר 2019			
	מטבע חוץ	מטבע ישראלי	סך הכל
במיליוני ש"ח			
התקופה שנותרה עד לפירעון:			
עד חודש	(56,435)	(99,115)	(155,550)
מחודש ועד שנה	5,981	6,548	12,529
משנה ועד 5 שנים	33,276	69,677	102,953
מ-5 ועד 10 שנים	11,864	41,815	53,679
מעל 10 שנים	9,016	48,180	57,196
ללא מועד פירעון	2,166	1,615	3,781
סך הכל	5,868	68,720	74,588
ליום 31 בדצמבר 2018			
	מטבע חוץ	מטבע ישראלי	סך הכל
במיליוני ש"ח			
התקופה שנותרה עד לפירעון:			
עד חודש	(47,802)	(102,611)	(150,413)
מחודש ועד שנה	(3,511)	16,894	13,383
משנה ועד 5 שנים	33,467	67,125	100,592
מ-5 ועד 10 שנים	14,120	40,347	54,467
מעל 10 שנים	8,917	47,475	56,392
ללא מועד פירעון	2,754	1,585	4,339
סך הכל	7,945	70,815	78,760

* בקיזוז עודף (חסור) יתרות בגין מכשירים נגזרים.

למידע בנוגע לתיאור עיקרי המדיניות, אמצעי הפיקוח ומימוש המדיניות, והמגבלות הנהוגות בניהול סיכוני השוק, ובכלל זה סיכוני הבסיס והנזילות, ראה פרק [סיכוני שוק](#).

ג. מצב הנזילות וגיוס מקורות

מצב הנזילות וגיוס מקורות בבנק

עודפי הנזילות של המערכת הבנקאית בישראל הוסיפו להיות גבוהים גם בשנת 2019. לצורך ספיגת העודפים מקיים בנק ישראל מדי יום, שבוע ותקופת נזילות מכרזים מוניתאריים.

במהלך שנת 2019 רכש בנק ישראל מט"ח בסך כולל של כ-3.9 מיליארד דולר. לרכישות המט"ח של בנק ישראל השפעה מרחיבה על עודפי הנזילות השקליים במערכת הבנקאית.

הרכב הנכסים וההתחייבויות של הבנק ממשיך להצביע על נזילות גבוהה. כתוצאה ממדיניות מכוונת לגיוס מקורות יציבים ומגוונים, תוך דגש על גיוס מקורות ממספר גדול של לקוחות, מגזרי לקוחות שונים, לטווחי זמן שונים ובמטבעות שונים.

לאומי מקיים מעקב שוטף אחר מצב הנזילות שלו באמצעות מדדים המיועדים להתריע על שינויים במצב הנזילות, בין היתר באמצעות מודל רגולטורי וכן מודלים פנימיים שפותחו בלאומי בהתאם להוראת בנק ישראל, ובהתאם לסטנדרטים המקובלים בעולם.

היקף יתרות המערכת הבנקאית (עו"ש ופיקדונות מוניתאריים) בבנק ישראל לסוף דצמבר 2019 עמד על כ-240 מיליארד ש"ח, לעומת כ-230 מיליארד ש"ח בסוף דצמבר 2018.

היקף יתרות לאומי (עו"ש ופיקדונות מוניתאריים) בבנק ישראל לסוף דצמבר 2019 עמד על כ-61 מיליארד ש"ח, לעומת כ-64 מיליארד ש"ח בסוף דצמבר 2018.

יתרת המזומנים ופיקדונות בבנקים נטו הסתכמה ליום 31 בדצמבר 2019 בכ-70 מיליארד ש"ח, בהשוואה לכ-76 מיליארד ש"ח בסוף 2018.

כמו כן, לבנק תיק ניירות ערך בהיקף של כ-76 מיליארד ש"ח, המושקע בעיקר באגרות חוב ממשלת ישראל, אגרות חוב של ממשלות זרות, ואג"ח של בנקים בחו"ל. זאת בהשוואה ליתרה בסך כ-66 מיליארד ש"ח ב-31 בדצמבר 2018.

במהלך תקופת הדוח עלה היקף הנכסים הכספיים החוץ מאזניים של הלקוחות בכ-150 מיליארד ש"ח והסתכם לסך של 821 מיליארד ש"ח.

יתרת סך הפיקדונות של שלוש קבוצות המפקידים הגדולות הסתכמה ב-31 בדצמבר 2019 בסך 26,465 מיליון ש"ח.

המגבלות הרגולטוריות העיקריות על העברת אמצעים נזילים או הון פיקוחי בין חברות הקבוצה בארץ ובחו"ל

1. בנק ישראל אינו מגביל הפקדה של פיקדונות על ידי הבנק בחברות הקבוצה בארץ ובחו"ל, אולם הטיל מגבלות על השקעות בהון ובכתבי התחייבות בחברות בחו"ל על ידי הבנק. לכל הגדלת השקעה או ירידה בהחזקה בכל סוג של אמצעי שליטה אל מתחת ל-80% נדרש אישור מראש של בנק ישראל.

2. שלוחת ארה"ב - הוראות הרשויות בארה"ב מגבילות את הבנקים המקומיים בהיקף החשיפות מסוג כלשהו כלפי חברות קשורות. השיעור המירבי של החשיפה לחברה קשורה הוא 10% מהון הבנק בארה"ב, וכלפי הקבוצה עליה נמנה הבנק בארה"ב, השיעור המירבי הינו 20% מהונו.

3. שלוחת אנגליה - הוראות הרשויות בבריטניה מגבילות את הבנקים המקומיים בהיקף החשיפות מסוג כלשהו כלפי חברות קשורות. השיעור המירבי של החשיפה של הבנק בבריטניה כלפי חברות הקבוצה (למעט בנק לאומי לישראל בע"מ) הינו 25% מהון הבנק באנגליה. בהתאם לאישור שהתקבל מהרגולטור בבריטניה (waiver), רשאית חברת הבת באנגליה להגדיל את חשיפתה כלפי בנק לאומי לישראל בע"מ לשיעור של 100% מהון הבנק באנגליה.

סיכונים תפעוליים

סיכון תפעולי מוגדר כסיכון להפסד כתוצאה מאי נאותות או מכשל של תהליכים פנימיים, אנשים ומערכות, או כתוצאה מאירועים חיצוניים.

קבוצת לאומי פועלת במגוון רחב של פעילויות פיננסיות ולפיכך חשופה לסיכונים תפעוליים הכוללים, בין היתר, סיכונים אבטחת מידע וסייבר, סיכונים טכנולוגיים, סיכונים המשכיות עסקית וסיכונים מעילות והונאות.

תפיסת ניהול הסיכון הינה בהלימה לאסטרטגית קבוצת לאומי, מהווה בסיס להגדרת סובלנות הסיכון, לאופן ניהול הסיכון והמשל התאגידי ולקביעת המיקוד והדגשים בתהליכי ניהול הסיכונים התפעוליים, ומאפשרת ניהול סיכונים מושכל וממוקד תוך תעדוף משימות ומשאבים.

ההון הרגולטורי הנדרש בגין סיכונים תפעוליים מחושב על בסיס הגישה הסטנדרטית בהוראות מדידת הלימות ההון של הפיקוח על הבנקים.

לשם הקטנת נזקים אפשריים בעת התממשות הסיכון, קבוצת לאומי רוכשת מערך ביטוחי המכסה מגוון סיכונים תפעוליים וכולל, בין היתר, פוליסת ביטוח בנקאית, פוליסת ביטוח דירקטורים ונושאי משרה ופוליסת ביטוח סייבר.

מבנה הממשל התאגידי

ניהול הסיכונים התפעוליים בקבוצת לאומי מתבצע באמצעות שלושה קווי ההגנה והוא מושתת על תהליך ממושך ופרואקטיבי של זיהוי, הערכה, מדידה, בקרה, מזעור, ניטור ודיווח על הסיכונים המהותיים המבוצע בכל החטיבות בבנק.

מדיניות ומסגרת ניהול הסיכונים התפעוליים

מדיניות ניהול הסיכונים התפעוליים הקבוצתית מעגנת עקרונות, קווים מנחים ומסגרת לניהול הסיכון התפעולי בלאומי, ובכלל זה: ניהול סיכון מוכוון ומותאם לפעילות קווי העסקים ומיקוד בסיכונים בעלי פוטנציאל להשלכה משמעותית.

במטרה לאפשר לדיסקטוריון ולהנהלה ממשל תאגידי הולם, הוגדרה סובלנות לסיכון התפעולי אשר באה לידי ביטוי באמצעות מגבלות כמותיות והצהרות איכותיות.

פרופיל הסיכון התפעולי מנוטר תקופתית ומדווח מדי רבעון להנהלת הבנק ולדיסקטוריון, כבסיס לקבלת החלטות.

מוקדי הסיכון העיקריים בסיכונים התפעוליים:

סיכון אבטחת מידע וסייבר

לאומי ממשיך לקדם מתן שירותים פיננסיים באמצעות פלטפורמות דיגיטליות ומרחיב את השימוש בטכנולוגיות מתקדמות. כפועל יוצא, המרחב לתקיפות סייבר והחשיפה של לאומי להתממשות סיכונים סייבר גדלים בהתאמה.

מרחב הסייבר מתאפיין בחוסר וודאות ובדינמיות גבוהה של סוגי ההתקפות, היקפן ועוצמתן. התממשות של אירוע סייבר עלולה לגרום לנזקים כספיים, לגניבת מידע בנקאי רגיש, לשיבוש הפעילות והרציפות התפקודית ואף לפגיעה במוניטין הבנק.

ניהול הסיכון והגנת הסייבר מיושמים תוך השקעת משאבים רבים. המשאבים מושקעים באופן דיפרנציאלי ובהלימה לאסטרטגיה העסקית וסובלנות הסיכון.

במסגרת הפעילות לחיזוק הגנות הסייבר וניהול סיכונים סייבר, גובשה מדיניות, נבנתה מפת סיכונים סייבר, מיושמות תכניות מזעור ויכולות התאוששות ומבוצעים תרגולי טיפול באירועי סייבר וכן התאוששות מאירוע כאמור. כחלק מתכניות המזעור, לאומי הקים את מרכז הגנת הסייבר והביטחון (Fusion Center) שתכליתו לאפשר בצורה אופטימלית את מימוש תפיסת הסייבר והביטחון ומתן מענה לאירועים בזמן אמת.

בשנת 2019 לא נתגלו אירועי סייבר שהשפיעו על הדוחות הכספיים של לאומי.

סיכונים טכנולוגיה וחדשנות

בהיות לאומי מוביל ויוזם חדשנות טכנולוגית, המאפשרת ללקוחותיו שירותים מתקדמים בכלל הערוצים לרבות הדיגיטליים, בהתאמה לצורכיהם, הבנק נדרש לתשתיות טכנולוגיות מתקדמות ורובסטיות. תשתיות אלו יוצרות הזדמנויות עסקיות מחד, אולם מגבירות את רמת החשיפה לסיכונים טכנולוגיים בפעילות העסקית והתפעולית מאידך.

לאומי מייחס חשיבות רבה לכך שהתשתית הטכנולוגית המשרתת את לקוחותיו ועובדיו תאפשר זמינות ורציפות עסקית ותפעולית, ומשקיע לשם כך משאבים ניכרים.

כמו כן, לאומי מתכנן לשפר את מערכות המחשוב שלו באמצעות פרויקט הטרנספורמציה. במסגרת הפרויקט הבנק נערך לגיבוש תכנית עסקית-טכנולוגית לצורך השגת יעדיו העסקיים בשנים הבאות. הבנק מקדיש משאבים ניהוליים רבים לשלבי ההכנה והתכנון לטובת הצלחת הפרויקט וגידור הסיכונים. ההיערכות לפרויקט נמצאת במיקוד הנהלה בכירה ומנוהלת במסגרת ממשל תאגידי הדוק.

מכתב בנק ישראל בנושא עידוד חדשנות בבנקים ובסולקים

ביום 24 ביוני 2019 פרסם הפיקוח על הבנקים מכתב הודן בעידוד חדשנות בבנקים ובסולקים. המכתב נועד לעודד הטמעת חדשנות טכנולוגית בבנקאות, וכן לחדד ולהתוות את העקרונות הפיקוחיים בתחום זה, תוך הגדרת הציפיות מהתאגידים הבנקאיים, הן בתחום האימוץ והבחינה של טכנולוגיות חדשות והן בהיבטי ניהול הסיכונים המושפעים מהסביבה המשתנה.

יישום האמור במכתב הנ"ל יאפשר לבנק לאמץ חדשנות במוצרים ובשירותים הבנקאיים וכן להרחיב את השימוש בטכנולוגיות מתקדמות, לשם התאמת פעילות הבנק לסביבה העסקית והטכנולוגית המשתנה. והכול, תוך המשך שיפור חווית הלקוח, ניהול מיטבי של הסיכונים התפעוליים, קידום תהליכי ההתייעלות וצמצום העלויות.

לאומי מוביל בשנים האחרונות אסטרטגיה עסקית המעודדת חדשנות טכנולוגית ודיגיטלית. הבנק פועל על פי מדיניות מוצר חדש אשר מתווה את תהליכי ניהול הסיכונים הכרוכים בהכנסת מוצרים חדשים ובכלל זה יוזמות טכנולוגיות וחדשנות.

סיכון המשכיות עסקית

לאומי מנהל ומיישם תהליכים שתכליתם לאפשר התאוששות מהירה וחזרה לשגרה באירועי חירום וקיצון, תוך מזעור הפגיעה בפעילות העסקית. התהליכים כוללים:

- מדיניות להמשכיות עסקית המגדירה את הממשל התאגידי, העקרונות והתהליכים העיקריים בחירום.
- התוויה ויישום מסגרת העבודה הכוללת תכנית המשכיות עסקית, ניתוח השלכות עסקיות, אסטרטגיית התאוששות ומתודולוגיית תרגול.
- שמירה על יציבות תשתיות טכנולוגיות, העמדת יכולות התאוששות לרבות גיבויים ויכולות אחזור.

סיכון מיקור חוץ וספקים

לאומי מתקשר עם ספקים וספקי משנה לצרכים עסקיים מגוונים ומאמץ מוצרים ושירותים חדשים שפותחו על ידי גורמים חיצוניים. התלות בספקים חושפת את הבנק לסיכונים שונים, וביניהם פגיעה בריציפות התפקודית, שיבוש ודלף מידע. סיכונים אלו מנוהלים באופן שוטף בתהליכי רכש, המשכיות עסקית, אבטחת מידע וסייבר.

הוראת ניהול בנקאי תקין 359A בנושא מיקור חוץ

הוראת ניהול בנקאי תקין בנושא מיקור חוץ נועדה לאפשר לתאגידים הבנקאיים ליישם מטרות אסטרטגיות, להגדיל את הזמינות ללקוחות, להמשיך את תהליכי ההתייעלות התפעולית ולהגביר את התחרות בתחום הבנקאות והתשלומים. זאת, תוך קביעת העקרונות על פיהם נדרשים התאגידים הבנקאיים לפעול על מנת לצמצם את חשיפתם לסיכונים פוטנציאליים הגלומים במיקור חוץ. מועד ליישום ההוראה - מרס 2020. הבנק ערוך ליישום ההוראה.

מעילות והונאות

סביבת העבודה הדיגיטלית מגדילה את עצמת סיכוני מעילות והונאות, הן בהיבט גניבת זהות וגניבת כספים והן בהיבט המידע, חשיפת פרטי לקוח ושימוש לרעה במידע. לאומי משקיע משאבים רבים בזיהוי והפחתה של סיכונים אלו בפעילות שוטפת ובפעילות ניטור ממוקדת.

סיכונים הנובעים משינויים ארגוניים ותהליכיים

לאומי פועל מזה מספר שנים להתאמת מודל פעילותו ובכלל זה מבצע שינויים מבניים משמעותיים, שינויים בתחומי האחריות, נהלי העבודה, הבקורות, המערכות התומכות והעובדים עצמם. שינויים אלו עלולים להוביל לעליית הסיכונים התפעוליים בטווח הקצר, בדגש על טעויות אנוש. לאומי מייחס חשיבות רבה לקיום סביבת בקרה חזקה. בהתאם, הבנק מגבש עקרונות ותפיסת הפעלה עדכנית על מנת לצמצם את היקף הטעויות ולמזער את הנזק הפוטנציאלי לפעילות העסקית.

בשנת 2019 הוקמה חטיבת תפעול המרכזת את נושאי התפעול בבנק תחת קורת גג אחת ופועלת לאיחוד, ייעול ושיפור תהליכי התפעול הקיימים, לצד קליטת תהליכי תפעול נוספים, תוך שימוש בכלים טכנולוגיים מתקדמים.

למידע נוסף בנוגע לסיכונים תפעוליים ראה פרק סיכונים תפעוליים [בדוח על הסיכונים](#).

סיכונים אחרים

סיכוני רגולציה וציות

סיכון רגולציה

סיכון רגולציה הינו הסיכון לשינויים בחקיקה וברגולציה העלולים להשפיע על היקף ההכנסות וההוצאות של הקבוצה, ההון, תחומי הפעילות של הקבוצה או הסביבה העסקית בה היא פועלת.

קבוצת לאומי פועלת בסביבה רגולטורית מורכבת ורב תחומית. שינויים מהותיים ומתמשכים בתחומי רגולציה מגוונים מחייבים היערכות מתאימה ומתמשכת בפעילות הבנק.

בעת האחרונה מושם דגש על הוראות בתחומים הבאים:

- קידום תחרות במגזר הפיננסי
במסגרת זו ניתן למנות את ההוראות הבאות: הקלות לבנקים חדשים, לרבות הליך רישוי מקל והקמה של לשכת שירותי מחשוב שתשרת בנקים חדשים; הקלות לחברות כרטיסי האשראי המופרדות לצורך ביסוסן כשחקן מרכזי בתחרות מול הבנקים; רפורמת הניוד בין בנקים שנועדה לאפשר מעבר קל ומהיר מבנק לבנק ובכלל זה העברת האחריות המלאה לניוד החשבון על הבנקים; חוק נתוני אשראי ומאגר נתוני אשראי המאפשר הצגת מידע לנותני אשראי שונים על מנת שיוכלו להציג ללקוחות הצעות ערך מיטביות; פתיחת אפשרות החיבור למערכות התשלומים לגורמים נוספים; המשך הסדרת הליכי הרישוי לנותני שירותים פיננסיים מוסדרים, והמלצות להגברת התחרות בתחום שירותי המסחר בניירות ערך (ברוקראז').
 - עידוד החדשנות
במסגרת זו ניתן למנות את ההוראות הבאות: מכתב הפיקוח בנוגע לעידוד חדשנות בבנקים ובסולקים (לרבות עידוד "ארגז חול רגולטורי"); מתן אפשרות להנפיק ערבויות בנקאיות במדיה דיגיטלית; רפורמת הבנקאות הפתוחה; היתר לפעילות הבנקים בתחום אפליקציות התשלומים לבתי עסק; המשך מתן הקלות לפתיחת חשבון מקוון; ואפשרות מתן ייפוי כוח מקוון למנהלי תיקים.
 - יחסי בנק לקוח ו-CONDUCT
במסגרת זו ניתן למנות את ההוראות הבאות: חוק מתן מענה טלפוני אנושי מקצועי (חוק 6 דקות); מהלך להורדת העמלות לעסקים קטנים וזעירים המחייב את הבנקים להעביר באופן יזום עסקים קטנים וזעירים למסלול עמלות מתאים; תיקון חוק הבנקאות (שירות ללקוח) בעניין דחיית מועדי הפירעון החדשי של הלוואה לדיור בנסיבות מיוחדות (לידה, מחלה, חופשת לידה, פטירה); חוק אשראי הוגן (לשעבר חוק הסדרת הלוואות חוץ-בנקאיות) והוראת ניהול בנקאי "פישוט הסכמים ללקוח" המתייחסת ליישומן ומטרתה להקל על לקוחות להתמצא בהסכמי אשראי בנקאיים מורכבים; וחוק שירותי תשלום המחליף את חוק כרטיסי חיוב ומקנה הגנות צרכניות ביחס לאמצעי תשלום שונים.
 - מניעת פשיעה פיננסית - איסור הלבנת הון, שוחד ושחיתות
לצד כל זאת נמשכת המגמה, שרואה בבנקים הגורם שאחראי למנוע את הפשיעה הכלכלית. בנקים נדרשים לנטר פעילות חשודה ולהגיש דיווחים לרשויות. הבנק מתמודד עם יישום ה-FATCA והתקן האחיד של ה-OECD לאיסוף והחלפת מידע על חשבונות פיננסיים (ה-CRS), וזאת במקביל להמשך יישום מדיניות הכסף המוצהר ויישום החוק לצמצום השימוש במזומן.
 - הגנת הפרטיות ואבטחת מידע
נושאים אלה מצויים על סדר היום בארץ ובעולם וצוברים תאוצה עם המעבר לדיגיטציה, למיקור חוץ ולשימוש בשירותי מחשוב ענן במערכת הפיננסית.
- המגמות והשינויים הנ"ל משפיעים וצפויים להשפיע בשנים הקרובות על שוק הבנקאות בישראל. הבנק פועל לניטור ואיתור הוראות הרגולציה הרלוונטיות, כוחן את היערכותו לתנאי השוק המשתנים, להגברת התחרות והשקיפות, לכניסתם של שחקנים חדשים לתחומי הבנקאות הקלאסיים, להשוואת עלויות בין הבנק לגופים נוספים, לשימוש במאגרי המידע והנתונים של לקוחות הבנק על ידי גופים חוץ בנקאיים וכן למתן הצעות ערך מתאימות ללקוחות הבנק. במקביל, הרגולציה גורמת לשחיקה בהכנסות, לגידול בהוצאות הנדרשות לשם עמידה בהוראות הרגולציה, ולצורך בשיפור מתמיד ברמת השירות והחדשנות.

סיכון ציות

סיכון ציות הינו הסיכון להטלת סנקציה משפטית או רגולטורית, להפסד פיננסי מהותי, או לנזק תדמיתי, אשר התאגיד הבנקאי עלול לספוג כתוצאה מכך שאינו מקיים את הוראות החוק/הרגולציה.

הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 308 "ציות ופונקציית הציות בתאגיד הבנקאי" מגדירה את תחומי האחריות של הציות באופן פורמאלי וברמה הקבוצתית. ההוראה מפרטת את ההגדרה של הוראות ציות וקובעת כי "סיכון הציות" נגזר מחוקים, תקנות, הוראות רגולציה, נהלים פנימיים, כללי התנהגות ועמדות רשות. ההוראה קובעת כי נדרש להעריך את אפקטיביות ניהול סיכון הציות ולמצוא אמצעים למדידתו כאשר, כאמור, סיכון הציות נגזר ממכלול החקיקה הרלוונטית לפעילות הבנק.

על פי מדיניות הבנק, מנוהל סיכון הציות על בסיס קבוצתי. במסגרת זו, ננקטים צעדים שונים לפיקוח ובקרה על השלוחות וחברות הבנות לצורך מעקב על יישום נושאי הציות בכללותם ויישום מדיניות הציות הקבוצתית.

א. ציות, איסור הלבנת הון ואיסור מימון טרור

לצורך ניהול אפקטיבי של סיכונים הציות פועל בלאומי מערך ציות ואכיפה שבראשו עומדת קצינת הציות הראשית (Chief Compliance Officer). קצינת הציות הראשית אחראית, בין היתר, למילוי החובות לפי הוראות החקיקה בנושאי איסור הלבנת הון ואיסור מימון טרור. קצינת הציות הראשית משמשת גם כממונה על האכיפה בתחום דיני ניירות ערך וגם כ-Responsible Officer בתחום ה-FATCA.

פעילות מערך הציות מבוצעת באמצעות צוות מקצועי בעל ידע והבנה מעמיקה בתחומי הציות ומבוססת על תהליכי עבודה, בקרה מכוונת סיכון ומערכות ממוכנות.

מערך ציות ואכיפה כפוף ליועצת המשפטית הראשית.

מורכבותה והתפתחותה של הפעילות הבנקאית, מחייבת את הבנק להקפדה יתרה על קיום מכלול החובות שחלות על התאגיד הבנקאי, בקשריו עם לקוחותיו, מכוח חקיקה ראשית, תקנות, צווים, היתרים והוראות בנק ישראל, וכן רגולציה ותקנים בינלאומיים הרלוונטיים לפעילותו של הבנק.

פונקציית הציות אחראית על ניהול סיכון הציות הנגזר מהוראות הציות הבאות והוראות בעלות אופי דומה: ניגוד עניינים, הוגנות הבנק כלפי לקוחותיו, איסור הלבנת הון ומימון טרור, מתן ייעוץ ללקוח, הגנה על הפרטיות (למעט היבטים של טכנולוגיית המידע), היבטי מיסוי רלוונטיים למוצרים או לשירותים ללקוחות, זאת בהתאם לדרישות הוראת הפיקוח על הבנקים בנושא זה. כאשר הסיכון נגזר מיתר ההוראות החלות על התאגיד הבנקאי, יוכל הסיכון להיות מנוהל על ידי פונקציית אחרות מקו ההגנה השני.

בהתאם להוראה, נערך מסמך מדיניות ציות כוללת המרוענן ומאשר על ידי הדירקטוריון אחת לשנה. במסגרת מסמך המדיניות עוגן ממשל תאגידי הכולל תחומי אחריות הדירקטוריון, הנהלה וקצינת הציות הראשית וחלוקת האחריות של שלושת קווי ההגנה בהיבטי ציות.

נקבעה מתודולוגיה להערכת סיכון בהוראות רגולציה (הוראות ציות כפי הגדרת ההוראה החדשה). בהתאם להוראה עורך מערך הציות תכנית עבודה רב שנתית ומכוונת סיכון, הכוללת תקצוב זמן למטלות ופעילויות.

שמירה על תרבות ציות נאותה, לרוחב הארגון, מחייבת קיומה של מסגרת בקרה ואכיפה אפקטיבית, אשר תעוגן בתהליכי העבודה ותאפשר עמידה במכלול הוראות הציות. לצורך כך, נקבעו תהליכי בקרה ואכיפה סדורים על מכלול תהליכי העבודה וסיכונים הציות הנגזרים מהם. מטרתה של מסגרת הבקרה והאכיפה הינה, בין היתר, לאתר פערים וחיפוש קיימים ופוטנציאליים לשם בחינת הצורך בעדכון תהליכי עבודה, נהלים, ביצוע הדרכות והטמעות. תהליכי הבקרה מתבססים, בין השאר, על ניתוח הוראות ציות, ממצאי הביקורת הפנימית והחיצונית, תלונות הציבור שימצאו רלוונטיות, הליכים משפטיים כנגד הבנק או בנקים אחרים היכולים להצביע על חשיפות ציות אפשריות, ניתוח מגמות ואירועים בארץ ובעולם.

המערך נמצא בקשר שוטף עם חברות הבנות בארץ ובחו"ל לצורך מעקב ליישום נושאי הציות בכללותם ויישום מדיניות הציות הקבוצתית.

בהתאם למגמות המתפתחות בעולם, מטפל הבנק במגוון נושאים בתחום ציות, לרבות איסור הלבנת הון ואיסור מימון טרור והיבטי מיסוי. בין היתר, מתמקד הבנק במוקדי סיכון בעולם טכנולוגי פיננסי (כגון: פינטק, P2P, נותני שירותים פיננסיים, קרנות גידור, מטבעות וירטואליים וכדומה) - ניהול סיכונים ציות ואיסור הלבנת הון בעולם טכנולוגי פיננסי מתפתח המאופיין בהיעדר פיקוח רגולטורי מוגדר ובעל ניסיון לצד מורכבות מקצועית והיעדר פרקטיקות מובנות לתהליכי בקרה עקב חדשנותם של הנושאים.

ב. אכיפה מנהלית

בינואר 2011 התקבל בכנסת חוק ייעול הליכי האכיפה ברשות ניירות ערך (תיקוני חקיקה), התשע"א-2011. מטרת החוק, הינה ייעול האכיפה של הוראות החקיקה בתחום דיני ניירות הערך. במסגרת חקיקה זו ניתן יהיה להטיל סנקציות שונות על תאגיד, שהפר את ההוראות הרלוונטיות וכן על עובדי התאגיד, לרבות נושאי המשרה.

קצינת הציות הראשית של הקבוצה משמשת גם כממונה על האכיפה, האחראית על יישום תכנית האכיפה הפנימית בתחום ניירות הערך וניהול השקעות אשר אושרה על ידי דירקטוריון הבנק. בשנת 2019 בוצע הליך של תיקוף חוזר של תכנית האכיפה על ידי מומחה חיצוני.

ג. FATCA - Foreign Account Tax Compliance Act ו-CRS - Common Reporting Standard

ביום 14 ביולי 2016 פורסם החוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מספר 227), התשע"ו-2016 בנושא יישום הסכם FATCA שנחתם בין מדינת ישראל לארה"ב והסכמים לחילופי מידע בין מדינת ישראל למדינות אחרות לפי התקן לחילופי מידע אוטומטיים לגבי חשבונות פיננסיים שפרסם ה-OECD.

תקנות מס הכנסה (יישום הסכם FATCA) התשע"ו-2016 פורסמו ביום 4 באוגוסט 2016 ומכוחן נדרש הבנק לבצע הליכי זיהוי לקוחות ולהעביר מידע לרשות המיסים בישראל אודות חשבונות המוחזקים על ידי לקוחות אמריקאים לצורך העברתו לרשות המיסים האמריקאית.

תקנות מס הכנסה (יישום תקן אחיד לדיווח ולבדיקת נאותות של מידע על חשבונות פיננסיים), התשע"ט-2019 פורסמו ביום 6 בפברואר 2019, ומכוחן נדרש הבנק לבצע הליכים לזיהוי לקוחות תושבי מדינות זרות, ולדווח על לקוחות שזוהו כתושבי מדינות שישראל חתומה עמן על הסכמים לחילופי מידע לרשות המיסים בישראל לצורך העברת המידע לרשות המוסמכת במדינת התושבות שלהם.

הבנק מבצע את הדיווחים הנדרשים לרשות המיסים בישראל בהתאם להוראות החקיקה האמורה.

הבנק מיישם מדיניות כסף מוצהר תוך הקפדה כי לא ינהלו בבנק כספים שאינם מוצהרים לרשויות המס הרלוונטיות, בהקשר זה נערכו מהלכים רבים לאיתור זיהוי האוכלוסיות הרלוונטיות. במידת הצורך, נדרשים לקוחות להמציא הצהרות ואישורים שונים.

הבנק פועל במספר נדבכים על מנת לוודא ציות של קבוצת לאומי ויחידים בה להוראות החקיקה, בהם: מינוי קצינת הציות כממונה לנושא, אימוץ מדיניות ונהלי עבודה מתאימים, פיתוח כלים ממוכנים תומכים בתהליכי העבודה, גיבוש מנגנוני הדרכה והטמעה, בדיקה, בקרה ותפעול הנדרשים למילוי ההנחיות והנחיית החברות הבנות בקבוצה להיערכות מתאימה.

סיכונים משפטיים

הסיכון המשפטי מוגדר כסיכון להפסד כתוצאה מהעדר אפשרות לאכוף באופן משפטי קיומו של הסכם או מהתחייבויות תלויות לרבות בגין תביעות ודרישות מהבנק. ההגדרה כוללת סיכונים הנובעים מחקיקה, תקנות, פסיקה והוראות רשויות, סיכונים הנובעים מפעילות ללא גיבוי בהסכמים מספקים, ללא ייעוץ משפטי או על פי ייעוץ משפטי לקוי וכן כתוצאה מפרשנות לגבי זכויות הצדדים מכח הסכמים שבין הבנק לבין לקוחותיו.

סיכונים משפטיים נובעים מחמישה תחומים עיקריים:

- סיכוני חקיקה - סיכונים הנובעים מפעילות הבנק אם אינה תואמת הוראת חקיקה ראשית או משנית, הוראות בנק ישראל או הוראות רשויות מוסמכות אחרות.
- סיכוני התקשרות חוזית - סיכונים הנובעים מפעילות הבנק מול לקוחות, ספקים וגורמים אחרים שהבנק מתקשר עמם בהסכמים שונים, אם אינה מגובה בהסכם המסדיר מלוא זכויות הבנק, או שההסכם אינו ניתן לאכיפה מלאה או שהוא כולל תניות שאינן חוקיות.
- סיכוני פסיקה - סיכונים הנובעים מפעילות הבנק אם אינה תואמת פסיקה תקדימית.
- סיכונים הנובעים מהליכים משפטיים המתנהלים נגד הבנק.
- סיכונים הנובעים משינויים במדיניות אכיפה.

מדיניות ומסגרת ניהול הסיכונים המשפטיים

היועצת המשפטית, אשר הינה חברת הנהלה בבנק וראש חטיבת הייעוץ המשפטי, אחראית להובלת ניהול הסיכונים המשפטיים. בקבוצה מיושמת תכנית ניהול סיכונים משפטיים שמטרתה לאתר, למנוע, לנהל ולמזער את הסיכונים המשפטיים. התכנית כוללת מסמכי מדיניות וממשק בין חטיבת הייעוץ המשפטי לבין יחידות הבנק, וכן נהלים פנימיים החלים בתוך חטיבת הייעוץ המשפטי שמטרתם לוודא כי הייעוץ המשפטי הניתן בבנק הינו ייעוץ מקצועי ומעודכן. מסמך המדיניות מעודכן באופן שוטף במהלך השנים, לרבות בשנת 2019.

לגבי חברות הבנות של הבנק בארץ ובחו"ל, נקבעה מדיניות כללית לניהול סיכונים משפטיים במסגרת מסמכי מדיניות ייעודיים, אשר על פיה הינו החברות נוהל פנימי לניהול סיכונים משפטיים התואם את פעילותן ואת מדיניות הקבוצה בנושא. הנהלים הפנימיים אושרו על ידי חטיבת הייעוץ המשפטי ובדירקטוריונים של חברות הבנות. בהתאם למסמכי המדיניות נדרשות חברות הבנות להפנות נושאים מסוימים לייעוץ משפטי מתאים. בנוסף, שולחות החברות למנהלת הסיכונים המשפטיים דוחות תקופתיים, וכן דוחות מדיניים, בהתאם לנדרש במסמכי המדיניות. הדיווחים נשלחים בהתאם לפורמט אחיד שהוכן בחטיבת הייעוץ המשפטי. בשנת 2019 עודכנו תהליכי ניהול הסיכון המשפטי והבקורות לצידם, כמו כן, תרחיש קיצון משפטי אותגר ועודכן.

במסגרת התכנית לניהול סיכונים משפטיים הושם דגש על:

- איתור מוקדי הסיכונים המשפטיים המהותיים והטיפול בהם.
- מניעה ומזעור סיכונים משפטיים, בין היתר, באמצעות:
 - הכנת הסכמים, הנחיות ונהלים מתאימים.
 - בדיקת הוראות החקיקה (לרבות פסיקה) והוראות רשיות, ובחינת השלכותיהן על עבודת הבנק.
 - הפקת לקחים בנושאים שונים ויישום הלקחים במסמכים המשפטיים הנהוגים בבנק, וכן העברת חוות דעת בנושא ליחידות הרלוונטיות בבנק.

לצורך ביצוע תכנית ניהול הסיכונים המשפטיים פועלים בחטיבת הייעוץ המשפטי, בראשות היועצת המשפטית הראשית שהיא מנהלת הסיכונים המשפטיים, גורמים וועדות, שתפקידם לאתר באופן שוטף דברי חקיקה ופסקי דין חדשים בעלי השלכה על עבודת הבנק, לבחנם ולרכז הטיפול בהשלכותיהם. אגף רגולציה עוסק באיתור וטיפול במידת הצורך בהוראות רגולטוריות חדשות (חקיקה ראשית, חקיקה משנית, הוראות רשיות), כבר בשלב הצעת החוק, או הרגולציה הרלוונטית.

פעילותם של הגורמים והוועדות הנ"ל מוסדרת בנהלי עבודה פנימיים של חטיבת הייעוץ המשפטי. בין היתר קובעים הנהלים את ממשק זרימת המידע בין כל אחד מהגורמים הנ"ל לבין הנהלת החטיבה וצוות הסיכונים המשפטיים הפועל בחטיבה.

חשיפה משפטית כללית

קיימת חשיפה כללית, אשר לא ניתן להעריכה או לכמתה, הנובעת, בין היתר, ממורכבותם של השירותים הניתנים על ידי הבנק והחברות המאחדות ללקוחותיהם. מורכבות שירותים אלו צופנת בחובה, בין היתר, פוטנציאל לטענות, פרשנויות ואחרות, הנוגעות לשורה ארוכה של תנאים מסחריים ורגולטורים. לא ניתן לצפות מראש את כל סוגי הטענות שיועלו בתחום זה ואת החשיפה הנובעת מטענות אלו ואחרות בקשר עם שירותי הבנק והחברות המאחדות, המועלות, בין היתר, באמצעות המנגנון הדינוי הקבוע בחוק תובענות ייצוגיות.

כמו כן, קיימת חשיפה בשל שינויים רגולטורים והנחיות של המפקח על הבנקים, רשות ניירות ערך, ורגולטורים אחרים להם כפופה פעילות הבנק. ההתקשרויות עם הלקוחות הינן, בחלקן, התקשרויות הנמשכות לאורך שנים רבות, במהלכן עשויים להתרחש שינויים במדיניות, ברגולציה ובמגמות הדין, לרבות בפסיקת כתי המשפט. הבנק והחברות המאחדות פועלים באמצעות מערכות מיכוניות מורכבות, אשר לאור השינויים כאמור, יש צורך להתאימן באופן שוטף. כל אלו יוצרים חשיפה תפעולית ומשפטית מוגברת.

בנוסף קיימת חשיפה כללית הנובעת מכך שכנגד הבנק והחברות המאחדות מוגשות מעת לעת תלונות למפקח על הבנקים, שעלולות בנסיבות מסוימות להביא לנקיטת הליכים משפטיים נגד הבנק. לעת הזו, לא ניתן להעריך האם קיימת חשיפה בגין תלונות אלו ולא ניתן להעריך אם תינתן הכרעה רוחבית של הפיקוח בעניין תלונות כנ"ל ו/או אם תוגשנה תביעות ייצוגיות או אחרות כתוצאה מהליכים שכאלו, וכן לא ניתן להעריך את החשיפה הפוטנציאלית לתלונות כנ"ל. לפיכך, לא נכללה הפרשה בגין החשיפה האמורה.

סיכון מוניטין

סיכון מוניטין הינו הסיכון לפגיעה באמון של בעלי עניין שונים: לקוחות, בעלי מניות וכו' בבנק לאומי, זאת כתוצאה מהתנהגות, פעולה, או הימנעות מפעולה של הקבוצה, נושאי משרה בקבוצה, העובדים או מעורבים אחרים. סיכון מוניטין מתייחס לתפיסותיהם של בעלי המניות, בעלי העניין, הציבור, מעצבי דעת הקהל והתקשורת, בין אם מתבססות על עובדות ובין אם אחרת. סיכון המוניטין הינו דינאמי ומשתנה בין נושאים שונים ואוכלוסיות שונות.

מדיניות ניהול סיכונים מוניטין אושרה על ידי הנהלת הבנק והדירקטוריון מתוך ראייה כי האמון חיוני לפעילות העסקית. המדיניות מגדירה את המבנה הארגוני ותחומי האחריות בניהול סיכון המוניטין.

סיכון אסטרטגי

סיכון אסטרטגי הוא סיכון עסקי אשר הפגיעה שלו מהותית ונוגעת במודל העסקי של הבנק או של אחד מקווי העסקים שלו. למעשה זהו סיכון שהשפעה שלו על הרווח יכולה להיות לא משמעותית בטווח המידי, אך בטווח הבינוני או הארוך עלולה להיות משמעותית. סיכונים אסטרטגיים כוללים איומים אשר יכולים לנכוע מהחלטות עסקיות שגויות, מיישום בלתי נאות של החלטות או מהעדר תגובה לשינויים ענפיים, כלכליים, רגולטוריים, צרכניים או טכנולוגיים.

הסיכון האסטרטגי העיקרי נובע מכך שענף השירותים הפיננסיים עובר שינויים משמעותיים בתחום הדיגיטיזציה. פתיחת ענף הבנקאות לתחרות וכניסת שחקנים חדשים כדוגמת חברות הטכנולוגיה המבוססות (גוגל, אמזון, פייסבוק, אפל), חברות הפינטק, חברות הביטוח וחברות האשראי החוץ בנקאי, מחייבות התאמת המודל העסקי. בנוסף, החוק להגברת התחרותיות בשירותים בנקאיים ופיננסיים נפוצים ("חוק שטרומ") כולל בתוכו רכיבים העלולים להשפיע בצורה אסטרטגית על מפת התחרות בישראל. בבנק לאומי, התוצאה הישירה הינה המכירה של לאומי קארד. נושא אסטרטגי נוסף הינו הבנקאות הפתוחה.

ב-12 באפריל 2019 החלה לפעול מערכת נתוני האשראי. המערכת, שהוקמה על ידי בנק ישראל בליווי משרד האוצר ומשרד המשפטים, נועדה להביא להגברת התחרות בתחום האשראי הקמעונאי, הן בתוך המערכת הבנקאית והן מצד שחקנים חוץ בנקאיים. בפרט, המערכת נועדה לאפשר ללקוח לקבל אשראי בתנאים המיטביים האפשריים עבורו. המערכת עשויה להשפיע על התחרות בשוק האשראי הקמעונאי.

הסיכון האסטרטגי מנוהל במספר יחידות מפתח, כגון: חטיבה הדאטה והדיגיטל, אגף אסטרטגיה וחדשנות, אגף תשלומים, ובמעורבות החטיבה לניהול סיכונים והחטיבה הפיננסית. גורמים אלו מרכזים פעילויות זיהוי, מיפוי, הערכה ומעקב מול כל יחידות הבנק והדירקטוריון.

לאור המגמות והשינויים המשמעותיים בסביבת הפעילות, אימץ לאומי שני כיווני פעולה מרכזיים שהשילוב ביניהם נמצא בליבת האסטרטגיה של הקבוצה. מצד אחד התאמה של מודל הבנקאות המסורתית, תוך שימת דגש על המשך מתן שירות מקצועי ואיכותי ללקוחות השונים בחלוקה לסגמנטים, בהתאם לצרכיהם, העדפותיהם וקצב אימוץ החדשנות הדיגיטלית שלהם, ומצד שני בנייה של "הבנקאות החדשה", המבוססת על הדיגיטל והחדשנות הטכנולוגית. שני כיווני פעולה אלו תלויים ומשולבים עם ההכרח להתיעל ולמקסם את ניצול ההון תוך כדי עמידה ביעדי הלימות ההון.

למידע נוסף ראה [סיכון אסטרטגי בפרק סיכונים נוספים בדוח על הסיכונים](#).

סיכון מודל

סיכון מודל הינו החשיפה להפסד או פגיעה במוניטין הבנק עקב קבלת החלטות שגויה, מבוססת מודל, כתוצאה משימוש במודל שגוי, טעויות ביישום המודל ו/או שימוש שגוי במודל.

מדיניות ניהול סיכונים מודל אושרה על ידי הנהלת הבנק והדירקטוריון מתוך ראייה כי טיב ואיכות המודלים חיוניים לפעילות השוטפת. המדיניות מתייחסת לעקרונות בניהול סיכונים המודל, הגדרת ממשל תאגידי, בעלי תפקידים ומדרגי סמכויות.

סיכון סביבתי

סיכון סביבתי לבנק מורכב משני תחומים:

- סיכון סביבתי כתוצאה מעלויות הכרוכות ביישום הוראות רגולציה הנוגעות לאיכות הסביבה ואכיפתן. הבנק יכול להיחשף לסיכון הסביבתי הנ"ל באופן עקיף, בהיבטים השונים של פעילותו ובכלל זה במסגרת ניהול סיכון האשראי וזאת באם תחול הרעה במצבו הפיננסי של לווה, עקב צורך בביצוע השקעות שמקורן בהוראות הנוגעות לאיכות הסביבה או כתוצאה מירידת ערך של ביטחונות שמומשו, אך גם באופן ישיר במקרה בו הבנק ייצא אחראי באחריות ישירה למפגע סביבתי, לרבות האפשרות שהבנק יידרש לשאת בעלויות של הסרת מפגע סביבתי או שיימצא אחראי בגין מפגע סביבתי כלפי צד שלישי. כמו כן, יתכן סיכון מוניטין לבנק במקרה בו ייוחס לבנק קשר לגורם מפגע סביבתי, בין באופן ישיר כיוצר המפגע ובין באופן עקיף כמממן של המפגע.

- סיכון סביבתי שמקורו בשינויי אקלים ומפגעי טבע הקשורים אליהם, כגון: אירועי מזג אוויר קיצוניים, עליית מפלס פני הים וכו' וכתוצאה מתהליך מעבר לאנרגיה שאינה מזהמת. הבנק עלול להיפגע משינויים אלו באופן ישיר במתקניו, או באופן עקיף במסגרת סיכונים אשראי של לווה. הבנק עוקב אחר ההתפתחויות אלה. בהיבט רגולטורי בשלב זה לא נקבעו דרישות פרטניות שחלות על הבנקים בישראל. בהיבט סיכון האשראי החטיבה העסקית, במסגרת בחינת מכלול הסיכונים השוטפים, מנטרת גם את הסיכונים הסביבתיים בתיקי האשראי של הלווים הגדולים. כחלק מתהליך ניהול והערכת התנהלותו הסביבתית קיבל הבנק הסמכה לתקן ISO 14001 אשר מתוקף מחדש מידי שנה בבדיקה מקיפה באמצעות מכון התקנים הישראלי. תיאור נרחב בנושא מוצג בדוח אחריות חברתית של בנק לאומי המפורסם בכל שנה על פי התקן המתקדם של GRI.

סיכון הבנקאות ההוגנת (Conduct)

סיכון הבנקאות ההוגנת הינו הסיכון שהתנהלות הבנק מול לקוחותיו תוביל, במעשה או במחדל, לתוצאה בלתי רצויה עבורם. זאת, ללא יכולת הלקוח לקחת מראש תוצאה זו בחשבון. בעקבות זאת עלולים להיגרם לבנק הפסדים הנובעים מתביעות משפטיות, מהטלת קנסות או מנזקי מוניטין.

הבנק מקפיד על התנהלות שקופה והוגנת במטרה להעניק ללקוחותיו שירותים ומוצרים בעלי ערך. עיקרון זה מקבל ביטוי בחזון הבנק - להוביל בנקאות יוזמת וחדשנית עבור הלקוח. כמו כן, תהליכי הייזום והמכירה כפופים לנהלים ולבקורות אשר מבטיחים התנהלות ראויה. תהליכים אלו נבחנים באופן שוטף, במטרה לשדרגם.

סיכון מאקרו-כלכלי

סיכון מאקרו-כלכלי הינו סיכון להכנסות ולהון הקבוצה הנובע מתנאים מאקרו כלכליים לרבות צמיחה כלכלית, סביבת ריבית נמוכה, יחסי הכח הפוליטיים בעולם והשפעתם על הסחר הבינלאומי.

גורמים כלכליים מקומיים ובינלאומיים שונים הצביעו בשנה החולפת על האטה כלכלית עולמית. המתחים הגיאוגרפיים-פוליטיים וסכסוכי הסחר גרמו לעלייה בחוסר הוודאות לגבי עתידה של מערכת הסחר העולמית, גלובליזציה ושיתופי פעולה בינלאומיים. ישראל, כמשק קטן ופתוח, חשופה לשינויים החלים בכלכלת העולם, ועשויה להיות מושפעת מההתפתחויות בעולם.

התפרצות וירוס הקורונה בחודש ינואר 2020 מהווה סיכון מאקרו כלכלי גלובלי. עד כה, נגרם נזק ישיר בעיקר לכלכלת סין, בדמות האטה של ממש בצמיחתה ברבעון הראשון של שנת 2020. זאת, בשל השבתת עסקים רבים בתחומי התעשייה והשירותים וירידה ניכרת בהיקף התעבורה (יבשתית, ימית ואווירית) בתוך סין ובינה לבין מדינות אחרות. פוטנציאל הנזק של מגפת הקורונה לצמיחת המשק הסיני והעולמי תלוי במידת המהירות שבה תמוגר התפשטות המחלה.

הבנק בוחן את יכולתו לעמוד בהתפתחויות שליליות בסביבה המאקרו כלכלית באמצעות תרחישי קיצון מערכתיים. כמו כן, מתבצע ניטור ומעקב שוטף אחר ההתפתחויות בשוק על מנת להיערך מבעוד מועד ולהתאים את הפעילות, ככל שיידרש.

פרופיל הסיכון - הגדרת חומרת גורמי הסיכון

המתודולוגיה לסיווג רמת החומרה של החשיפות לסיכונים השונים, כפי שמתוארים בטבלת חומרת גורמי הסיכון שלהלן, מבוססת על כימות השפעת התממשות תרחישים שונים על הון הקבוצה, קרי על יציבותה.

רמות החומרה מציגות את הסיכון בחלוקה לחמש רמות, כאשר פגיעה שתוביל לירידת יחס הלימות הון עצמי רובד 1 מתחת למגבלת תיאבון הסיכון (יחס הון עצמי רובד 1 של 6.5%) מוגדרת כסיכון ברמת חומרה גבוהה. הסיווג לרמות הסיכון האחרות מתבצע כפונקציה של היקף הפגיעה ביחס הלימות הון עצמי רובד 1 של הקבוצה והערכה סובייקטיבית רלוונטית. הגורמים המשפיעים על הערכה זו מורכבים משיקולים שונים, כגון: תהליכי ניהול הסיכון, השפעת קשרי הגומלין מול סיכונים אחרים ושינויים בסביבת הסיכון החיצונית היכולים להעלות או להוריד את הערכת החומרה של הסיכונים מעבר למשתקף בהערכת הפגיעה הכמותית להון. ההערכה הסובייקטיבית כוללת גם "הערכות מומחה" מקרב הגורמים הרלוונטיים בבנק. במקרים בהם תרחיש כמותי כלשהו אינו נותן, להערכתנו, ביטוי מספיק גבוה לחומרת גורם הסיכון, יינתן משקל גבוה יותר להערכה איכותית.

לאור האמור לעיל, נדגיש כי ישנה שונות באופן בחינת ההשפעה של גורמי הסיכון השונים בין הבנקים ולכן יש לנקוט משנה זהירות בביצוע השוואות שונות.

חלק מהמידע המובא בפרק זה הינו "מידע צופה פני עתיד". למשמעות מושג זה ראה סעיף [מידע צופה פני עתיד](#).

טבלת חומרת גורמי הסיכון

סיכון	הגדרה	רמת חומרה*
1	סיכון להפסד כתוצאה מהאפשרות שצד נגדי לא יעמוד בהתחייבויותיו כלפי התאגיד הבנקאי. ההתייחסות היא לסיכון אשראי מאזני וחוץ מאזני.	בינונית
1.1	סיכון בגין כניסה לכשל של לווה/צד נגדי הגורמת לאי עמידתו בהתחייבויות כספיות חוזיות, כניסה לכשל של לווה או של צד נגדי בנגזרים והסיכון השיורי בגין אי יכולת לממש בטחונות.	בינונית
1.2	סיכון אשראי הנובע מגודלם היחסי של לווים בתיק האשראי של הבנק.	נמוכה
1.3	סיכון אשראי הנובע מריכוז של אשראי ללווים בענפי משק ובמגזרים מסוימים.	בינונית
2	סיכון החשיפה של נכסי הקבוצה לשינויים בשערי חליפין, בריבית, באינפלציה ובמחירי נכסים, הקורלציה ביניהם ורמות התנדטיות שלהם.	נמוכה-בינונית
2.1	הסיכון עקב תנודות בשער חליפין, כולל אינפלציה (תיק למסחר ובנקאי).	נמוכה
2.2	הסיכון עקב תנודות בשערי ריבית (תיק למסחר ותיק בנקאי).	נמוכה-בינונית
2.3	הסיכון עקב תנודות במחירי מניות ואג"ח בתיק המסחרי ובתיק הבנקאי עבור נכסים המשוערכים לפי מחיר שוק.	נמוכה-בינונית
3	הסיכון בחוסר היכולת לעמוד באי הוודאות ביחס לאפשרות לגייס מקורות ו/או לממש נכסים, באופן בלתי צפוי ותוך פרק זמן קצר, מבלי שיגרם הפסד מהותי.	נמוכה
4	מכלול הסיכונים הקשורים להתחייבויות שונות לעובדים.	נמוכה-בינונית
5	סיכון להפסד כתוצאה מאי נאותות או מכשל של תהליכים פנימיים, אנשים ומערכות או כתוצאה מאירועים חיצוניים.	בינונית
5.1	סיכון הנובע מתקיפת מערכות המחשוב ו/או תשתיות משוכצות מחשב, אשר תוצאותיה עשויות לבוא לידי ביטוי בגניבת מידע, בגניבת נכסים פיננסיים (כסף ושווה כסף) ו/או פגיעה ברציפות התפקודית (על ידי שיבוש מידע ו/או פגיעה בזמינות).	בינונית
5.2	סיכון להפסד כתוצאה מתקלות וכשלים מיכוניים, כתוצאה מתהליכים לקידום ויישום חדשנות טכנולוגית/מוצרים ושירותים חדשניים ו/או פרויקטים	בינונית
6	מכלול הסיכונים של הסיכון המשפטי וסיכון הרגולציה המפורטים בדוח.	בינונית
7	סיכון הנובע מאי ציות להוראות חקיקה ותקנות מחייבות.	בינונית
8	הסיכון שפרסום שלילי יגרום לירידה בבסיס הלקוחות, ירידה בהכנסות, בנזילות או עלויות משפטיות גבוהות.	נמוכה-בינונית
9	סיכון עסקי הכולל את ההשלכות הנוכחיות והעתידיות על הון, רווחים ומוניטין או מעמד הנובעים מהחלטות עסקיות שגויות, מיישום בלתי נאות של החלטות או מההעדר תגובה לשינויים ענפיים, כלכליים, רגולטוריים וטכנולוגיים.	בינונית
10	סיכונים הנגרמים עקב אירועים חיצוניים גלובליים שעלולים לגרום התממשות של מספר סיכונים במקביל.	בינונית
11	סיכונים הנגרמים עקב אירועים מקומיים שעלולים לגרום התממשות של מספר סיכונים במקביל.	בינונית

* בהתייחס לפגיעה אפשרית בהלימות ההון והערכה סובייקטיבית של השפעת סיכונים קשים לכימות. רמת הסיכון אינה מבטאת את ההסתברות להתממשותו, אלא את הפגיעה בבנק בקרות התרחיש.

מדיניות חשבונאית ואומדנים בנושאים קריטיים

כללי

הכנת הדוחות הכספיים המאוחדים בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים ובהתאם להוראות המפקח על הבנקים דורשת מהנהלה שימוש באומדנים והערכות המשפיעים על הסכומים המדווחים של נכסים, התחייבויות וכן על סכומי הכנסות והוצאות. האומדנים וההערכות מתבססים בדרך כלל על תחזיות כלכליות, הערכות לגבי השווקים השונים וניסיון העבר תוך הפעלת שיקול דעת אשר הנהלה מאמינה כי הינם סבירים בעת החתימה על הדוחות הכספיים. התוצאות בפועל של סעיפים אלה עלולות להיות שונות מהאומדנים ו/או ההערכות.

[כביאור 1](#) מובאים בפירוט עיקרי המדיניות החשבונאית אותה יישמה קבוצת לאומי.

להלן תיאור תמציתי של נושאים חשבונאיים קריטיים עיקריים המגלמים הערכות ואומדנים של הנהלה אשר נדונו בין הדיקטוריון, הנהלה ורואי החשבון המבקרים המשותפים:

הפרשה להפסדי אשראי וסיווג חובות בעייתיים

הוראות מדידה וגילוי של חובות פגומים, סיכון אשראי והפרשה להפסדי אשראי

הפרשה קבוצתית

ההפרשה הקבוצתית משקפת אומדן להפסדי אשראי המבוסס על הפסדי העבר בגין חובות בעלי מאפיינים דומים, תוך ביצוע התאמות להערכות סיכון עדכניות. הפרשה זאת מיושמת בגין קבוצות גדולות של חובות קטנים יחסית והומוגניים ובגין חובות שנבדקו פרטנית ונמצא שאינם פגומים.

שיטת קביעת ההפרשה להפסדי אשראי המוערכת על בסיס קבוצתי הינה בהתאם לנדרש בהוראות הדיווח לציבור, ועיקריה:

- האשראי לציבור מפוצל לפי ענפי משק. בגין כל ענף משק נקבעים שני שיעורי הפרשה קבוצתית: האחד בגין חובות לא בעייתיים, והשני, גבוה יותר, בגין חובות בעייתיים (חובות בסיווג "השגחה מיוחדת" או "נחות").
- שיעורים אלה נקבעים על בסיס הפסדי העבר (ממוצע שיעורי המחיקות נטו בשנה השוטפת ובשנים הקלנדריות המלאות שקדמו לה, החל מ-2011).
- על שיעור הפסדי העבר מתווסף "גורם התאמה איכותי" שמהווה מקדם נוסף של ההפרשה בגין גורמים סביבתיים רלוונטיים לסיכויי הגביה של האשראי ("התאמות איכותיות"), כגון: מאפיינים ענפיים, מאפיינים כלכליים משקיים ומאפיינים של תמהיל תיק האשראי ואיכותו. לצורך קביעת "גורם ההתאמה האיכותי" הבנק מיישם תחשיב פנימי המשקלל מגוון רחב של אינדיקטורים.

ההפרשה מחושבת ומבוצעת בגין כלל החובות, הן אשראי מאזני והן מכשירי אשראי חוץ מאזני, כאשר האשראי החוץ מאזני מוכפל במקדם המרה בהתאם לסוג המכשיר ובהתאם להוראות הפיקוח על הבנקים.

בהתאם להנחיות בנק ישראל, שיעור ההתאמות בגין הגורמים הסביבתיים לא יפחת מ-0.75% מיתרת האשראי שאינו בעייתי לאנשים פרטיים באותו מועד, ושיעור ההפרשה הקבוצתית בגין הלוואות לדירור לא יפחת מ-0.35% מיתרת הלוואות.

הבנק בוחן את נאותות ההפרשה הקבוצתית מידי רבעון בהתבסס, בין היתר, על הערכת הסיכונים הגלומים בתיק האשראי ועל בחינת מגמות והתפתחויות בסגמנטים העיקריים, ומתוך ראייה צופת פני עתיד, ככל שניתן להעריך. זאת, תוך יישום העקרונות של הוראת ניהול בנקאי תקין 314 "הערכה נאותה של סיכונים אשראי ומדידה נאותה של חובות".

סיווג חובות בעייתיים והפרשה פרטנית

הבנק בוחן באופן שוטף ובהתאם לנהלים את תיק האשראי במטרה לאתר, מוקדם ככל הניתן, לווים בהם עלתה רמת הסיכון והחשיפה, והזקוקים לתשומת לב ניהולית מיוחדת וליווי צמוד. זאת, על רקע מאפייני סיכון או כתוצאה מתנאים כלכליים/משקיים העלולים להשפיע על מצב הלווים, במטרה לשפר את מצבם. לגבי הלקוחות העסקיים הערכת עומק הבעיה נעשית תוך הפעלת שיקול דעת על ידי הגורמים העסקיים המטפלים בלווה, על ידי יחידות ניהול סיכונים אשראי (נס"א) בחטיבה לניהול סיכונים ובאמצעות הערכה אובייקטיבית ככל האפשר של הקשיים שאותרו, במטרה לקבוע את דירוג הסיכון שלהם.

בחטיבה הבנקאית לקוחות עם אובליגו מעל מיליון ש"ח מזהים ונבדקים פרטנית על ידי הגורמים המוסמכים בחטיבה לעניין סיווגם כחובות בעייתיים. יתר לקוחות החטיבה, שהינם בעלי אובליגו מתחת למיליון ש"ח והומוגניים, מזהים ומטופלים באופן ממוכן בהתאם לקריטריונים שנקבעו.

כחלק מהאמצעים שמפעיל הבנק לניהול סיכוני האשראי, מבוצעים בכל קווי העסקים (בכל אחד, בהתאמה למאפייניו) מהלכים לאיתור חובות בעייתיים מבעוד מועד. בחטיבה העסקית מבוצעת בחינה שבין היתר מבוססת קריטריונים המהווים התראה מוקדמת לאפשרות הפיכתו של חוב לבעייתי. בהתאם לכך במידה ונדרש, מעודכן דירוג הסיכון והחוב מוגדר רגיש. בחטיבה הבנקאית איתור הלקוחות הרגישים מבוצע בעיקרו באופן ממוכן וזאת בהתבסס על קריטריונים שהוגדרו עבור סוג זה של לקוחות.

לקוחות שאותרו כרגישים, נבחן הצורך בסיווגם, מדי רבעון לפני פרסום הדוח הכספי.

מתודולוגית הטיפול בחובות בעייתיים מחייבת בין היתר, בחינה שיטתית של נאותות ההפרשה להפסדי אשראי בגין החובות המסווגים כ"פגומים". ההפרשה מוערכת בהתאם לפער בין יתרת החוב הרשומה לערך הנוכחי של תרומי המזומנים העתידיים הצפויים לשירות החוב מהפעילות של הלקוח וממימוש ביטחונות ונכסים אחרים, מהווים בשיעור הריבית האפקטיבית של החוב. לגבי חובות שההחזר שלהם נסמך על ביטחונות (חובות מותנים בביטחון) ואין מקורות החזר זמינים ואמינים אחרים, ההפרשה נקבעת בהתבסס על השווי ההוגן של הביטחון בניכוי עלויות מימוש ולאחר הפעלת מקדמי ביטחון בכל הקשור לשווי הבטוחה שיהיה ניתן לממשו ולהיפרע ממנו.

בדומה לבחינת נאותות הסיווגים מבוצעת מידי רבעון גם בחינת נאותות ההפרשה בהתאם לדרישות בנק ישראל.

בהתאם לעדכונים בהוראות ניהול בנקאי תקין, האחריות הכוללת לנאותות הסיווגים וההפרשות מוטלת על החטיבה לניהול סיכונים. בנוסף לדיונים המתקיימים בהנהלות החטיבות העסקיות ונציגי החטיבה לניהול סיכונים, מתקיים מידי רבעון דיון גם בוועדת הפרשות של הבנק בראשות המנכ"ל הראשי, לגבי הסך המצרפי של ההפרשות הנדרשות לאותו רבעון, וכן בהתייחס לסווג והפרשות ספציפיים (מעבר לסף סכום שנקבע).

מכשירים נגזרים

בהתאם להוראות הדיווח הכספי של המפקח על הבנקים, הבנק מיישם את נושאים 815 ו-820 בקודיפיקציה על תיקוניהם, בכל הקשור לטיפול ולהגנה של מכשירים נגזרים.

שווי הוגן מוגדר כסכום/מחיר אשר היה מתקבל ממכירת נכס או היה משולם לצורך העברת התחייבות בעסקה בין מוכר מרצון לקונה מרצון במועד המדידה. בין היתר, התקן מחייב לצורך הערכת שווי הוגן, לעשות שימוש מרבי בנתונים נצפים ולמזער שימוש בנתונים לא נצפים. נתונים נצפים מייצגים מידע הזמין בשוק המתקבל ממקורות בלתי תלויים ואילו נתונים לא נצפים משקפים את ההנחות של התאגיד הבנקאי.

התקן דורש מהתאגיד הבנקאי לשקף את סיכון האשראי (credit risk) ואת הסיכון לאי ביצוע (nonperformance risk) במדידת השווי ההוגן של חוב, לרבות מכשירים נגזרים, אשר הונפקו על ידו ונמדדים לפי שווי הוגן. סיכון אי ביצוע כולל את סיכון האשראי של התאגיד הבנקאי, אך לא מוגבל לסיכון זה בלבד.

נקבעו הנחיות ספציפיות בנוגע למתודולוגיה ולנתונים שימשו בחישוב השווי ההוגן של מכשירים נגזרים. הבנק מבצע את חישוב ההפרשה בגין סיכון אשראי ברמת לקוח, תוך שימוש במדד לאיכות האשראי בהתבסס על מודלים פנימיים או על נתוני שוק.

בדוח השנתי לשנת 2019 חישוב ההפרשה לסיכון אשראי בוצע תוך שימוש במודל הכולל תרחישים שונים של חשיפה פוטנציאלית.

במקרים לא רבים בהם אין בבנק מודל מתמטי לשיעור מכשירים נגזרים, השווי ההוגן נקבע על פי ציטוטי מחירים המתקבלים מגורמים הסוחרים במכשירים אלה. על אף שהציטוט מתקבל מברוקרים אמינים שהבנק בחר לעבוד עמם, אין ודאות שהמחיר שצוטט משקף את המחיר שיתקבל בפועל לעסקה בכל סכום שהוא, ובפרט לעסקה בסכום גדול.

למידע נוסף בנוגע לקביעת שווי הוגן ראה [ביאור I.1](#).

ניירות ערך

ניירות ערך, למעט אגרות חוב מוחזקות לפדיון, מוצגים במאזן לפי שווי הוגן. מניות שלא מתקיים לגביהן שווי הוגן זמין מוצגות לפי עלות.

השווי ההוגן של ניירות ערך ישראליים מתבסס בעיקרו על מחירים מצוטטים מהבורסה לניירות ערך בתל-אביב ובניירות ערך זרים על מחירים המתקבלים ממקורות חיצוניים. לעניין ניירות ערך זרים רובו של התיק מחושב באופן יומי על ידי מוסד בינלאומי מוכר שעיסוקו בחישוב שווי הוגן של נכסים פיננסיים לצורך גילוי השווי בדוחות כספיים. מוסד זה הוא בלתי תלוי בגופים המנפיקים ובלתי תלוי בגופים המשווקים. החישוב מתבסס בעיקרו על מחירי עסקות בשווקים פעילים ועל שיעור עסקות דומות. החישוב משקף את המחיר שקונה מרצון בשוק ישלם עבור ניירות ערך על בסיס מידע שוטף הנצפה בשוק. מכיוון שרק חלק מניירות הערך נסחרים בעולם בתדירות יומית, המשערך מבסס את נתוניו לצורך קביעת מחיר, באמצעות אלגוריתם תמחר על עסקאות שבוצעו בפועל, אינדיקציות למחירים מבנקים גלובליים ומקומיים, ברוקרים ובורסות. במידה ונתוני שוק מועטים או לא קיימים, המשערך משתמש במודלים מתוחכמים להערכת שווי, תוך התחשבות בזהות המנפיק והענף הרלוונטי.

בניירות ערך שהם אגרות חוב שאינן סחירות של חברות בישראל השווי ההוגן מתבסס על נתונים המתקבלים מחברת "מרווח הוגן". הבנק תיקף את המודל ויודא ברמה סבירה של בטחון את נכונות השווי ההוגן. לעיתים, מטעמי שמרנות, כאשר קיימים אינדיקטורים, הבנק מבצע התאמות למודל ו/או מחיר שוק במטרה לקבוע שווי הוגן נכון יותר.

למידע נוסף בנוגע לקביעת שווי הוגן ראה [ביאור 1.1](#).

הבנק בוחן בכל תקופת דיווח את הצורך ברישום הפסדים בגין ירידת ערך של אגרות חוב, בתיק הזמין למכירה ובתיק לפדיון, שאינה בעלת אופי זמני בהתאם לקריטריונים שנקבעו.

למידע נוסף בנוגע לבחינת ירידת ערך ראה [ביאור 1.5](#).

למידע נוסף ראה פרק המבנה וההתפתחות של הנכסים, ההתחייבויות, ההון והלימות ההון סעיף [ניירות ערך](#).

התחייבויות לזכויות עובדים

זכויות הפרישה והפנסיה בבנק נקבעות על פי סיווג תקופות ההעסקה השונות בבנק כאשר לעובדים שהחלו עבודתם בבנק מיום 1 בינואר 1999 קיימות הפקדות שוטפות לפיצויים ותגמולים ולגביהם לבנק אין חבות פנסיונית למעט השלמה לפיצויי פיטורין. לעובדים שהחלו את עבודתם בבנק לפני 1 בינואר 1999 הפורשים מעבודתם בבנק בגיל פרישה הזכות לבחור בקבלת פיצויי פרישה וכספי התגמולים או לקבל פנסיה מהבנק, הכל בהתאם ובכפוף להוראות ההסכמים השונים החלים על העובדים. הבנק מפקיד עבור עובדים אלה כספים לתגמולים ופיצויים בקופת גמל לתגמולים ופיצויים של עובדי הבנק אשר מנוהלת על ידי חברה מנהלת המוחזקת על ידי עמיתי הקופה (להלן - "יעודה").

בשנים האחרונות ביצע הבנק שורה של צעדים על מנת למתן את ההשפעה של התחייבויות אלה על הדוחות הכספיים. בהמשך לצעדים אלה החל הבנק בבחינה של חלופות ביחס למצב הקיים כיום לפיו מלוא הכספים מופקדים ביעודה כאמור. בהמשך להתקשרות שנעשתה בעבר, התקשר הבנק עם גוף מוסדי נוסף להעברת כספי תגמולים וכספי פיצויים של עובדים שנצברו או ייצברו בקופת התגמולים והפיצויים של עובדי הבנק, שבחרו או יבחרו בעת פרישה במסלול של הסדר ביטחון סוציאלי, לקופה משלמת. כמו כן התקשר הבנק בהסכם לרכישת פוליסת ביטוח לפורשים ממקורותיו העצמיים. ככוונת הבנק להתקשר בהסכמים דומים עם גופים מוסדיים נוספים.

ביום 29 ביולי 2019 חתם הבנק עם ארגון העובדים על הסכם קיבוצי מיוחד לשנים 2019-2022 ועל הסכם קיבוצי מיוחד בעניין העסקת עובדים במקצועות טכנולוגיים.

למידע נוסף בנושא ראה [ביאור 23](#) ודיווח מיידי מיום 25 ביוני 2019.

הסכומים של ההתחייבויות לפנסיה מחושבים על פי מודלים אקטואריים. שיעור ההיוון המשמש לחישוב ההתחייבות האקטוארית לזכויות עובדים, של הבנק לפנסיה נעשה על בסיס תשואות השוק בהתאם לחלופה שהבנק בחר מתוך החלופות שנקבעו על ידי בנק ישראל, לפיהם העקום מורכב מתשואת אגרות חוב ממשלתיות בישראל בתוספת עקום מרווח של אגרות חוב קונצרניות בדירוג בינלאומי AA התואם למח"מ ההתחייבויות לזכויות עובדים.

כמו כן החישובים האקטואריים לוקחים בחשבון את תחזית עליית השכר הריאלית על סמך נסיון העבר שמשנתה בהתאם לגיל העובד.

להלן ניתוח רגישות כמותי להשפעת הנחות עיקריות בחישוב ההתחייבות האקטוארית

קיטון של 1.0% בשיעור ההיוון של ההתחייבויות הנ"ל יגרום לגידול בסך של כ-3.4 מיליארד ש"ח בסך ההתחייבויות. קיטון של 1.0% בעליית השכר יגרום לקיטון בסך של כ-635 מיליון ש"ח בסך ההתחייבויות. עלייה של 5.0% בתוחלת החיים יגרום לגידול בסך של כ-360 מיליון ש"ח בסך ההתחייבויות. כל הסכומים הינם לפני השפעת מס.

המודלים האקטואריים כוללים הנחות לגבי: תוחלת חיים, שיעורי נכות, שיעורי עזיבה, שיעורי עזיבה עם תנאים מועדפים, שיעור ניצול זכויות הפנסיה ושיעור משיכת כספי פיצויים ותגמולים וכד'. על אף שהפרמטרים נקבעו בזירות ובמקצועיות ראוי, שינוי בכל אחד מהפרמטרים האקטואריים או בכמה מהם ו/או בשיעור ההיוון ו/או בשיעור עליית השכר יביא לשינוי בגובה ההתחייבויות של הבנק.

הערכת האקטואר של זכויות העובדים נמצאת באתר מגנ"א של רשות ניירות ערך וכתובתו: www.magna.isa.gov.il

ליום 31 בדצמבר 2019 יתרת רווח כולל אחר מצטבר בגין הטבות לעובדים הסתכמה ביתרה שלילית בסך של 3,948 מיליון ש"ח לאחר השפעת מס. קיטון ביתרת רווח כולל אחר מצטבר בסך של 2,185 מיליון ש"ח לאחר השפעת מס, וזאת בהשוואה ליום 31 בדצמבר 2018.

יתרת ההתחייבות להטבות לעובדים ליום 31 בדצמבר 2019 לפי שיעור היוון על בסיס אגרות חוב קונצרניות בישראל ("שוק עמוק לגישת הרשות לניירות ערך") גבוהה בכ-17 מיליון ש"ח מיתרת ההתחייבות בפועל.

התחייבויות בגין תביעות משפטיות

בין יתר התחייבויות הבנק קיימות הפרשות בגין תביעות משפטיות שונות נגד הבנק, ביניהן גם בקשות לתביעות ייצוגיות. הפרשות נקבעו על פי הערכת ההנהלה ומבוססות על חוות דעת משפטיות.

אחת לרבעון נערך דיון בוועדת הפרשות של הבנק בראשות המנכ"ל וכן בוועדת הביקורת של הדירקטוריון, לגבי הפרשות בגין תביעות מעל סכום מסוים שהוגשו נגד הבנק.

לצורך הערכת הסיכונים בהליכים משפטיים המוגשים כנגד הבנק מתבססת הנהלת הבנק על חוות דעתם של היועצים המשפטיים החיצוניים המייצגים את הבנק בתביעות אלו.

חוות דעת אלו ניתנו על ידי היועצים המשפטיים החיצוניים על פי מיטב שיקול דעתם, על יסוד העובדות המוצגות להם על ידי הבנק ועל יסוד המצב המשפטי (הדין והפסיקה) כפי שהם ידועים במועד ההערכה, והנתונים, לא פעם, לפרשנות ולטיעונים אפשריים סותרים.

הערכת הסיכונים הגלומים בבקשות לאישור תובענות ייצוגיות הינה מורכבת שכן מדובר בתחום אשר ההלכות המשפטיות בו, גם בנושאים עקרוניים ומרכזיים, מצויות עדיין בהתהוותן וטרם גובשו במלואן. כמו כן, ישנן תביעות בהן, בשל השלב בו מצוי ההליך, אין ביכולתם של היועצים המשפטיים להעריך ולו גם במגבלות האמורות את הסיכון הכרוך בהן.

לאור האמור לעיל, יתכן שתוצאות התביעות בפועל תהיינה שונות מההפרשות שנעשו.

מיסים על ההכנסה

מיסים שוטפים ונדחים נזקפים לדוח רווח והפסד או נזקפים ישירות להון במידה ונובעים מפריטים אשר נרשמים ישירות בהון.

החל מיום 1 בינואר 2017 מיישמת הקבוצה את כללי החשבונאות המקובלים בארה"ב בנושא מיסים על הכנסה, וזאת בהתאם לחוזר שפרסם הפקוח על הבנקים ביום 22 באוקטובר 2015 בנושא "דיווח של תאגידים בנקאיים בישראל לפי כללי החשבונאות המקובלים בארה"ב בנושא מיסים על הכנסה", וביום 13 באוקטובר 2016 בנושא "דיווח של תאגידים בנקאיים לפי כללי החשבונאות המקובלים בארה"ב".

מיסים שוטפים

המס השוטף הינו סכום המס הצפוי להשתלם (או להתקבל) על ההכנסה החייבת במס לשנת המס כשהוא מחושב לפי שיעורי המס החלים לפי החוקים שנחקקו עד לסוף תקופת הדיווח. חוק יחשב כ"חוקק" רק עם פרסומו ב"רשומות".

מיסים נדחים

ההכרה במיסים נדחים לקבל/לשלם הינה בהתייחס להפרשים זמניים בין הערך בספרים של נכסים והתחייבויות לצורך דיווח כספי לבין ערכם לצרכי מיסים. המיסים הנדחים נמדדים לפי שיעורי המס הצפויים לחול על הפרשים הזמניים במועד בו ימומש, בהתבסס על שיעורי המס ועל חוקי המס אשר נחקקו עד לסוף תקופת הדיווח. חוק יחשב כ"חוקק" רק עם פרסומו ב"רשומות".

נכס מס נדחה בגין הפסדים מועברים, הטבות מס והפרשים זמניים הניתנים לניכוי מוכר בספרים כאשר צפוי שבעתיד תהיה הכנסה חייבת, שכנגדה יהיה ניתן לנצל אותם.

הקבוצה רשמה מיסים נדחים בגין רווחים מהשקעות מוחזקות שנצברו החל מיום 1 בינואר 2017, גם אם בכונת הבנק להחזיקן ולא לממשן, וכן בגין דיבידנדים שאינם צפויים לחלוקה על ידי חברות מוחזקות.

בקורות ונהלים לגבי הגילוי בדוח הכספי

הוראות המפקח על הבנקים מחילות על תאגידים בנקאיים את דרישות סעיפים 302 ו-404 של ה-*Sox Act*. בהתייחס לסעיפים אלו נקבעו על ידי ה-SEC וה-*Public Company Accounting Oversight Board* הוראות באשר לאחריות ההנהלה לקביעתם וקיומם של בקורות ונהלים לגבי הגילוי ולקיום בקרה פנימית על הדיווח הכספי וחוות דעת רואי החשבון המבקרים לגבי הביקורת של הבקרה הפנימית על דיווח כספי.

הוראות המפקח קובעות:

- תאגידים בנקאיים יישמו את דרישות סעיפים 302 ו-404 וכן את הוראות ה-SEC שפורסמו מכוחם.

בקרה פנימית נאותה מחייבת קיום מערך בקרה על פי מסגרת מוגדרת ומוכרת, ומודל ה-*COSO* (*Committee Of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission*) עונה על הדרישות ויכול לשמש לצורך הערכת הבקרה הפנימית.

הבנק מיישם באופן שוטף את ההוראה בקבוצת לאומי.

במהלך שנת 2019 ביצע הבנק תיקוף ועדכון של תהליכי בקרה מהותיים ובדיקות אפקטיביות של כל מערך הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי.

הערכת בקורות ונהלים לגבי הגילוי

הנהלת הבנק, בשיתוף המנכ"ל, ראש החטיבה הפיננסית והחשבונאי הראשי, העריכו לתום התקופה המכוסה בדוח זה את האפקטיביות של הבקורות והנהלים לגבי הגילוי של הבנק. על בסיס הערכה זו, המנכ"ל של הבנק, ראש החטיבה הפיננסית והחשבונאי הראשי, הסיקו כי לתום תקופה זו, הבקורות והנהלים לגבי הגילוי של הבנק הינם אפקטיביים כדי לרשום, לעבד, לסכם ולדווח על המידע שהבנק נדרש לגלות בדוח הכספי בהתאם להוראות הדיווח לציבור של המפקח על הבנקים ובמועד שנקבע בהוראות אלו.

שינויים בבקרה הפנימית

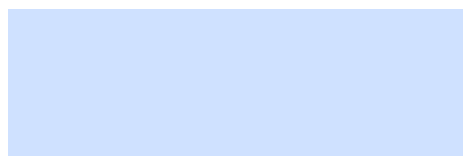
במהלך הרבעון שהסתיים ביום 31 בדצמבר 2019 לא אירע כל שינוי מהותי בבקרה הפנימית על הדיווח הכספי של הבנק, אשר השפיע באופן מהותי או סביר שצפוי להשפיע באופן מהותי על הבקרה הפנימית של הבנק על הדיווח הכספי.

דירקטוריון

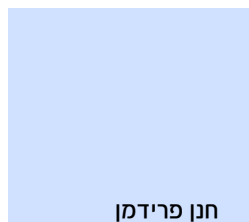
בשנת 2019 התקיימו 50 ישיבות של מליאת הדירקטוריון ו-98 ישיבות של ועדות הדירקטוריון.

בישיבת הדירקטוריון שהתקיימה ביום 26 בפברואר 2020, הוחלט לאשר ולפרסם את תמצית הדוחות הכספיים המאוחדים - המבוקרים של הקבוצה ליום 31 בדצמבר 2019 ולתקופה שנסתיימה באותו תאריך.

דירקטוריון הבנק מביע את הערכתו ותודתו לעובדים ולמנהלים של הבנק ושל חברות הקבוצה, בארץ ובחו"ל, על עבודתם המסורה ותרומתם לקידום עסקי הקבוצה.



ד"ר סאמר חאג' יחיא
יו"ר הדירקטוריון



חנן פרידמן
מנהל כללי

26 בפברואר 2020